

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KE

KARTAL BELEDİYESİ EDEBİYAT KÜLTÜR SANAT DERGİSİ - MAYIS / HAZİRAN 2022

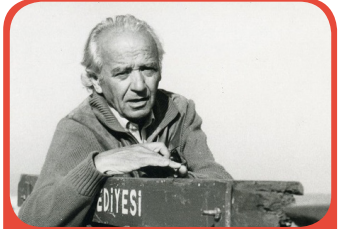

*Abdullah Ezik
Aysegül Tözeren
Birgül Sevinçli
Cem Adrian
Çağlar Yerlikaya
Çiğdem Erken
Gökhan Arslan
Işık Sungurlar
Meltem Kofoğlu
Nalan Çelik
Serkan Türk*

Hepinizin Bir Umay'ı Var (Soruşturma)

Birgül SEVİNÇLİ

[Adalet Çavdar, Ayça Cüçüler, Aygen Şahin, Barlas Erinc, Başak Yıldırım, Burcu Bakdur, Fulsen Türker, İlay Bilgili, Kemal Hamamcıoğlu, Mevin Sohma, Özge Ç. Denizci, Serkan Murat Kırıkçı, Şerife Özcan, Zehra Çelenk]

RIFAT ILGAZ

*Kadir İncesu, Hasan Hüseyin Yalvaç
Mehmet Saydur, Öner Yağcı, Anıl Ilgaz*

İstanbul

Ercan y Yılmaz

**Şükûfe Nihal'in Mücadeleler
İçindeki Yaşamı**

Melih Yıldız

Mesafenin Boyutları

Veysel Kobya

Sahi, Siz Kimsiniz?

Kader Menteş Bolat

SÖYLEŞİLER

Umay Umay

Ahmet Şimşek

Tahsin Timurboğa

/Ağrı Piraye Kitabevi

15

Ücretsizdir!

Kartal Belediyesi Adına İmtiyaz Sahibi

Gökhan Yüksel
Kartal Belediye Başkanı

Genel Yayın Yönetmeni

Adem Uçar
Kartal Belediye Başkan Yardımcısı

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Melih Yıldız

Dergi Editörü

Ercan y Yılmaz

Tasarım

Alakarga Yayın Tasarım

Yazışma Adresi

Çarşı Mahallesi Enis Akaygen Sok. N:9 Yakacık-Kartal/İstanbul

Telefon

0 (216) 280 6800

Yayın Kurulu

İsmail Biçer
Faruk Duman
Gamze Güller
Mertcan Karacan
Serkan Türk

*KE Dergisinde yayımlanan tüm
eserlerin sorumluluğu yazarına aittir.
KE Dergisinde yayımlanan yazılardan
kaynak belirtmek koşuluyla alıntı
yapmak serbesttir.*

Eserlerinizi Göndereceğiniz Elektronik Posta
kedergisi@gmail.com

**KARTAL
BELEDİYESİ**

İ Ç İ N D E K İ L E R

- Baharın Eşsiz Işıltısıyla** / Gökhan YÜKSEL - Kartal Belediye Başkanı • 4
İstanbul / Ercan y YILMAZ • 5
Sonsuz Uyku / Mustafa OKUMUŞ • 6
Gitmeden / Mesut Barış ÖVÜN • 9
Ahmet Şimşek ile Söyleşi / Gizem OKUMUŞ • 10
Porsuk Günlüğü / Zerrin SARAL • 16
Hani Özgürlük İyi Gelecekti? / İ. Usame YÖRDEM • 18
Yarın Savaş Vardı, Peki ya Bugün? / Barış YILDIRIM • 19
Dil Kültürü ve Yalnızlık Bilgisi / Mertcan KARACAN • 22

U M A Y U M A Y

•23

- İllüstrasyon** / Pelin TAŞKESEN • 23
Umay Umay ile Söyleşi / Ayşegül TÖZEREN • 25
Onu Bir Elmas Gibi Parlatır Yalnızlığı / Çağlar YERLİKAYA • 28
Sokaklar Uyudu Artık Öpüşebiliriz: Sese ve Sessizliğe Dair / Gökhan ARSLAN • 30
İçeride ya da Dışarıda, Gerçek ya da Masal: Umay Umay ve Rüya Duvarları / Işık SUNGURLAR • 33
Umay Umay İçin Eksik Bir Alfabe / Serkan TÜRK • 36
Rüya Duvarları'nda Melankoli Umay Umay ve Rüya Duvarları Üzerine / Abdullah EZİK • 38
Kalbimdeki Yaradır / Cem ADRIAN • 42
Deli Mıknatısı / Çiğdem ERKEN • 43
Bütün Güzel Çocuklar Şüpheli'ye, Ev Hep Boş mu Kalmalı Umay Umay? / Nalan ÇELİK • 45
Hepinizin Bir Umay'ı Var (Soruşturma) / Birgül SEVİNÇLİ • 49
[Adalet Çavdar, Ayça Güçlüten, Ayşen Şahin, Barlas Erinc, Başak Yıldırım, Burcu Bakdur, Fulsen Türker, İlay Bilgili, Kemal Hamamcıoğlu, Metin Solmaz, Özge Ç. Denizci, Serkan Murat Kırıkçı, Şerife Özcan, Zehra Çelenk]
Umay Umay: Güçlü ve Cesur Bir Kalem / Meltem KOFOĞLU • 55

Şükran / Yahya B. ÂDİL • 59

Kaç Be Kaç / Beyhan DAĞCI • 61

Alman Romantizminin Öncüsü Novalis 250 Yaşında / Hasan ÖZTÜRK • 62

İpteki Tulum / Hande ÇİĞDEMOĞLU • 67

Aşkla / Engin TURGUT • 70

Yedinci Cadde / Bahar UYSAL KARAKUŞ • 71

R İ F A T İ L G A Z

• 73

Son Şiirim / Rifat ILGAZ • 74

"Sınıf'ın Ozanırım Mimli, Hababam Sınıfı'nın Yazarıyım Ünlü" / Kadir İNCESU • 75

Rifat Ilgaz'ın Bir Şiirine Yolculuk / Hasan Hüseyin YALVAÇ • 80

Hababam Sınıfı Gerçekleri / Mehmet SAYDUR • 82

Rifat Ilgaz'ın Romancılığı / Öner YAĞCI • 86

"Ben Okurken Kitaplar Yasak Olmasın!" / Anıl ILGAZ • 91

Şükûfe Nihal'in Mücadeleler İçindeki Yaşamı / Melih YILDIZ • 95

Mesafenin Boyutları / Veysel KOBYA • 98

Üç Karanfil Haiku'su / Bahri ÖMEROĞLU • 101

Diş İzi / Güzzin Y. ŞAHİNLER • 101

Sahi, Siz Kimsiniz? / Kader MENTEŞ BOLAT • 102

Ağrı Piraye Kitabevi - Tahsin Timurboğa ile Söyleşi / Havva YILMAZ • 104

Piyano / Doğu KAŞKA • 107

Bole Butake -Dünyanın Şiiri- / İlyas TUNÇ • 108

Kitaplar Arasında • 109

BAHARIN EŞSİZ IŞILTISIYLA

GÖKHAN YÜKSEL

KARTAL BELEDİYE BAŞKANI

Değerli okurlar; dergimiz KE, 15. sayısı ve baharın o eşsiz ışıltısıyla yoluna devam ediyor. Her sayımız genişleyen bir okur, genişleyen bir edebiyat sevgisi yaratıyor.

Dergimizin 26 Şubat'ta gerçekleşen "Onur ve Emek Ödülleri Töreni" sırasında vermiş olduğumuz müjdeyi buradan da paylaşmak istiyorum. "KE Çocuk" yolda... Mutfak çalışmalarını başlattığımız bu dergimizin ilk sayısını, çok yakında çocuklarla buluşturacağız.

İlk sayımızdan itibaren şiir, edebiyat ve çeviri dünyamızın yaşayan ustalarını kapağa taşıdığımız anlayışımıza, bir yenisini daha eklemiş bulunuyoruz. Hayatta olmayan değerlerimiz de dâhil olmak üzere, birçok konuyu "ek dosya" adı altında sizlerle buluşturuyoruz. Doğrusu bu anlayışımızı bir önceki sayımızda "Şairler Neden Resim Yapar" adı altında gerçekleştirmiş ve siz değerli okurlarımızdan olumlu tepkiler almıştık. Bu sayımızda ise, edebiyat ve şiir dünyamızın toplumcu-gerçekçi çınarlarından Rıfat Ilgaz'ı ele aldık.

Elinizde bulundurduğunuz sayımızın kapağına şair-yazar-müzisyen Umay Umay'ı taşıdık. Umay Umay, çok yönlü değerlerimizden... Müzik çalışmalarına 1990 yılında, arkadaşlarıyla "Leprechaun" grubunu kurarak başlamıştır. Müzik kariyerinin yanında, birçok şiir kitabına imza atmış ve bu kitapların birçoğunu toplumun ezilen ve dışlanan kesimlerine adanmıştır. Bir dönem köşe yazarlığı da yapan Umay Umay, "Kent Ozanları" adlı karma albümde de "Şeker Anne" şarkısıyla yer almıştır.

Bir sonraki sayımızda buluşmak üzere; iyi okumalar ve sağlıklı günler diliyorum.

İSTANBUL*

Ercan y YILMAZ

İstanbul. İşte herkesin gurbeti bir şehir. Dünya denen zerrenin içine bir elmas gibi yerleşmiştir. Kire bulanmış, karaçalınmış; yıkılmış, yağmalanmış, yakılmış; parıltısından hiçbir şey eksilmemiş. Mukimi değişmiş, hükmü değişmiş, istikameti değişmiş, dili değişmiş, kiblesi değişmiş; parıltısını kaybetmemiş, çünkü hep aynı varlıklar tarafından korunmuş. İki yakası bir araya gelmemiş şehri koruyanlar; şehrin bulutları, kuşları, balıkları; bitkileri, hayvanlarıymış. Yerden kediler ve köpekler; havadan martılar ve kargalar korurmuş. Bazı üzerinde melekler de görülmüş ama bilinir ki İstanbul'un esas zabitleri, kökleri şehrin altında bir dantel gibi birleşen ağaçlarıymış. Bu zabitlerin, genç olanlarından biri, dört asır yaşındaki bir doğu çınarıymış ve Dav'ın hikâyesinin başladığı Aydos Ormanı'nın bir mensubuymuş.

İstanbul. İşte herkesin vuslatı bir şehir. Bulutlar minarelerine takılır ve kurşun kubbelerini örten göğü, yaratılmak için Allah'ın rahat zamanına denk gelmiştir. Onun için her duvara adı hürmetle çarpmıştır, şikâyeti olanlar da şehirde Allah'ı sorumlu görmüştür. İşte, şen olsun şer olsun fark etmez, gözyaşı için dünyada en uygun şehir.

Burada sokaktan kimi çevirsen işi vardır, yetişmek zorundadır ve bazen birileri bilir nereye yetiştirmesi gerektiğini. Tekerleklerin adamları alıp götürdüğü saatlerde; tekerlekler, en çok kadınları sabah erkenden bodrum katlarına makineli ufak tezgâh başlarına kadar taşır, parmakları arasına iğne verir, iplik verir; az da olsa ışık, birazı güneşten birazı tavandan sarkan cinsten. Kiminin aklında bebesi, kiminin bedeni kandırılmıştır akşam servislerinde, kimi sırtında yüz vermediği erkeğin bıçağıyla yüz üstü düşecektir, yazık ki hiç de az değil böyleleri. Bir tekerlek alıp onu dağlar arasındaki memleket denilen varlığa götürür. Bazı bizzat ölüm oradan gelmiştir. Öpmek için erkek kardeşe uzatılan dudakların hemen yukarisından vurulmuştur. Tekerlekler ölüm taşır, umut taşır, ezinc taşır, korku taşır ve çocukları duvar arasından hızlıca başka duvarlar arasına taşır ama burada kabahatli olan duvarlar değildir. Burada insanın yüzünde başlar çünkü duvarı. Çizgileri derindir alınlarda, çekirdeği iyice yerleşse incir ağacına dönüşmesi an meselesidir. Çizgiler, alınlarda başka başka kokar, kiminde Anadolu'nun ufak bir kasabasının ismi yazar, kimi hemşeri derneğinin adını kazımıştır kaderine; bazı, köyün adını sorma gereği duymazsın o çıkarıp hüviyetini göstermeden görmüşsündür kütüğünü bu çizgilerde.

*Yazarın 15 Mayıs'ta İthaki Yayınları etiketiyle yayımlanacak *Altı Üstü İstanbul* romanından

SONSUZ UYKU

Mustafa OKUMUŞ

Evdeki tüm bavullar indirildi o gece. Birer birer açıp hızlıca doldurdu annesi, evde taşınabilecek ne varsa; daha iki gün önce özenle ütülediği eteğini bavula bastırıldığını görünce farklı bir şeyler olduğunu anladı. Bir yere gideceklerdi belli ki, uzun bir süre kalacakları bir yere. Mahşer günü gibi bir telaş vardı evin içinde. Üst kattan, yan komşudan, alt komşudan, sokaktan, az ötedeki küçük marketten, kepenklerini aceleyle indiren tuhafiyeden, çantasına doldurduğu ilaçlarla dükânını kapatıp arabasına binen eczacıdan gelen sesler de içindeki hüzünlü korkuyu artırıyordu giderek.

Camdan dışarı baksa, her zaman yaptığı gibi, çocuk aklıyla bile, alev saçan kuşların en miniğinden en irisine, gökyüzünden yere doğru süzülmeden daldığını görecekti, çukurlaşan yerlerin içine dolan kırmızı havuzda biçimsizce yüzenler, belki toz bulutları yüzünden, gözünden kaçacaktı. Ama bakmadı. Bir şeyler yapmak istiyordu da ne yapacağını bilemiyor, kimse de bir şey söyle-

miyordu.

Kardeşi beşiğinde uyanmış ağırlarken babası eve girdi. Bavulları zorla kapatıp kapının yanına dizdi. Annesi bir an önce doymasını bekler gibi emziriyordu kardeşini. Odasına gitti. Hareketleri sanki yoğun bir suyun dibinde gibi ağır ve sakindi, oysa yalnızca şaşkınlıktandı bu hali. Son doğum gününde ailecek çektiydikleri, yatağının başındaki sehpa da duran fotoğrafa yöneldi. Çerçeveyi açıp fotoğrafı çıkardı, kitaplıktan Küçük Prens'i alıp içine sakladı. Duvara yapıştırdığı resmi de katlayıp fotoğrafın ardına ilaştırdı. Açık kalan son bavula kitabı koydu, tüm dağınıklığın ortasında özenle.

Babası önden bavullarla giderken, onun hızına göre kendini ayarlamaya çalıştı. Bir iki basamakta tökezlese de ardından gelen annesi ve onun kucağındaki kardeşine yolu açmak ister gibi toparlandı hemen. Arabayı garajdan çıkarmadan önce, ailecek arabaya doluştuktan sonra içerinin görünmesi kadar, içeridekilerin dışarıda göre-

ceklerinin de kaygısıyla arka camları kara çarşafarla örttü babası. Bir yerden bir yere temelli gidecekmiş gibi görünmek, hele ki ortalıkta kıyamet kopuyorsa akıl kârı değildi. Sıradan bir yolculukmuş gibi, sığdırabildikleri bavulları bagaja koydu. Kalanlar kapalı garajda sonsuz bir hasrete mahkûm bekleyişe bırakıldı.

Kavrulmuş gövdesinden arsızca yere düşen, şaraba kaçmış elmalar gibi bir sarhoşluğun içinde kalakalmışlardı arabada. Suskun ve yorgun bakıyordu her biri ama babası endişeli. Onun arabayı bu kadar hızlı kullandığını hiç hatırlamıyordu. Sadece önlerinden kalkınan toz bulutunu ve yavaş yavaş alacalanın gökyüzünün ufak bir parçasını görüyordu.

Hava karardığında gökyüzüne yayılan kızıl renkten alamadı gözlerini. Daha önce hiç görmediği bir şeydi bu. Ürktü. Bilinmezliğin korkusuna dalmışken arabanın önüne haykırarak atlayan birini ezmek için aniden durdu babası. Yönünü değiştirip yola devam etmeye çalışırken dışarıdaki adam, çatallanmış kalın sesinden anlaşıldığı kadarıyla, yalvarıyordu babasına. Onu da arabaya almalarını istiyor gibiydi. Bölük pörçük hecelerin arasından seçebildiği buydu en azından. Babası hızını artırınca ses giderek küçüldü ve nihayetinde kayboldu. Toprak yollardan gidiyorlardı belli ki, araba sarsılıyordu. Tüm o hengâmenin içinde ağır ağır kapandı gözleri.

Uyandığında arabada yalnızdı. Gözlerini ovuştururken bir ses aradı yakınlarında. Her şeyden habersiz kuşların cıvıltısı yine gün doğumunu şenlendiriyordu, tüm kötülöklere inat. Korkarak kapıya gitti eli. Dışarıda olmasını umduğu ailesini bulamama korkusuyla nefesini tutup gözlerini yumdu. Bir çırpıda açtı kapıyı

ama gözlerini aralaması zaman aldı. Kucağında kardeşini sallayan annesini görünce gülümsedi. Kapıya tutunarak arabadan indiğinde, sol ön lastiğe doğru çömelmiş babasını gördü. Sağına soluna bakındı, geniş, bomboş bir yer. İleriye doğru bir şeyler, bir hareket aradı. Çok geçmeden ne olduğunu tam seçemediği ufak karaltılar gördü. Giderek daha da küçülüyorlardı.

Birer karınca gibi yuvalarını arayan noktacıların üzerinde uçan ejderha yüklü bulutlar, ateş saçmaya başladı çok geçmeden. Dünya alev alev yanarken babası telaşla ellerinden tutup az ötedeki ufak tepeye doğru koşmaya başladı. Koşarken yalnızca masallardan bildiği ejderhaların alevlerine bakmak için sık sık arkasına bakıyordu. Hem korku hem garip bir heyecan sardı ruhunu. Çılgıks kahaahalarla bir yere kurulup olan biteni izlemek, bir şeylere kızmış ejderhaların koca kanatlarını aklına kazımak istiyordu sanki.

Tepenin eteğinde ufaklık bir mağara, daha çok bir oyuk. Babası önce kucağında kardeşiyile annesini soktu, sonra kaygılı gözlerle onu. En son kendi girdi içeri. Girdiği yerde donakaldı sanki, dışarıdaki manzarayı gövdesiyile gölgeledi. Yaklaşıp babasının kolunun altına sığışmak, olan biteni izlemek için can atıyordu. Çekindi, babasını hiç bu kadar sessiz görmemişti. Olduğu yerde büzüşüp babasının iki bacağının arasından ötede bıraktıkları, tüm yaşamlarını içine sığdırmaya çalıştıkları arabaya dikti gözlerini.

Babası haber seyreliyordu her günkü gibi. İşten eve geldiğinde hemen üzerini değiştirip onlarla sohbet ettikten sonra, yemek yemeden hemen önce akşam haberlerini izledi. O, masada oturmuş kardeşinin doğumu-

nu beklerken, büyüyen ailenin heyecanıyla rengârenk bir resim yapıyordu; giderken kitabın arasına katlayıp koyacağı resimdi bu. Babasına baktı, sonra televizyona takıldı gözü. Büyük bir gürültünün önünde, âna hapsolmuş donuk bir acı vardı fotoğraf karesinde. Babası onun baktığını fark edip hemen kanalı değiştirdi.

Sanki o fotoğrafı görüyordu az ötede. Her iki kulağında çalan çan sesleri eşliğinde, en büyük düş kırıklığının pençesinde gibiydi. Geçmişlerini taşıdıkları araba bir cehennem kuyusundan çıkmıştı sanki. Artık unutmamak için çabalayacakları anılarından başka bir şeyleri kalmamıştı.

Dünya karanlık pelerinini sırtına geçirdiğinde, ejderhalar yuvalarına çekilmişti. Keşke evimizi de yanımızda götürseydik, diye mırıldandı annesinin gözlerine bakarak. Annesi güldü bir anlığına, sonra yüzünü yine onun bir türlü alışamadığı hüznü kapladı. Canı sıkıldı, mağaranın girişine doğru gidip babasının yanına doğru çömeldi. Babasının donuk bakışlarını takip edip gökyüzüne ulaştı. Bulutsuz bir geceydi ama yeryüzünün buna itirazı var gibi ağır ağır kara dumanlar yolluyordu. İlkbahar çiçekleri uçuyordu sanki gecede; gri, ufaklık. Oysa mevsim sonbahardı. Yıldızlar ciğerleri patlarcasına öksürüyor, yerlerini beğenmeyip birbiri ardına kayıp gidiyorlardı ötelere.

“Aaa, bak baba, yıldız kaydı,” diye sevinçle haykırdı birden parmağını sallayarak. Babası hemen tozlu elleriyile ağzını kapattı. Kulağına eğilip “Bir dilek tutalım o zaman,” diye fısıldadı, “Ama sessizce.” Babası başını okşarken bir dilek tuttu içinden. Korkarak, kimseler duymasın diye kısacık ve hızlıca.

Neden orada kaldıklarını, neden

gitmediklerini ya da neden gitmek zorunda olduklarını bilmiyor, anlayamıyordu. Gün doğmadan önce babası mağaradan çıkarken o da uyandı. Küçük delikten çıkmak istese de babasını izlemekle yetindi. Babası yavaş yavaş simsiyah bir iskelete dönmüş arabaya yaklaşıyordu. Kurtarılabilecek bir geçmiş bulmayı umuyordu belki de. Ama kurumuştur her şey, yeni bir geçmiş yaratmaları gerekiyordu artık. Koşarak mağaraya gelip, "Gidiyoruz," dedi, soğuk bir sesle. Birbiri ardına ipe dizilen siyah boncuklar gibi karanlığın içinde bir aydınlık bulma umuduyla ilerlemeye başladı. Dünün alevlerinin korları hâlâ ileride tüterken, bir yanık kokusu sarıyordu etrafı sabah melteminde. Yollarını değiştirdi babası, ileri gitmek zorundaydı ama başka yoldan gideceklerdi.

"Bir şey görürseniz yere yatın, hiç kıpırdamayın," dedi arkasına dönerek, "Çok yolumuz kalmadı. Birkaç saate varınız sanırım." Kimse bir şey söylemedi. Kardeşi ağlayacak gibi oldukça annesi meme verip onu da susturuyordu. Ayaklarını çatlamış toprakta sürüyerek ilerlerken, bir şey gördü üç beş adım ötesinde. Bir dal gibi kırılıp atılmıştı. Ucundan kurumuş ipler sarıyordu. Kargalar toplanmıştı başına, pay kavgası yapıyorlardı. Onlar kavga ededursun kurtçuklar ve sinekler çoktan haklarını almaya başlamıştı. Artık her şeyi kolayca kabullenenecekti sanki.

Bir yudum suya hasret yürüdükleri onca yolun sonunda, ileride bir kalabalık gördüler; kiminin sırtında yükler, kiminin ardında at arabası, kimi eşeğe yüklemiş yükü. Sonsuz bir gürültü, sonsuz bir karmaşa, asla çözülemeyecek bir düğüm gibi yığılmışlardı tel örgülerin önüne. Kalabalığa eklendiler onlar da. Ellerinde silahlarıyla bir grup, kalabalıktan parça parça insan

koparıp koca gövdeli bir canavarın midesine fırlatıyordu. Gidenlerin yüzlerine baktı uzun uzun. Umuda tutunmuş mutluluğu gördü, şaşırды. Sıraları geldiğinde babası ellerinden tuttu, birlikte girdiler o canavarın içine. Dışarıdan görüldüğü kadar korkunç değildi içerisi. Güler yüzlü bir adam, su ve yiyecek bir şeyler dağıtıyordu ölgün bakışlı insanlara, bir umut vermek istercesine. Çok geçmeden yorgunluktan babasının göğsünde uyuyakaldı.

Uyandığında babasının kucagında başka bir karanlığın içinde, insanların birbirine karıştığı bir başka yerdeydi. Bir rüya gibi, terli, ıslak, tüyler ürperici. Hiçbirinin adını bilmediği, aynı topraktan koparılmış çiçeklerin çürümeye yüz tutmuş kokusuyla doldu içi. O çocuk aklıyla bunları anlamlandıramadı. Yalnızca midesi bulandı, biriktirdiği ne varsa kustu oracıkta. Babası şişenin dibinde kalan son damlalarla yüzünü yıkadı. Yol bitecekti muhakkak ama içinden bir his hiçbir şeyin artık alıştığı şekilde yaşanmayacağını fısıldıyordu. Kırıldı, çocuktu ama üç günlük yolda büyüdü.

Birisi bir yerlere vuruyordu sanki. Herkes bir anda iniltileri kesip boğuk metal sesini dinlemeye başladı. İçeriden bir kadının vuruşları saydığını duydu. Kadın beş dediği anda babası kulağına eğilip "Biraz daha dayan, az sonra ineceğiz," dedi. "Temiz hava dolacak ciğerlerimize." Gülüyordu konuşurken, bir umut muydu içindeki, yoksa yalnızca ağzından kaçan bir dua mı, bilinmez.

Kamyon durduğunda herkes birbirine bakmaya başladı. O, yalnızca babasına bakıyordu, bir günebakan gibi. Kapak açılınca güneş içeriye doldu, karanlığın örttüğü tüm o çirkinlik açığa çıktı birden. Babası hemen dışarı atladı, önce annesiyle kardeşini indir-

di, sonra onu kucığına aldı. Yemyeşil bir rüyanın içinden maviye bakıyordu herkes.

Kamyon ardında tozunu bırakarak uzaklaşırken, bir şeyler bekler gibi, sefilliğini doğanın güzelliğiyle boyamış insanlar bir ağacın dibine sokuldu sessizce. Onlar da irice bir ağacın gölgesindeydiler şimdi. Babasının endişesi yerini belirsiz de olsa bir tebessüme bırakmıştı. Dayanamadı, konuşmak istiyordu artık.

"Baba," dedi sessizce, "evimize dönecek miyiz?"

"Başka bir ev bulacağız oğlum," dedi babası.

"Peki, nereye gidiyoruz?" dedi merakla.

"Şu denizi görüyorsun ya," dedi eliyle işaret ederek, "işte onun bizi götüreceği yere."

Sessiz bir sıcaklığın içinde, denizin getirdiklerini izlediler uzun süre. Kıyıya umudu fısıldayan bir dalgayla gelen küçük tekneye bindi her biri gün batımında. Babası önden atlayıp ellerinden tuttu. Açık güvertede sıkı saflarla dizildiler birbirini tanımayan aynı kaderin yolcuları. Kamyon kasasına benzetti orayı da. Ama denizin üzerinde olmak biraz olsun mutlu ediyordu yine de onu. Gece geldiğinde, ışıksız teknenin içinde oturduğu yerde uyuyakaldı.

Uyandığında ciğerleri patlayacak gibiydi, çırpındı. Kâbustu sanki, az sonra uyanacak, babasının kolunun altına sığınacaktı. Oysa siyah, azgın bir canavar çoktan onu yutmuştu. Sırılsıklam bir hâlde vardığında o kıyıya, ardında geçmişini, geleceğini ya da adını değil, insanlığa bir laneti bırakarak kâbustan uyanmış, sonsuz bir uykuya dalmıştı.

Gitmeden

Mesut Barış ÖVÜN

her sabah yedide balkona oturuyorum
denizden hiçbir şey geçmiyor
sadece düşünceler- art arda gelen
her gün yeni bir sözcük öğreniyorum senden

her sabah kapıda bir ses duyuyorum
sanki gelmişsin, zile basıyorsun.
sanki uçak seferleri yeniden başlamış.
ve saçların ıslanmış nemden.

balkonda sesler var ağustos sabahına yakışan
hepsi toplanıp bir sessizlik oluşturuyor
ve kapım çalıyor her sabah hiç şaşmadan
bense yorgun düşebilirim umut etmekten

konuşmak vardı, öyle ya, daha derinden
denizin şu ürkütücü sessizliği
ve karanlık sulardan cesaret alarak belki
o gece, bu balkonda, sen gitmeden.

AHMET ŞİMŞEK İLE SÖYLEŞİ

“Bu öykülerdeki karakterler karşılaştıkları durumlar karşısında ne hissediyorlarsa aynılarını ben de yaşadım. Bunu onlarla empati kurmak anlamında değil, gerçekten tecrübe ettiğim bir duygu durumunu kurguda vermek anlamında söylüyorum.”

Gizem OKUMUŞ

Ahmet merhaba. Önce Ahmet Şimşek'i tanıyalım istersen. Kimdir, necidir, neler yapar, nelerden keyif alır Ahmet Şimşek?

Yirmili yaşlarının son çeyreğinde okumayı seven, halen, daha çok kafasındaki dünyada yaşayan biriyim. Öncesinde hep kendi halimdeydim diye sanırım, dostluğun ya da sevmenin ne demek olduğunu yeni yeni öğreniyorum. Bir yerde kendimi bir şekilde anlatmak, buradayım demek istedim. Ama genel olarak pasif bir karakterdeyim ve birilerinin beni yazmaya itmesi gerekti. Ve sanki yapmam gereken bir şeymiş, benden beklenen buymuş gibi yazmaya başladım. Sonra bundan cidden zevk aldığımı fark ettim. Bu sıralar en büyük keyfim romanımı kurgulamak.

Lefkoşa, Surlariçi'nde göçmen bir ailede büyüdüm ve hâlâ burada ailemle yaşıyorum. Burası bayağı küçük bir yer. Ankara'da Fransızca eğitimi aldıktan sonra eve geri döndüm, bir seneliğine askere gittim, sonrasında biriktirdiğim paranın hepsini Marsilya ve Paris'te yedim. Bu ara çok aylaklık ediyorum ama sanırım şu günler son demleri artık.

Hammurabi'yi önce kendi çabalarıyla bir kitapçık olarak sokaklarda, sonra Kıbrıs sınırları içinde Işık Kitabevi etiketiyle görüyoruz. Sonrasında ise ülkemizde Vacilando Kitap tarafından yayımlanıyor. Tüm bu süreçten ve süreçteki hislerinden bahsedebilir misin?

Hammurabi'yi 2016-2018 senelerinde yazdığım öykülerden oluşturdum. Artık daha farklı yazdığımı düşünmeye başladığımda bir dosya hazırladım. Tabii öyküler arada hem buradaki hem Türkiye'deki dergilerde yayımlanıyordu. 2019'da ilk dosyama

önce Kıbrıs'taki sonra Türkiye'deki yayınevlerine gönderdim, sonra askere gittim ve askerliğin ikinci yarısına kadar on kadar ret cevabı saydım. O dönem epey moral bozucuydu.

Sonra Türkiye'den bağımsız bir ya-

yınevi bana dosyam için bir sayfa inceleme yazısı gönderdi. Değiştirmemi istedikleri şeyleri değiştirsem dosyayı basmayı düşüneceklerdi. Değişiklikleri yapmadım ve kitap çıkarma fikrinden tamamen vazgeçtim. Ama

Hammurabi'yi çekmeceye unutmaya da içim el vermiyordu. Kitapçık fikri de o sırada doğdu.

Bir fanzin gibiydi daha çok, dosyadan yedi öykü seçip koydum. Cebimdeki son parayla ancak 200 kadar kitapçık bastırabiliyordum ve ben de o kadar bastırdım. Bu kitapçığı önce sosyal medyadan duyurmayı planlı-

yordum. Ama tam da kardeşimin de yer aldığı bir sokak festivali denk gelince, bir arkadaşımın sokakta stant tutup kitapçıkları üzerine yığdık. O gün bütün gün soranlara öyküleri anlattık. 200 kitapçığın 150 kadarını o festival günü sattık ya da hediye ettik. Festivalden kalan kitapçıkları da Işık Kitabevi'ne bıraktım. *Hammurabi*

o gün bir şekilde duyuldu ve kitabevi daha sonra benden başka kitapçık istedi.

Ağustos 2020'de *Hammurabi* ilk matbu baskısını yaptı. Ocak ayına geldiğimizde Türkiye'deki bağımsız yayınevi Vacilando Kitap benle iletişime geçti. *Hammurabi* yalnızca Kıbrıs'ta satılıyordu ve Vacilando Kitap, *Hammurabi*'yi Türkiye'de basmak istediğinde kitabım için mükemmel bir yayınevi olduğunu düşündüm. Genç bir yazara genç bir yayınevi.

Hammurabi'nin halihazırda burada satışta bir baskısı olduğundan ve ben de hâlâ Kıbrıs'ta yaşadığımdan, Vacilando'nun Kıbrıs pazarını direkt yok sayarak *Hammurabi*'yi basması büyük bir riskti bence. Kitabı artık duyan duydu ve Türkiye'de asla okunmayacak diyordum kendime. Hatta Vacilando'ya *Hammurabi* yerine gelecek öykü dosyamı versem olur mu demiştim. Ama genel yayın yönetmeni Mustafa Bey, *Hammurabi* için ısrar etti ve Şubat 2021'de *Hammurabi* Türkiye'deki okurunu aramaya başladı. Sanırım *Hammurabi* bir şekilde okurunu buluyor ve okur yorumlarından, incelemelerden çok şey öğrenebilirim. Cidden minnettarım.

Kimi öykülerinde bir yanı eksik karakterleri görüyoruz. Bu bazen aile, bazen geçmişte açılan bir gedik, bazen bir duygunun eksikliği olarak karşımıza çıkıyor. Ancak bütün bu eksiklere rağmen karakterler yenik değil. Bir şekilde hayata tutunmayı beceriyorlar. Sevmekle, hesaplaşmakla ya da anıları kovalayarak hayatta eksikliğin yarattığı terazideki dengesizliğin üstesinden geliyorlar. Onulmaz acılar görmüyoruz. Burada yansıttığın hayatının bir tezahürü mü yoksa bir ideal mi? Yenik, eksik

insanları kurgularında kullanmaya seni asıl iten nedir?

Bence insanın kendisiyle yüzleşip hesaplaşması daha iyi biri olması için atılan ilk adım ve hepimiz bunu yapamıyoruz. *Hammurabi* karakterleri genel olarak travmatik hatıraları aşmaya çalışıyorlar ve bunu yapabilmek için geçmişleriyle yüzleşecek kadar cesur olmaları gerekiyor. Bunun yaşla da bir alakası yok. İnsanın sevincini de mutsuzluğunu da gerçek anlamda yaşayabilmesi için ilkin o duygu durumunu idrak edebilmesi gerektiğine inanıyorum. Bu yüzden de *Hammurabi*'deki karakterler yelik değiller sanıyorum, evet. İnsanlar bazı öyküleri üzücü ya da depresif bulduğunu söylüyor. Ben bu açıdan bakınca iyimser olduklarını düşünüyorum. Ama sanırım benim kafamdaki ideal kişilerin böyle güç durumları kıvrınarak aşmaya çalışması olmazdı. O yüzden daha çok gerçeğin bir tezahürü diyebilirim. Bu öykülerdeki karakterler karşılaştıkları durumlar karşısında ne hissediyorlarsa aynılarını ben de yaşadım. Bunu onlarla empati kurmak anlamında değil, gerçekten tecrübe ettiğim bir duygu durumunu kurguda vermek anlamında söylüyorum. Yani bir anlamda kendi hayatımın da bir yansıması.

Karnı Delik ve Kasetçi Ahmatov öykülerinin diğerlerinden ayrıştığını, birinin gerçeküstü kurmacaya yakın, daha metaforik olduğunu, diğerinin distopyaya dokunduğunu söyleyebilirim. Bu öyküler nasıl ortaya çıktı?

Karnı Delik'te göğsünde koca bir delikle doğmuş bir çocuğun öyküsünü anlatılıyor. Ama bunu çoğu zaman sakladığı için herkes onu Karnı Delik olarak biliyor. Sanıyor ki insanlar

Çevirmen: Ahmet Şimşek

vacilando

Ömrümden Beş Sene

Alfred Dreyfus

karnının değil de göğsünün delik olduğunu bilseler, onun bir şekilde sevmeye elverişli olmadığını, kalbi olmadığını düşünecekler. O öyküyü yazdığımda henüz yüzme bilmiyordum, halen süper iyi yüzdüğüm söylenemez ama o gün arkadaşım

Mağusa'ya denize gitmiştik ve boğulacağım sanmıştım. Öykünün çıkış noktası karnında delik olduğu için asla yüzemeyecek biri. Ne kadar çok insanın yüzme bilmediğini ve denizden korktuğunu bilseniz şaşarsınız. Ben de tam bilmiyorum ama insa-

nı şaşırtacak kadar çok fazla kişinin yüzme bilmediğine inanıyorum. Tabii bir adada büyüdüğüm düşünülürse durum benim için daha komik. Sanırım bu yüzden insanlar bu öykü karakterini boğulma korkusu duyan biri olarak değil de kimlik bunalımı çeken, uyumsuz bir çocuk olarak okuyor. Kimlik bunalımı diyorlar çünkü Kıbrıs göçmeni olduğum bir sır değil yani. Halka arz edilebilir bilgilerden.

Kasetçi Ahmatov ise *Hammurabi* için yazdığım son öyküydü ve kitabı tematik olarak insanların diğer öyküleri de daha iyi anlamlandırabileceği bir öyküyle bitirmek istedim. Çıkış noktası kötü hatıralar ve bunlardan nasıl kurtulabileceğimizdi. Yani genel olarak *Hammurabi* öykü kahramanlarının yapmaya çalıştıkları şey. Ve Kasetçi öyküsünde insanların travmatik anılarını dilerlerse kasetlere kaydedebildiği ve bu işlem sonucunda o kötü anıları kafadan atabilecekleri bir topluluk hayal ettim. Bu prosedürü yapmaya yardımcı kasetçi dükkânları var. Tıpkı bir kütüphane gibi travmatik hatıralar raflara diziliyor. Ve topluluk kuralınca, insanlar empati yeteneklerini kaybetmesinler diye belli aralıklarla gelip bu kasetleri dinlemekle yükümlüler. Ama aynı zamanda gereğinden fazla dinlemeleri de yasak. Çünkü bu topluluğa uyumsuzluğun işareti oluyor ve herkes sizin travmalarından kopamayan, psikolojisi bozuk biri olduğunuzu düşünmeye başlıyor. Buradaki öykü kahramanımız Almasi, bu uyumsuzlardan biri oluyor. Gidip gidip bu kasetleri dinlemeye başlıyor. Hatta tekrar tekrar dinleyebilmek için kaset bile çalışıyor. Aslında *Hammurabi*'deki diğer öykü karakterlerinin yaptığının tam tersi bu ama işte tam da tersi ol-

duğu için daha güzel bir örnek.

Yola Fırlayan Kurbaga çok dikkatimi çekti. Burada Unamuno'nun Sis'i aklıma geldi. Bilmem okudun mu? Öyküde ana karakter bir yazar ve kendi yarattığı karakterle karşılaşılıyor. Yazar karakterine yüklediğin bir tanrısallık var ve tabii sonunda tanrının ölümü. Burada yazarın yarattığı karakterlerin çığlığını da duymak mümkün. Bu öykü nasıl ortaya çıktı?

Belki çok alakasız gelecek ama Al Pacino'nun bir filmde bir sahnesi var, elini yukarıya kaldırıp "Tanrı yukarıdan bize kıcıyla gülüyor," dediği. Tanrı'yla hesaplaşma fikri benim için oradan doğmuştu ama yazma işiyle de meşgul olduğum için aklıma bir karakterin yazarına hesap sorması olarak geldi. Ve öykünün çıkış noktası benim için o oldu. Eğlenceli bir fikir gibi gelmişti bana. Fırsatı olsa kim yaratıcısına bana neden bunları yaşattın demez ki? Pekâlâ annelerimize de beni neden doğurdun diye

sorabiliriz. Ben Eminemu'ya, o da kendi anasına diyor arada. Şaka bir yana, daha sonra instagram'dan tanıdığım @birvoxnihilii *Hammurabi*'yi okuduğunda bana Sis'i önerip çok benzer bir olayın orada da geçtiğini söyledi. Bilmem inanır mısınız ama kitabı ne kitabı ne de Unamuno'yu ondan önce duymuştum ve alıp okuduğumda benzerliğe ben de bayağı şaşırdım. Eminim Sis'i bilen birçok insan doğal olarak ondan esinlendiğimi düşünmüştür. Bence güzel bir kolektif bilinç örneği olabilir bu.

Gelelim kitap ülkemizde yayımlandıktan sonraki süreç... Senin için neler değişti? Okurlardan geri bildirim alman mümkün oldu mu? Duygularıyla yaşayan bir insan olarak tanıyorum seni. Asıl olan hislerini de paylaşabilirsin.

Samimiyetle söylüyorum, bu kadar okunacağını ve geri dönüş alacağını düşünmüyordum. Yani bence *Hammurabi*'nin Türkiye'de yeni bir baskı yapmış olması bile hayalimin ötesindeydi. Ve şimdi ilk Vacilando baskısı da yavaştan tükeniyor ve bu en azından benim için çok iyi. Elbette ilk önce yaşadığım ufak çevrede şaşkınlık yarattı bu. Kıbrıs'ta başlayan bir şeyin Türkiye'ye dek ulaşmış olmasının yankısı elbette Kıbrıs'ta daha büyük oluyor. İnsanlar beni bir yazar olarak daha çok ciddiye almaya başladı. Hatta *Hammurabi*'nin Kıbrıs'taki bilinirliği sayesinde metin yazarlığı işi bile buldum. Ama açıkçası beni en çok sevindiren kısmı orada Kıbrıslı Genç Yazar demeleri. Çünkü *Hammurabi* burada yayımlandığında çok fazla insandan "Aa bakın göçmen çocuk kitap yazmış! Aa Surlarlığı gibi fakir bir bölgede bile insanlar kitap da yazabiliyor! Aa bakın göçmen aileler

uyum sağlıyor” şeklinde yorumlar duyuyordum. Yani insanlar öykülerden çok benim öykü yazmış olmamla ilgileniyordu. Belki *Hammurabi*’yi burada duyuran sebeplerden biri de budur ama bu durum beni biraz rahatsız ediyordu. Bu nedenle Türkiye’de, Kıbrıslı yazar şeklinde duyuluyor olmak beni gururlandırıyor. Çünkü Kıbrıs’ta şaşıracağınız kadar büyük bir kesim var ki bu Ada’da askerlik de yapsanız, bu Ada’da kitap da yazsanız, ömrünüzü burada çalışmaya da verseniz sizi kendilerine eş bir yurttaş olarak kabul etmiyorlar. Ve aynı insanlar bana Türkiye’de Kıbrıslı yazar denmesini dahi rahatsız edici buluyorlar. Şanslıyız, kültür dediğimiz şey nefret söylemleri ve bağırış çağırışla korunan bir şey değil, yazıp çizdikçe büyüyüp yayılan bir şey. *Hammurabi* sayesinde daha çok Kıbrıslıyım diyebiliyorum.

Bunun dışında, okurlardan en çok Karnı Delik, Hurmalar Yüzünden Bir Ağıt, Üzgün Pedro, Kasetçi Ahmatov ve *Hammurabi* Yerde Öylece Yatarken öykülerinin adını duyuyorum. Sosyal medya sayesinde sizin okurunuz da okurun da size ulaşması daha kolay.

Yeni çalışmaların hakkında da biraz bilgi verebilir misin? Yeni öyküler üzerinde çalıştığınızı biliyorum. Bunlarla ilgili ufak ipuçları verir misin?

Benden yeni öykü bekleyen birkaç kişi olduğu düşüncesi bile üzerimde bir baskı hissetmeme yetiyordu aslında. Ama bu baskı tam tersi beni iyi şeyler yazabilme konusunda kamçıladı diyeyim. Çünkü elbette daha iyi yazmak istiyorum. *Hammurabi*’yi bitirdiğimde 23 yaşındaydım şimdiyse 27, bu aralıkta yazdıklarımı ve yazı konusunda neler öğrendiğimi de

göstermek istiyorum insanlara biraz. Yine de kendimde *Hammurabi*’deki o deli cesaretini bulamıyordum bir türlü. *Hammurabi*’de olduğu gibi yeni dosya için de öyküleri en önce okutduğum altı-yedi kişilik bir “ilk okur” grubum var. Onların da geri dönüşleriyle sonunda biraz rahatlayabildim ve Vacilando’ya yeni bir dosya teslim ettim. Daha cesur olduğuna inandığım, bu sefer tamamen Kıbrıslı, yer yer bazılarını azıcık rahatsız edebilecek mizah ağırlıklı öyküler geliyor bu kez. Sevgili Gamze Güller de editörlüğünü üstlendi ve Vacilando Kitap’la yeni öykü dosyasını çalışmaya başladık. Bayağı heyecanlıyım.

İsmi yalnızca bir yazar olarak değil, bir çevirmen olarak da yine Vacilando Kitap’tan yayımlanan Alfred Dreyfus’un *Ömründen Beş Sene* isimli kitabında gördük. Tarihi bir karakterin kitabını çevirmek, gerçek bir olayla yüzleşmek nasıl hissettirdi? Bu kitabı ve çeviri sürecini anlatır mısın?

Dreyfus’un *Ömründen Beş Sene*’sini çevirmeyi çok istiyordum çünkü hikâyesinin onun ağzından da okunması gerektiğini düşünüyordum. Zola’nın *Suçluyorum*’u başta olmak üzere Dreyfus Vakası’nı anlatan epey bir çeviri kaynak vardı Türkçede. Ama baktım ki Alfred Dreyfus’un merkezinde olduğu olaylarla ilgili kendi yazdığı kitapları olmasına rağmen hiçbirini Türkçeye çevrilmemiş. Bu bir eksiklik gibi gelmişti bana. Olay’ı ilk Proust kitaplarından öğrenmiştim ben ve çeviriye girişmeden önce zaten biliyordum. Tabii çeviri öncesinde Dreyfus Vakası’yla ilgili ayrıca okumalar da yaptım. Vacilando’nun çeviri anlayışında herhangi bir süre sınırlaması ve yetiştirme baskısı ol-

madığından çok rahat ilerledim ve çeviri üç ay kadar sürdü. Kitap bittikten sonra İngilizce baskısından kontrol okuması da yaptım ve gördüğüm farklılıklar bana çeviri konusunda da birçok şey öğretti.

Alfred Dreyfus’e bildiğiniz cehennemî yaşatmışlar zamanında. Mektuplarındaki ve günlüğündeki o ruhsal çöküşler ve toparlanmalar... İşkenceler ve sağ kalmalar cidden yıpratıcıydı. Bana öyle geliyor ki gerçekten iyi bir eş, asker ve baba olmasa başaramazdı. Ve tabii haklı olmasaydı da. Dreyfus’un en güçlü yanı masumiyetiydi. Gerçek o ölse bile elbet açığa çıkardı ama dayandı. İnılmaz ilham ve umut verici bir hayat. Tüm bu dava müthiş bir emsal. Böyle insanlarla empati kurabilmek kişiyi başkalaştırıyor ve çeviri aracılığıyla onu daha iyi anlayabildiğimi sanıyorum. Hatta bazen hayatının o döneminde onu tanıyormuşum gibi geliyor.

Okumasam olmazmış dediğin kitapları çok merak ediyorum.

Ben yazarları diyeyim; Salinger, Proust, Steinbeck ve Sait Faik ve James Baldwin ve geçtiğimiz senelerde Hanya Yanagihara okumasam olmazdı sanırım.

Çok teşekkür ediyorum sevgili Ahmet. Enerjin ve sıcaklığın cevaplarına da yansısı.

Söyleşi için asıl ben teşekkür ederim, Gizem. İnsan hevesli olduğu şeyleri konuşunca gevezelik edebiliyor. Hatam olduysa affola.

PORSUK GÜNLÜĞÜ

Zerrin SARAL

Yeni kuşak kahvelerin birinde toplanmış bir grup gencin konuşmalarına kulak kabartırken, ağır adımlarla yoluma devam ediyorum. İçmediğim kahvenin geriden gelen kokusu damağımda aromasını bırakırken, *dünya etrafımda özgürlük içinde dönüyor*, yalanı ruhuma ne denli iyi geliyor çıkaramıyorum. Köprünün üstünden sokak lambalarının nehre düşen yansımalarına sırasıyla bakıyor, küçük bir dalgalanmayla nasıl salındıklarını izliyorum. Geçen gondolları, kayıkları süzerken bir kuş sürüsü hızla geçiyor. Nehir, Porsuk Nehri. Adının içinde geçen “Eski” sözcüğü cân’ım kentin ruhunu incitiyor mudur, diye endişeleniyor ama yanına ekli “şehir” sözcüğünün onu teselliye duruşunu, ruhunu uysallıkla yatıştırıp bir âşık gibi nazına oynadığını tahayyül ediyor, rahatlıyorum. Kentler incinirler. Kimi öfke, kimi huzurla adımladığımız parke taşlarında ayak izlerimiz kalır. İzlerin silindiğini sananlar, yanılırlar da yanıldıklarını bilmezler. Onlar sıklıkla saate bakmayı sevenlerdir.

Nehir kıyısında balık tutma uğraşındakiler, sabahın ilk ışıklarıyla belirirler; bir telaş, bir titizlik, sesler önemini kavrar, yaşama dair bir nefes, nihai bir sükût... Oltalarını çıkarırlar çantalarından, mesaieleri başlar. Kedilerse takımlar halinde nehre bakan dükkânların önünde, sokakların köşelerinde toplanmıştır. Kentlilerin onları düşündüklerini bilirler. Yemek, mama ve su bırakılan noktaları da. Yine de çöp konteynerlerinin çevresinde gerine gerine turlamayı, havalısından cıngar çıkarmayı ihmal etmezler. Neden bilmem ama insanın kimi zaman unuttuğu doğasında olduğu gibi, Porsuk’un güzelliğinde de gizemli bir şey vardır hep. Yoksa nehir huzuru yakaladığım o kısacık anları bu denli büyütüp genişletmezdi.

İşten eve dönüşlerim. Çantamda taşıdığım kitaplar... İçlerinden biri öne çıkıyor. Daha ilk satırlarda sizi sarsacak bir alıntı: “Farklı kentlerin bazen aynı zemin üzerinde ve aynı ad altında birbirini izlediklerini, birbirlerini hiç tanımaksızın, hiçbir iletişim kuramadan doğup öldüklerini

sakın söylemeyin onlara. Öyle olur ki, bazen sakinlerin adları, seslerinin vur-guları, hatta yüz hatları bile aynı kalır; oysa adların altında, yerlerin üzerinde yaşayan tanrılar sessizce çekip gitmişler ve yerlerine yabancı tanrılar yerleşmiştir. Yeniler eskilerden daha mı iyi, daha mı kötü, bunu sorgulamak boşuna olur.”*

Bu satırlar, gecenin bitip tükenmeyen uzunluğunu, birbirini izleyen rüyaları, ürperişleri, yokuş aşağı yuvarlanışları ya da bir tepeye soluk soluğa tırmanışınızı anımsatır, “Sabaha ne kadar kaldı?” diye sorarsınız kendinize. Bazı geceler saatlerle ölçülemeyecek kadar uzun ya da nasıl geçtiğini anlayamayacak kadar da şuurunuzu yitirdiğiniz kısa karabasanlardır. Bu arada cezveye attığınız kahve suyla hemhal olmuştur. Bir yudumluk nane likörü, birkaç badem şekerinden medet, yakalamayı istediğiniz bir ferahlık hissi. Nafile. Kitapta geçen hikâyedir aklınız. Hikâye sanki böylesi uzun ve korkulu düşlerle dolu bir gecenin sabahında okunmak için yazılmıştır. Bir başka kentte, bir başka zaman diliminde okuduğunuzda, yazara bu hikâyeyi yazdıran nedeni ve hikâyenin gerçek anlamını kavrayamazsınız. İçeride kapanık dalgın gözlerle küçük avlunuza döner bakarsınız. Kuşkunuzu bacaklarınıza sürtünen gri tekir giderir. Uysal varlığını ve sizin kendi varlığınıza size duyurarak...

Sevgili Şehir,

Eski değilsin. Senin başka yerlere benzemeyen, sadece sana ait bir zamanın var. Hikâyelerini dinledim. Beyaz tülbentli iki yaşlı kadından. Dar sokakların iki yanına sıralanmış evler, bembeyaz duvarlarının arasında kahverengi çerçeveleriyle bir yağlıboya tablo gibi görünüyorlardı. İçlerinden

bazıları, bazı evler; çivit mavisi, kiremit kırmızısı görünüşleriyle tabloya farklı bir ahenk katıyordu. Burası, Odunpazarı, sıklıkla geldiğim semtlerden değil. Beyaz tülbentli iki yaşlı kadın ahşap süslemeli cumbalı evin önünde laflıyorlar, rüyalarını anlatıyorlardı birbirlerine. Ezanı duyduklarında iç geçirip soluklandılar. Selamımı aldıklarında usulca yanlarına ilıştim. Anlattıkları rüyaları değildi de doyurucu göndermelerin olduğu türlü söylencelerdi adeta. Yoksa öyle olmasını mı arzuladım? O hikâyeleri birbirlerine değil de bana anlatmak için evin önüne çıkmışlar. Ben hikâyeleri alıyor, aklımın ak renkli çekmecelerine dizi dizi yerleştiriyorum. Güneş avludan sarkan hanımellerine uzanmış. Sarılı beyazlı yansımalar. Eski püskü eşyaların yamacından ön bahçenin duvarını boydan boya saran saat çiçeğinin yapraklarına vuruyor. Yüzü uzun olan diğerinden daha diri, daha genç görünüyor gözüme. Göğsü farbelalı yeşil geceliğin üstüne geçirdiği baklava desenli yeleği iki yanından çekiştirip göğsünün üstüne kollarını bağlıyor. Yüzüne yansıyan bilgelik ruhumu sarıyor.

Beyaz tülbentli iki yaşlı kadının duvarda kimi zaman küçülüp kimi zaman devleşen gölgeleri arasında gidip gelen kelimeler, büyük saatin vurduğunda çıkardığı ses kadar tılsımlı. Kıpırtısız dinliyorum. İki kanatlı büyük kapının ipini çeker çekmez önüme açılan avluda loş gölgelerle bezeli taşlığın sonundaki kör kuyuya yaklaşıyorum. Yaşlı ve bir gözü kör kedinin sessizlik dolu bakışı beni kendime getiriyor. Geriye dönüp koşar adım evin yolunu tutuyorum.

Başımda bir zonklama. Yorgun ol-sam da sabah güneş doğmadan ayak-

tayım. Gökyüzünün griliği, kentin sessizliği, Odunpazarı evleri ve beyaz tülbentli kadınlar aklımdan çıkmıyor. Ve kuyu. Hikâyeyi kuyuya yaklaştığım zamandan geriye sarıp avlunun nemli toprak kokusunu içime çekiyorum. Tepenin eteklerindeki fundalıklardan iki karga göğe doğru yükseliyor. Resimlerini yapmak geçiyor içimden. Vazgeçiyorum. Çantamdan kitabımı çıkarıp kaldığım yerden okumaya devam ediyorum.

* Italo Calvino, *Görünmez Kentler*, Çev.: Işıl Saatçioğlu, YKY, 2007, s.77

Hani Özgürlük İyi Gelecekti?

İ. Usame YÖRDEM

Bir bakıma yepyeni bir hayat, uğuldayan üstelik
Ve sınırsız bir açlıkla ve tükürüklü bir dünya yığılı bu çağ, anlar mısınız, bilmem.

Yüzleri gerdiren bir kader, onulmaz bir çöküntü, sanırsın tepetaklak olma tarihi, öylece ve bungun.
Kederle adını değişmiş çocuklar, yeni bir ırkı doğuran böylece kucağa,
Eski defterlerin jelatinlerinde etiket edilmiş isimlere aşına şimdi Nusaybin, Bulanık, Şemdinli
Bakıldıkça görünmezleşen bir şey, yani dün geceki adamı pek hatırlayamıyorum.

Bir ilenme matematiğinde sonra, kıyamet telaşına ayak uydururken önce sağ, sonra sol.
Bilmeden gelinmiş bir hayat mı olurmuş, yok daha neler!
Daha neler, proleterler, anneler, eski herifler ve bıyık burdukça kıvrılan evler;
 bacasız sanayiyle yenilenmeler, ilenen yalnızlığın çoğul aksanına denk,
Ölmedik, yalnızca yaşayamıyoruz.

Sefil bir uyku sonra; yoklayıp duran ve tedirgin uzuvlar, sözgelimi parmaklar ve ayaklar
Ve canhıraş bir umumiyet, ölüme değgin: sessiz ve kıpırtısız.

Son beşik savaşıyla hareketlenen -daha doğrusu ayaklanan- tedrisat yenilikleriyle bir hayat, yepisyeni.
Böyle ölmeyi, yalnızca bakarak becerebilen adamlarla yeni bir ölüm deniyor şimdi çocuklar,
Heyula ondan, feveran ondan, tükenik coğrafya derslerine giren matematikçi: ondan.

Yine de bir bakıma yeni bir hayat, üstelik uğuldayan.

YARIN SAVAŞ VARDI, PEKİ YA BUGÜN?

Barış YILDIRIM

*“Eski komünistler
bir parti terk etti onları; beni boydan boya iklim.”*

Orhan ALKAYA

1985 tarihinde çekilen ancak sansür nedeniyle ancak 1987’de seyirciyle buluşan Yuri Kara’nın *Yarın Savaş Vardı* filmi, Boris Vasilyev’in 1972 tarihli yine sansüre uğrayan öyküsünden uyarlanmış. Film 1940 senesinde geçiyor ve tamamen gerçek olaylara dayanıyor. Youtube’dan izlenebilen filmin Türkçe altyazı çevirisini ise Ahmet Açıkan yapmış.

Filmin üzerinde yükseldiği beş eksen den söz etmek mümkün. Bunlardan birincisi kadın meselesi, ikincisi hakikat meselesi, üçüncüsü parti içi mücadele, dördüncüsü içerisi dışarı meselesi ve son olarak da yurttaş – insan/birey tartışması olarak özetlenebilir.

Filmin daha başında hemen açılış sahnesinde genç kadın Zina’yı ayna karşısında şarkı eşliğinde soyunur ve kendi vücudunu incelerken buluruz. Arkadaşı ve aynı zamanda komsomol üyesi, ismini Bolşeviklerin gazetesinden alan İskra içeri girer ve onu yakalar. Aralarında bir tartışma geçer. Tartışmaya göre Zina kadın olmak istemektedir, İskra ise “erkeklerin oyuncuğu mı olmak istiyorsun” diyerek

onu eleştirir ve örneğin bir pilot ya da paraşütçü olabileceğini söyler. İskra’ya göre mutluluk halka hizmet etmektir; Zina ise sevilen bir kadın olmak istemektedir. Filmde genç kızlar ergenlik döneminin sonunda ve kadın olmak üzeredirler. İkinci bir tartışma devam ettikleri okulda cereyan eder. Okulun yeni atanan müdürü, görece açık fikirli bir komünist olan Nikolay Grigoryevič ile parti ilkelerine sıkı sıkıya bağlı olan kadın öğretmen arasında bir tartışma geçer. Müdür okulda tek aynanın müdürün odasında olduğunu ancak kızlar tuvaletine de ayna konması gerektiğini söyler, ona göre kızlar yakında “kadın olacaklardır.” Dolayısıyla kendilerine bakabilecekleri aynaya ihtiyaçları vardır. Kadın öğretmen ise bu fikri olumlu karşılamaz, “kokoş mu yetiştireceğiz” diye sorar. Onun için önemli olan sevilmek değil halka hizmet etmektir. Yine filmin ilerleyen bölümlerinde genç erkeklerle genç kızlar arasında yaşanan cinsel gerilime tanıklık ederiz, burada gençler birbirleriyle öpüşür ama örneğin İskra bu durumdan dolayı kendisini tuhaf hisseder. Son

olarak belirtmek gerekir ki filmde partiyi temsil eden iki karakter de kadındır. Bunlardan birincisi okuldaki öğretmenken diğeri ise iç savaşta parti saflarında savaşa katılmış olan İskra'nın annesidir. Filmde bu iki yaklaşım arasındaki gerilim sürekli olarak ekrana gelir. Bir yanda kadın olmak isteyen gençler öteki yanda ise kadın olma isteğini burjuva saçmalığı olarak gören çok iyi bir yurttaş, yani iyi bir partili olması gerektiğini düşünen örgütlüler.

İkinci nokta hakikat meselesidir. Kızı Vika İskra'nın sınıf arkadaşı olan kendisi de komünist olan Lubersky evinde toplanan gençlerle sohbet eder. Onlara Lenin'in canlı hakikatin kalıba döküldüğü zaman çok sinirlendiğini anlatır ve masumiyet karinesinden söz eder. Lubersky'ye göre hakikat akla uygunluk ve sağlamlık açısından test edilmelidir. Bu görüşler İskra'yı etkiler ve bu konuyla ilgili bir makale yazmasına vesile olur. Ancak katı Bolşevik olan annesi İskra'ya bu görüşleri nereden edindiğini sorar, İskra da söyler. Burada aralarında bir tartışma geçer. İskra hakikatin ne olduğunu ve kanıtlanmayı gerektirmeyen tartışılmaz hakikatler olup olmadığını sorar. Annesi böyle hakikatler olmasa insanların vahşi hayvan olarak kalacağını söyler ve insanın ne için yaşadığını bilmesi gerektiğini savunur. Ona göre insan hakikat için yaşar ve Sovyet halkı partinin öğrettiği su götürmez hakikate sahiptir. Ona göre önemli olan hakikati elde etme yöntemi değil hakikatin kendisidir. Bu hakikat için çok fazla kan dökülmüş ve acı çekilmiştir. Dolayısıyla bu hakikatlerden şüphe etmek ölenlere ve ölecek olanlara ihanet etmektir, hakikat halkın gücüdür. Annesine göre dostlar arasında hakikatin tartışılmasına gerek yoktur düşmanla ise tartışılmayacak, savaşılacaktır. O yüzden hakikat tartışması gereksizdir. Yeni bir toplum inşa edilirken boş lafla kay-

bedilecek zaman yoktur. Burada Sovyet rejiminin bir hakikati inşa etme biçimine tanık oluruz. Zira hakikat yok değildir, vardır ancak inşa edilir. Hakikat, Foucault'dan da öğrendiğimiz gibi, evrensel bir kural değil iktidarların iyi/kötü oyununu düzenleyen bir rejimdir. Neyin iyi neyin kötü olarak kurulduğuna işaret etmektedir.

Üçüncü eksen parti içi mücadeledir. Filmde okul müdürü ve Vika'nın babası Lubersky daha esnek görüşleri olan parti üyeleridirler. Partilerini sevmektedirler ancak görüş ve pratikleri parti tarafından onaylanmamaktadır. Okul müdürü eğitim sürecinde iyi yurttaşlar yetiştirme görevi açısından "işimiz talimatlarla değil fikirlerle insan yetiştirmektir" düşüncesine sahiptir. Ona göre katı ve sert parti kuralları yerine çocukların daha neşeli bir şekilde içselleştirebilecekleri süreçlerle eğitilmesi gerekmektedir, örneğin müzikle. Ancak bu tutum onun hakkında bir soruşturma açılmasıyla son bulur ve nihayetinde partiden

ihraç edilir. "Kendi öz partimden ihraç edildim," diyerek karşılar bu durumu, yaşadığı büyük bir yoksunluk durumudur. Öğrencilerse onu ziyaret ederek desteklerler. Parti içi mücadelenin bir diğer ve daha çarpıcı biçimi Lubersky'nin tutuklanmasıyla yaşanır. İskra annesine etkilendiği görüşleri Lubersky'den duyduğunu söylemesinin ardından devlet görevlileri tarafından gözaltına alınır ve bilinmeyen bir yere götürülür. Partiye göre Lubersky bir haindir ve olumsuz görüşleriyle gençleri etkilemektedir, onlara melankolik şair Yesenin gibi küçük burjuva şairleri ve benzer öğretmenleri öğretmekte, burjuva hukukunu savunmaktadır. Filmin en önemli noktası buradadır. Lubersky Lenin'in canlı hakikat öğretisini savunur ancak parti bu savunuyu tehlikeli bulur. Gelinek noktada parti ile Lenin'in öğretisi arasında bir açıklık vardır, parti hiç de "canlı" hakikatten yana gibi görünmemektedir. Bu nedenle Lubersky hain ilan edilir ve kızı Vika'dan babasının hain olduğunu kabul etmesi istenir. Okuldaki öğrenciler Vika ile "hainin kızı" diyerek dalga geçerler. Vika'nın buna yanıtı intihar etmek olur. O babasının bir hain olduğunu düşünmemekte, bunu ilan etmektense ölümü tercih etmektedir. Vika'nın intiharı yeni bir sorunun başlangıcı olur. Partiyi savunan öğretmen ve İskra'nın annesine göre Vika gömülebilir ancak korkak ve yufka yürekli olduğu için bir anma töreni düzenlenmemelidir. Burada Antigone'yi anımsatan bir çelişki yaşanır. Ortada bir ceset vardır, arkadaşları onu gömmek ve bir anma töreni düzenlemek isterler ancak parti buna sıcak bakmamaktadır; onlara göre intihar küçük burjuva bir eylemdir ve tasvip edilmemelidir. Ancak gençler yine de arkadaşlarının mezarı başında bir anma düzenlerler. Daha sonra ise serbest bırakılan Lubersky'yi ziyaret ederek okul öğretmeni ve İskra'nın

annesinin sert kurallarına karşı gelirler.

Filmde etkili olan bir diğer mesele ise içerisi dışarı sorunudur. Buna göre devletin iki düşmanı vardır. Bunlardan birincisi dış düşmanlar, burjuvazi ve emperyalizmdir. İkinci düşman ise içerdeki küçük burjuva unsurlar ve burjuva ideolojisinin etkisinde kalan, bilerek veya bilmeyerek onun için çalışanlardır. Birinci düzlemde, yani dış düşmanlar durumunda, devletin tavrı nettir: Bir biz vardır ve bir de onlar. Ancak biz, kendisini onaylayan bir tutum olmaktan çok “biz olmayan” üzerinden onaylanan bir kimlik olarak kurulur. Buradaki biz, “biz olmayan kötüdür” üzerinden inşa edilir, yani bir öteki vardır, ben/biz bu öteki olmayan olarak kendimizi onaylarız, “ben iyiyim” değil “ben kötü değilim” şeklindeki reaktif bir kuruluştur söz konusu ve dolayısıyla şizoid bir karakter taşır. İçerideyse bir paranoya söz konusudur. Düşman her yerdedir ve sürekli olarak toplumu sabote etmeye, “çocuklarla babalarının arasını bozmaya” çalışmaktadır. Tüm bir hakikat rejimi bunun üzerine inşa edilir ve burjuva ideolojisine karşı örtük bir savaş verilmektedir. Dolayısıyla toplum bu iç ve dış savaş koşullarına göre inşa edilir. İçerisi ile dışarı arasındaki ilişkiyi belirlemenin bir yolu olarak savaş her yerdedir ve temel gerçektir; Sovyet devleti ve parti bu gerçekliğe göre hareket etmektedir. Barışçıl siyaset ile savaş arasında sadece bir derece farkı vardır; savaş kesintisizdir. Ancak sonuç paranoid-şizoid bir kimliğin inşasıyla sonuçlanır. Bu kimlik en az savaş kadar gerçektir. Filmin sonunda ise askerler marşlar söyleyerek savaşa giderler. Film burada biter, geride kalan gerçek şey savaştır.

Filmdeki son eksen ise birey-yurttaş meselesidir. Burjuvazinin birey anlayışının karşısında sosyalizmin yurttaşı vardır. Sosyalizmin amacı halkına faydalı

yurttaşlar yetiştirmektir. Pilot, paraşütçü, istihbaratçı, asker ve her çeşit meslekten onlarca insanın, hayatın bir amacı olduğunu, bu amacın da sosyalist anavatana hizmet ve onu kurmak olduğu bir anlayıştır yurttaşlık. Öznellik üretimi hakikat rejimine sıkı sıkıya bir bağlılıkla sürdürülür. Bu burjuva bireyi gibi “özgür” ve sistemin “temeli” olan bir yurttaşlık anlayışı değildir, yurttaşın hizmet etmesi gereken, uyması gereken bir kurallar bütünü vardır ve ona göre davranmalıdır. Hakikat vardır ve herkes ona uygun hareket etmelidir. Zaten filmin sonunda karakterlerin hayatlarını nasıl tamamladığına ilişkin bilgi verilirken bunu net bir şekilde görürüz. Filmdeki kahramanların kimi bir istihbaratçı olarak, kimi bir köprüyü havaya uçururken, İskra ve annesi örneğinde olduğu gibi Gestapo tarafından idam edilerek ölürler. Burası aslında tüm tartışmanın düğümlendiği yerdir: Savaş ve ölüm, Sovyet devletinin katılığı ve sertliğini ifade eder. Ölenlere duyulan minnet, topluma ve devlete yöneltilen eleştirilerin önüne de set çekecektir. Ölenler boşuna mı öldüler? Ancak bu yaklaşımın da Lenin’in “hakikati canlı yakalama” fikrine ne kadar uygun olduğu, koca bir soru işaretidir.

O halde sormanın belki de yeri ve zamanı geldi: Peki, Sovyetler Birliği neden çöktü? McDonalds önündeki kuyruklar, yığınların partiden kaçışının bir sembolü müydü? Aslında bu soru tam yanıtını bulabilmiş değildir. Deleuze ve Guattari’nin dediği gibi psikanalizde ve Sovyetlerde geri dönüşün ne zaman başladığı hiçbir zaman bilinmez. Ancak Nietzsche’nin aktif nihilizm anlayışı bize bir ipucu verebilir.

Nietzsche’ye göre nihilizm, en üst değerlerin değersizleşmesi sürecidir. Yani değerler, değer olma özelliklerini yitirirler ve onlara duyulan inanç yitirilir. Bunun iki formu vardır: aktif nihilizm ve pasif

nihilizm. Aktif nihilizm güçlü ruhlarla özgüdür ve en yüksek ifadesini terörde/savaşta bulur. Aktif nihilistler toplumun önüne öyle ileri hedefler koyarlar ki toplum onları takip edemez olur, yorgun düşer ve konulan değerler böylelikle inanılmaz hale gelir ve değersizleşirler. Pasif nihilizmde ise değer koyacak güç yoktur ve bu güçsüzlük/yorgunluk nedeniyle tüm değerler değersizleşir ve inanılmaz hale gelirler. Bu türden pasif nihilizm kişisel çıkarların çatışmasına varır. Dolayısıyla Sovyetler Birliği, tıpkı Nazizm ve faşizm gibi, aktif nihilist bir tutumu izler ve kendi reaktifliğinin içinde kendisini aşması için gerekli yaratıcı sıçramayı gerçekleştiremeyerek kendi kendini değersizleştirir ve yıkılır gider. Onun aktif nihilizmi, donuk hakikatlerin nihilizmidir, amaç ortadan kalkmıştır, artık inanılmamaktadır amaca, niçin sorusuna yanıt bulunamamaktadır. Ama tüm toplum bir amaca göre inşa edilmiştir. Bu çelişki değerler kadar toplumun da değersizleşmesiyle sonuçlanır.

Son olarak günümüzdeki Ukrayna savaşı ile yukarıda anlatılan savaş durumu arasında bir benzerlik var mıdır? Birincisi vardır, çünkü Rusya kendi tarihine göndermede bulunarak toplumu etrafında birleştirmeye çalışmaktadır. İkinci olarak Ukrayna’daki neo-nazi güçler göndermesiyle de kendi anti-faşist tarihine bir gönderme yaparak tutumunu güçlendirmeye çalışmaktadır. Ancak atlanan bir şey vardır ki soğuk savaş nasıl ki şizoid-paranoid siyasetin tüm topluma egemen olmasına neden olan bir düzeye taşıdıysa savaşı, bugün yaşanan savaş da benzer şekilde Rusya’yı her cephede yani soğuk savaş pratikleri ve sıcak çatışmada yer almaya zorlayacaktır. Bakalım Rusya bu zorlu durumla başa çıkabilmek için gerekli “canlı” hakikatlere uygun mu davranacak yoksa yine dondurulmuş hakikatlere dayanan bir yurttaşlık anlatısıyla kendi aktif-nihilizmini üretmeye devam mı edecektir?

Dil Kültürü ve Yalnızlık Bilgisi

Mertcan KARACAN

I. yalnızın sessiz harfleri

i. sert sessizler: i, m, d, a, t

ii. yumuşak sessizler: k, s, e, y, o, k, u

II. yalnızın kişi zamirleri

i. ben - birinci uzak kişi

ii. sen - ikinci uzak kişi

iii. o - üçüncü uzak kişi

iv. siz - ikinci düş kişi

v. onlar - üçüncü düş kişi

III. yalnızın yansıma sözcükleri

tık	tık	tık	
	tak	tak	...

IV. yalnızın sıfat fiil ekleri

-an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş,
-de, -ya, -zık, -bu, -nu, -do, -ğur, -muş

V. yalnızın anlatım biçimleri

- açıklama (örn.: yalnızlık ölümcül bir şeydir)
- öyküleme (örn.: ben yalnızlık gördüm)
- tanımlama (örn.: yalnızlık yalnızlıktır)
- betimleme (örn.: yalnızlık korkunç gözlüdür)
- ağlama (örn.: *sesimi duyar mısınız**)
- sızlama (örn.: nasıl da kalabalıksınız)

VI. yalnızın anlatım bozuklukları

- özne yanlışlığı veya sevgi eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozuklukları
- anlamca çelişen hayallerin birlikte kurulmasından kaynaklanan anlatım bozuklukları

iii. ruh-ten uyumsuzluğundan

kaynaklanan anlatım bozuklukları

iv. kalbin yanlış yerde kullanılmasından

kaynaklanan anlatım bozuklukları

v. *dikey ve yatay mutsuzluktan***

kaynaklanan anlatım bozuklukları

VII. yalnızın anlatmaya bağlı edebî metin türleri

i. içinden kendi kendine konuşma

ii. dışından kendi kendine konuşma

VIII. yalnızın göstermeye bağlı edebî metin türleri

i. aynanın karşısında içinden kendi kendine konuşma

ii. aynanın karşısında dışından kendi kendine konuşma

IX. yalnızın öğretici metinleri

i. sevgiliden alınan veda mektubu

ii. psikiyatristin yazdığı prozac'lı reçete

iii. akıl hastanesince düzenlenen yatış tutanağı

X. ölçme ve değerlendirme

şimdi herkes yalnızlığına bir şiir yazsın
ama yalnızlığına yazsın
kâğıda değil

not: isteyen istediği dizeden başlayabilir

* Orhan Veli - *Anlatamıyorum*

** Turgut Uyar - *Acıyor*

buradasın... ne fena, buradayım. dilini bilmediğim
şarkılarda anneni arıyorum. şarkını kulağıma hediye
ederken “niye ellerin terledi, niye sesin kırıldı” diye
sözcüklerimin neşesini aktarıyorum. henüz görmediğim
rüyalarımı yıkıyorum.

Rüya Duvarları
Umay Umay

UMAY UMay İLE SÖYLEŞİ

Ayşegül TÖZEREN

Umay Umay'ın neden kitaplarında "detaylı özgeçmişi" yok? Biraz daha spekülatif sorayım, Umay Umay'ın neden CV'si yok?

Belki, Google her şeyi yazıyor diye. Belki kural hiç sevmediğim için. Gereksiz buldum. Ayrıca başka ülkeden gelen bilinmeyen, tanıtılması gereken biri değildim. Hem eser varken detaylı cv'ye ne gerek var ki.

Doksanların başında müzik çalışmalarına başladığını biliyoruz. Öncelikle bu bilgi doğru mu, o günlerden neler anımsıyorsun? Ülkenin hatta dünyanın değişim geçirdiği, renkli televizyon çağında, müzikte var olmak nasıl bir duygu yaratıyordu? Yaptığın müzik pop rock olarak anılıyordu, ama sen popüler olandan kaçınıyordun...

Çocukluğumda müziğe başlamıştım. Verdiğin tarih albüm yapma tarihi. Müzikle var olmak her dönem müthiş bir şey olmalı. Renkli ya da renksiz televizyon çağı olsun, müthişti. Müzik yaptığım

için mutluluktan deliriyordum. Bazı işler benim gibi insanlar için aynı yürümez. Popüler müzik yapıyordum ama popüler dünyanın akışına katılmıyordum. Çok zordu. Sürekli baskı. Oraya çık, buraya gel, şurada otur, şöyle otur, çok konuşma, siyasetten sana ne gibi gibi bir dolu asla yapamayacağım şeyler. Değersizliği tanı edinmiş ıvır zıvır bir dünya. Ve yüksek ticaret. Zaten öyle öyle tümüyle koptum.

Umay Umay ismi okurun da dinleyicinin de zihninde, üzerinde uzlaşmış birçok şeyin ötesinde söz söyleme cesaretine sahip sahicilikte bir insan hissi uyandırıyor. Bir röportajında, "Çalışmaktan asla korkmamalı," diyorsun. Peki, sen, bu cesareti gösterirken hiç çekinmedin mi?

Cesaret en çok korkutulan insanların geçebileceği bir yol. Genel değil ama en azından ben o kadar tuhaf ve burkucu korkulardan geldim ki korkuyu göremeyecek kadar öfkeliydim. Bir anlıktır

o yola geçmek. Kısacık bir an ve çok keskin bir viraj. Çelişmekse su değerindedir benim için. Çelişki yoksa hayat da yok. Hayat ha bire değişiyorken nasıl çelişmez insan. Hâlâ çeliştikçe, artık öyle düşünüp davranmadıkça seviyorum. Sol kolumu öperken bulurum kendimi. Çelişki yoksa hayat da yok. Yani cehennem.

“Hiçbir işi meslek edinmemek...” Bu söz sana ait, doksanlar, iki binlerin başı için anlaşılmasa bir durumdu. Ancak Z kuşağı olarak tanımlanan günümüz gençleri için yapılan araştırmalarda ortaya çıkan bir gerçek... Geleceğin duygusunu önceden sezen bir sanatçı ve şair olarak, bize bunu nasıl başardığını anlatır mısın? Bak yine söz, cesarete gelebilir.

Bilsem. Sezgilerim hep güçlüydü. Ya tam yanıliyorum ya da on ikiden vuruyorum. Cesaretle ilgisi olabilir tabii.

Deli diyecekler diye hiç susmuyorum fikirlerimi. Diyorlar. Bu çok üzüyordu beni. Şimdilerde dememeye başladım. Usandım ondan. Ancak kendi dünyamdan başka yere fırlatmadığım ve asla dikte etmediğim her fikrimi başıra çağıra söylüyorum. Bu bana rabbinden ve annemden verilen bir şey.

Şiirin bir tanımının olmadığını, şiiri bilenler bilir. Belki ne olmadığı anlatılabilir... Peki, şair kimdir? Umay Umay'ın şair tanımı var mı?

Bilenler biliyor evet. Şair kimdir zor cevap. Ama inandığım şey dünyanın şiirden çok şaire ihtiyacı olduğu. Şöyle dolu dolu. Etinden kemiğine, bakışından duruşuna, seçtiği her şeyden her şeye şair. Yoksa ne? Herkes şiir yazıyor. Ne olmadığıyla ilgilenmiyorum zaten kabak gibi kendini gösteriyor, tarife gerek yok.

“Düşmedim Daha” şarkısı etkileyip de şair, şarkıcı olanlar var, röportajlarda okuyoruz. Bu şarkıya insanlar neden tutundular sence?

Valla bilmiyorum.

Senin şiirlerin, okuyanda âşık olurken, acı çekerken deklanşöre basılmış hissi uyandırıyor. Hakikati nasıl bu kadar keskin yansıtabiliyorsun? Belki bir şaire sorulmaması gereken soru olabilir bu.

Hmmm belki bir masada ya da görevli gibi yazmadığım için. Belki dur ben bir şiir yazayım diye başlamadığım için. İçimden nerde akıyorsa oradan devam ettiğim için. Şöyle güzel böyle uygun olur diye düzeltmediğim ve düzelttirmediğim için. Hiç editörüm olmadı mesela. Kimseye okutmadan yayınlattığım için. İçin için için... Yayınlanmış her kitabımda âşıktım da. Aşk benim için savaş yeri. Kendimi hiç

kollamadığım, gerekirse çekip vurabileceğim bir yer. Çoğu kez vurulmuş olabilirim. *Orospu Kırmızı* benden çok vurulmuşların kitabıdır. Kendileri yazmış sandılar. Benziyorduk.

Bazı sözcükler, şiirlerinin parmak izi gibi... Kırmızı, bunun başında geliyor. Kırmızı, senin için nasıl bir imge?

Ne seksi, ne iddialı, ne çok güvenli, ne çarpıcı. Bana hep hüzünlü ve çocuksu gelmiştir. Hatta küser, kırılır gibi.

Yaşamdaki Umay'la şair Umay'ın birbirinden ayrılmadığını düşünüyorum. Yaşamda nasıl üzerinde uzlaşıldan, kesinlik taşıyandan uzak duruyorsan, şiir ve edebiyatta da öyle... Şiirlerinin türler arası olduğunu söyleyebilir miyiz? Metinlerine uzaktan bakıldığında düz yazı biçiminde ancak yakınlaştığında şiir olduğunu görüyorsun.

Eğer hiçbir kuralı destur edinmemişseniz, kimseyi taklit etmemişseniz, eleştirilere gülüp geçmişseniz, e bir de yazabiliyorsanız kendi türünüzü oluşturursunuz. Bu durum anlaşılmış, uzlaşılmış, kabulü budur denene karşı çok zor direnir. İnatçıyım, azıcık sapmadım kendimden. Kabul görülmeyi küçümsedim ki küçüktür. Sevmek varken övülmek ne ki. Bunu göze aldım. Dirdendi mi bilmiyorum. Bilir gibi yapanlara da sormuyorum. Okuyucuyla aramda beşik gibi sallanıyor. Mutluyum böyle. Öleceğiz ve bunların fazla önemi yok. 56 yaşına gireceğim. Hâlâ âşık olmak hayalim.

Umay Umay şiirini tanımlamak çok zor ama şiirini görünce bu Umay Umay şiiri derim. Bu durumla ilgili bir şeyler söylemek ister misin?

Gözlük tamircisi de gönderdiğim kişiye bunlar Umay Umay'ın gözlükleri demişti. Bu sorunun cevabını üstte vermeye çalıştım aslında. Bir dönem fotoğrafla uğraştım. Onlar da öyleydi.

Sana söyleşinin en sıkıcı sorusunu sormak istiyorum: Şiirin sence anlatımcı şiir mi yoksa imgesel mi?

Birçok diyeyim mi? Sembolist diyen de oldu. Nasıl yazdığımı hiçbir zaman bilmedim Ayşegül. Ama şimdi anlatı deniyorum. Şiirden kopmadan, yani kopmadan. Nasıl isterdim şöyle hiç şiirsel olmadan yazabilmeyi. Gelip konuyor sanki ellerimin üstüne. Ne çıkıyor anlatılarımda emin olamıyorum.

Metinlerinde birinci tekil şahıs kullanıyorsun, bunun bir tercih olduğunu düşünüyorum. Oysa günümüz edebiyatı üçüncü tekil şahısla tanrısal anlatımı seviyor. Ne dersin?

Doğru. Kaçamam bundan çünkü sadece kendimi, kendime yakın dünyaları yazıyorum. Dünya içinde başka bir dünya. İçinde ama bir yerinde tuhaf tuhaf oturmuşuz gibi. Elimle göğsümdeki tanrıya fısıldamam üçüncü tekille mümkün değil. Ya da tanrıyı sırtımı dayadığım çimenlerden ayırmam. Ben böyle, olmaz mı?

Umay Umay'ın kullanmaktan hoşlanmadığı bir noktalama işareti var mı?

Bazen var bazen yok. Yazının tonuna göre değişebilir her şey.

Türkçe şiirin milenyum çağında bir kafa karışıklığı var. Amerikan öyküsündeki "kirli gerçekçilik" akımına benzer biçimde sokaktan, mahallelerden, gündelik dilden esinlenen şiirler yazılıyor. Ancak bu şiirler aynı zamanda da klora batırılmış gibi, steril.

Sen şiirini, toza, toprağa karıştırmayı nasıl beceriyorsun?

Birkaç kez sorulduğunda şiirim için; "Yazarken sanki tenimi turnaklarımla kopararak kâğıda yapıştırıyorum," demiştim. Ten bu, okuduklarını, heves ettiği kitapları, olmak istediği insanları değil yaşadıklarımızı kaydediyor. Orda ne hesap var ne günah ne sevap.

Geçenlerde genç bir kız sorduğunda da; "İçinde çok insan olan, kapkaranlık kocaman ama kocaman bir alanda kılıcı çekip savuruyorum. Ufacık bir odada kılıcımı çekmeceye koyup uyuyorum," dedim. İnsan kendini de kesebiliyor. Yazmak benim için hiç ayçiçek tarlası olmadı.

O kadar çok sorum var ki, Umay Umay'ın kitapları tekrar tekrar basılıyor... Ama bir araya getirip, toplu şiirler kitabı yayımlamıyor. Neden?

Tek tek basmak daha kârlı dediler.

ONU BİR ELMAS GİBİ PARLATIR YALNIZLIĞI

Çağlar YERLİKAYA

Kendimi aradığım ve bu heyecan verici hem de zaman zaman korkutucu, içinde bolca yalnızlık barındıran İzmir günlerinde tanıştım yazar/şair Umay Umay ile. Edebiyatla kurduğum ilişkiyi bir okuyucu olmanın ötesine taşıyacağımı anladığım o günlerde, yazar pek çok kişi gibi daha çok okuyarak yol haritamı çıkarmaya çalışıyordum. İşte o günlerden birinde Alsancak'ta her fırsatta uğradığım İletişim Kitabevi'nde bir edebiyat dergisinin sayfalarını karıştırırken, 20 yıldır hâlâ ezberimde olan Umay Umay'ın "Henüz Değil" şiirini gördüm.

*"Affetmemeyi öğreten günahkârlar gibi
Sihirli pencereleri serinlet
Dağıt dilimin üstündeki uykuyu
En rezili bu geri dönüyor kaçırdığım tüm trenler..."*

Bu dizelerin o trenlerin içimden geçmişçesine yaşattığı sarsıntıyı ve aynı zamanda mutluluğu hatırlıyorum. Mutluluk diyorum çünkü ne aradığımı bulmuştum. Ve hemen hiç vakit

kaybetmeden o zamana kadar yayımlanmış olan *Veda Busesi* ve *Orospu Kırmızı* kitaplarını aldım. Nedenini hatırlamıyorum ama okumak için ikinci kitabı olan *Orospu Kırmızı*'dan başlamıştım, fon müziği gibi hayatımın pek çok ânına eşlik eden dizelerle dolu kitaba.

İlk sayfasında "*Yüzümün yarısıyla nefes alıyorum. Yüzümün yarısıyla dans ediyorum. Trene biniyorum. Ve metrolara ve otobüslere ve trenlere... Yüzümün yarısıyla balkonlardan düştüm. Yüzümün yarısıyla rüzgâr serptiler uyandım,*" diyen kadın, bütün okuyucularını aradıkları diğer yarısıyla buluşturacak büyüye sahipti hiç şüphesiz. Evden dört beş gün çıkmadan tekrar tekrar okudum.

Veda Busesi'ni okumak için bir hafta sonra yapacağım bir otobüs yolculuğunu beklemiştim. Otobüs hareket etmeden, "*Ölünceye kadar seni seveceğimi sanmıştım baba Ama aşık oldum...*" dizeleriyle açılış yapan Umay Umay ile yeni

bir yola çoktan çıkmıştım zaten.

Yalnız ruhların karanlıkta eline tutuşturulmuş bir fener gibidir Umay Umay'ın yazdıkları. Size hep cesaret verir, yola yalnız ne güzel devam edeceğinizi öğretir. Gerçeği cırtlıçplak soyar karşınızda, gerçeğin tenindeki yanık izlerini, morlukları çekinmeden gösterir. Ve gerçeğe sımsıkı sarılmanız kaçınılmaz olur.

Ne yazdıkları ne de tavrı başkalarına benzer. Hiçbir yere, hiç kimseye ait değildir. Bu nedenle tıpkı kendi yazdığı gibi "kırmızı paltolu o kıızı kimsenin gözü bir yerden ısırmaz."

Yazı dili en çok şiirin sokağından geçer ve dille kurduğu ilişki geleneksel biçimleri zarifçe reddeder. Tek başına duvar voleybolu oynadığı çocukluk günleri gibi şiiriyle baş başa kalmayı seçmiştir. Onun her şeye olan uzaklığı belki de bizi ona en çok yakınlaştıran şey olmuştur.

Onu bir elmas gibi parlatır yalnızlığı ve o yalnızlığa neden olan özgürlüğü. O yalnızlığın içinde, ötekileştirilen başka insanlara kimsesiz olmadıklarını özenle hissettirmeye çalıştığına tanık olursunuz kitaplarında. İşkence gören çocuklar, eş cinseller, fahişelerle birlikte kırık kalpler fırlatır hayata.

Mekânları, şehirleri bir tablo gibi duvara asıp okuyucuya seyrettirmek yerine onları bizzat o şehrin arka sokaklarına, meydanlarına ya da bir hastane odasının refakatçi yatağına bırakır yazdığı sayfalarda. İstanbul'a adımını atmamış biri *Orospu Kırmızı* kitabını okuyarak kendini yıllardır Beyoğlu'nda yaşıyormuş gibi hissedebilir. Ve sonra kendisini birden *Rüya Duvarları* kitabın-

da Fırat ve Dicle Nehirlerinin yıldızları gökyüzünden kaçırıp boşalttığı Mardin'de bulabilir. Yazım dili, duygular ve mekânlar arasındaki büyük geçişleri hiç gü-rültü çıkarmadan ve fark ettirmeden yapmayı başarır, çünkü Umay Umay sessizliğin oyununu seçmiştir.

Uzun bir ara verip yayımladığı altıncı kitabı *Cevapsız Ağrı'yı* okuduğumda en çok sevdiğim şey, onun yaş almadığını ve etkisinin hiç azalmadığını görmüş olmağı benim için.

"ben vapurda mıyım?

yetişebildim mi?

iyi birşey mi kalkıp gelmem?"

dizelerini okurken, arkasındaki arabada sevgilisinin ellerini öpen delikanlıya, "beni de böyle sevmişlerdi ama teypte başka bir şarkı çalıyordu" diyen kadının hâlâ orada olduğunu fark edersiniz.

"Bu dünyanın şiire değil, şaire ihtiyacı var ufaklık." Bana yıllar önce söylediği ve kulağımdan hiç çıkmayan bu lafını onunla yüz yüze olan tanışmamızdan sonra daha iyi anlamıştım. Hayran olduğunuz yazarlarla tanışmanın en büyük riski; eserleri nedeniyle kafanızda yarattığınızdan daha farklı bir insan oldukları gerçeğiyle yüzleşmenizdir. Bu yüzleşme hayranlığınızın sona ermesiyle sonuçlanır çoğu zaman.

Ben bu konuda çok şanslıydım. Her cümlesi bir şiir dizesi olabilecek konuşmasından kahve fincanında bıraktığı ruj izine, hayata bakışından sigarasını üfleyişine kadar daha da fazla hayran olduğum şair yazar Umay Umay ile o gün yeniden tanışmıştım.

Tekrar tekrar basılan kitapları, edebiyat dergisinde yayımlanmaya devam eden yazıları ile birlikte böyle bir dönemde şiir dergisi çıkarma cesaretini gösterip iki yıldır genel yayın yönetmenliğini yaptığı "Sadece Şiir" dergisi ile takdiri her zamankinden çok daha fazla hak ediyor.

SOKAKLAR UYUDU ARTIK ÖPÜŞEBİLİRİZ: SESE VE SES- SİZLİĞE DAİR

Gökhan ARSLAN

Hayatını seslerin üstüne inşa etmiş, sesleri bir yaşam biçimi hâline getirmiş biri için en kötü durum ne olabilir? Çoğu kişinin buna sağırılık ya da sessizlik yanıtını vereceğinden eminim. Kuşkusuz, birçok kişinin aklına Beethoven gelecektir. Ama unutulmamalıdır ki 1770 doğumlu olan Beethoven, ilk olarak 1801 yılında duyma problemleri yaşamaya başlamış ve işitme yetisini 1817’de tamamen kaybetmiştir. Zaten 10 yıl sonra da sirozdan vefat ettiğini çoğumuz biliyoruz. Sanırım büyük yük ustanın yaşamına dair herkesin en çok merak ettiği konulardan biridir bu. Seslerle mucizeler yaratan bu dâhi, işitme duyusunu kaybettikten sonra neler hissetmiştir? Sesleri ve notaları zaten bilen, onlarla oynayan, onlara şekil veren Beethoven, yaşamının son 10 yılında nasıl bir ilişki kurmuştur seslerle? İnsan hiç bilmediği bir şeyin yokluğunu çekmez belki. Ama varlık sebebi olan bir şeyi yitirince nasıl dayanır bu kayba?

Bu durumu birçok duyu için düşünebiliriz aslında. Bir ressamın görme yeteneğini, bir gurmenin tatma yeteneğini ve bir koku uzmanının koklama yeteneğini kaybetmesi muhtemelen bu kişilerin başına gelebilecek en kötü şeylerden biridir. Sadece duyular için de değil, benzer bir durumu herhangi bir organıyla yaşamını sağlayan herkes için düşünebiliriz. Ama bu metinde konumuz ses ve onun kaybolmasıyla ortaya çıkan sessizlik.

Umay Umay, her ne kadar sanat yaşamına müzikle başlamış olsa da ilk albümünden yalnızca iki yıl sonra çıkardığı *34 u 442 veda busesi* kitabıyla edebiyat dünyasına da giriş yapmıştır. Bunun ardından sırasıyla *Orospu Kırmızı* (1997), *Sokaklar Uyudu Artık Öpüşebiliriz* (2003), *Bütün Güzel Çocuklar Şüpheli* (2003), *Rüya Duvarları* (2003), *Cevapsız Ağrı* (2013) ve *Elleri Kara Çocuk* (2017) isimli şiir kitaplarını çıkarmıştır.

Umay Umay'ın şiir kitaplarına dikkatle bakıldığında, daha çok toplum ve devlet tarafından ötekileştirilenleri anlattığı görülür. Eşcinseller, Kürtler, azınlıklar, bağımlılar, şiddet mağduru kadınlar,

çocuklar ve hayvanlar. Ama tüm bu toplumun içinde, ikinci kitap olan *Sokaklar Uyudu Artık Öpüşebiliriz* (İthaki Yayınları, 2021) farklı bir yerde durur. Saydığım bütün kimlikler bu kitapta da vardır elbette.

Ama bütün bunlara eşlik eden bambaşka bir şey vardır kitapta: sessizlik. Sessizlik kitabın ruhuna sinmiş ve içerdiği bütün kişileri/konuları tamamıyla kuşatmıştır.

Seslere çokça düşkün olan, yaratıcılığının bir kısmını seslere ayıran şairin seslerden yoksun kalma korkusu mudur onu sessizliği yazmaya iten, yoksa etrafında olup bitenlere karşı sessiz kalan bir topluma tepki vermek için midir bu durum, bilmiyorum. Bildiğim tek şey, tek şiirden oluşan bu nehir kitapta, sessizliğin bir diktatör gibi hüküm sürdüğü.

Kitabın hemen ilk cümlesinde “sessizliğin oyunu sessizlikte oynanır” (s. 5) diyen Umay Umay, aslında bizi kitap boyunca neyin beklediğini de vurgular. Onun deyişiyle “sessizlik hazırda bekleyen bir oyuncu gibi”dir (s. 5). Bu cümle başka bir şeyi duyurur aslında bize: Sessizlik, kitap boyunca hiç olmadık yerlerde ve zamanlarda karşımıza çıkabilir. Hazırda bekleyen bir şey çünkü sessizlik. Şair, “çoktan neşesini kaybetmiş durur” diyerek başka bir şeye de hazırlar bizi cümlenin devamında. Evet, sessizlik her an her yerden çıkabilir ama beklemekten dolayı neşesi kaçmıştır artık. Bunun sonucunda da getireceği tek şey huzursuzluk ve tekinsizlik hissidir.

Kitabın birçok yerinde bu huzursuzluk duygusunun içinde buluruz kendimizi. Umay Umay bu atmosferi bazen doğrudan sessizlik sözcüğünü kullanarak kurar bazen de sessizliğe dair güçlü metaforlar ve göndermelerle. Kitabın ismi bile sessizliğe dair çok güçlü bir vurgudur. Öpüşebilmek için insanların uyumasını ve sokakların sessizliğe bürünmesini beklemek, aynı za-

manda bu eylemin (öpüşmek) nasıl tekinsizlikle sarmalandığını da işaret eder. O sessizlik ânında, sokaktan duyulacak en küçük bir çıtırtı bile, eylemin yarıda kalmasına neden olabilir. Bu nedenle dikkatli, diken üstünde ve kendini koruyan bir yapıdadır Umay Umay'ın şiiri.

Sessizlik kavramının ve ona ait göndermelerin ortaya çıktığı bir sürü yer var kitapta. Hastane odalarında, bir insanın kurumuş dudaklarında, yağın karın altında, bir evin kirli perdelerinde, denizin dibinde, fallarda, gölde yayılan halılarda, ürperen bir sırtta, sağır işlemeli yataklarda, bir sevişme ânında... Sessizlik, bütün bu anlar ve mekânlar boyunca baş gösterir, varlığını baskın bir şekilde duyurur. O kadar ki bir noktadan sonra sessizlikle sarmalandığımızı, onun kucağında ezildiğimizi hissederiz. Tam da bu noktada Umay Umay'ın çoğu yerde kullandığı ayrıksı noktalama işaretlerine bakmak gerekir. Daha önce Leylâ Erbil'de gördüğümüz bu tercih, *Sokaklar Uyudu Artık Öpüşebiliriz*'de de farklı bir his yaratır. Sık sık karşımıza çıkan bu işaretler (.,-.,-!,-...,-.;-.?) kitabı okurken bir duraksamaya neden olur. Hatta Umay Umay bu tercihi biraz daha ileri götürerek noktalama işaretlerini bazen sözcüğün ya da cümlemin başına yerleştirir. Noktalama işaretlerinin neden böyle kullanıldığını düşünmek, ister istemez bir sessizlik alanı yaratır okuma esnasında. Bu lirik okumanın kırıldığı ve sessizliğin bizi etkisi altına aldığı an, kısa da olsa bir duraklamanın hüküm sürdüğü andır. Bu açıdan bakıldığında, ayrıksı duran tüm noktalama işaretlerinin, metnin içine oyun oynamak için değil, kasıtlı

olarak yerleştirildiğini anlarız.

Umay Umay'ın ikinci şiir kitabı *Orospu Kırmızı* ile bu kitabı arasında altı yıllık bir süre var. İnsan düşünmeden edemiyor. Acaba altı yıl süren bu sessizlik mi kitabın satır aralarında dolaşan? Şairin 2003 yılında, bu kitabıyla birlikte iki şiir kitabı daha çıkardığını hesaba katarsak bu soru daha da önem kazanıyor kendi adıma. Altı yıl biriken bu sessizlik/suskunluk hâli, sanki bir anda coşarak yığılmış orta yere.

Bir müzisyen için sessizlik bir kâbus gibi olsa gerek. Sanırım bundan olacak, *Sokaklar Uyudu Artık Öpüşebiliriz*'de bu sessizliği kırmaya çalışan birçok şeyle de karşılaşırız. Umay Umay her ne kadar sessizliği imleyen bir evren yaratsa da bu evreni bozmak için de uğraşır aynı zamanda. Kitap en başından beri yoğun bir sessizlik duygusuyla hareket ederken 18. sayfada birdenbire bir pencerenin kırılma ânına şahitlik ederiz. Şair sadece pencereyi kırmıştır ama o şangırda ma sesi kulaklarımıza yapışıp kalır. Bu andan itibaren, sessizlik ara ara kendini hissettirse de yavaş yavaş seslere ve gürültülere de kapı açmış oluruz. Bazen bir ağlama sesi bozar bu sessizliği bazen de hıçkırıklar. Kimi zaman bir kemirme sesi tırmalar kulaklarımızı kimi zaman da bir piyanonun tuşları. Ayak, top, ip ve baba sesleri bir kenardan başını uzatırken diğer taraftan bir radyonun sesi sızar metne.

Umay Umay, tüm bu sessizlik anlarını değişik sesler ve gürültülerle kırmaya çalışırken aslında kendini yeniden inşa etmeye girişir. Ses, bir bütünlenme, toparlanma, yeniden uyanma aracı olur onun için. Sessizliği kendine en yakın bulduğu

şeyle, sesle kırar bir bakıma.

Sokaklar Uyudu Artık Öpüşebiliriz, Umay Umay'ın külliyatı içinde ses ve sessizlikle en çok uğraştığı kitap. Dileyelim ki sesi hiç kaybolmasın: “ruhumu saran sessizliğe seni nasıl bağışlayacağım/ kalbi olmayan bu bedenim üstünde/ tanınmaz olana dek devam edecek/ bu işkence”

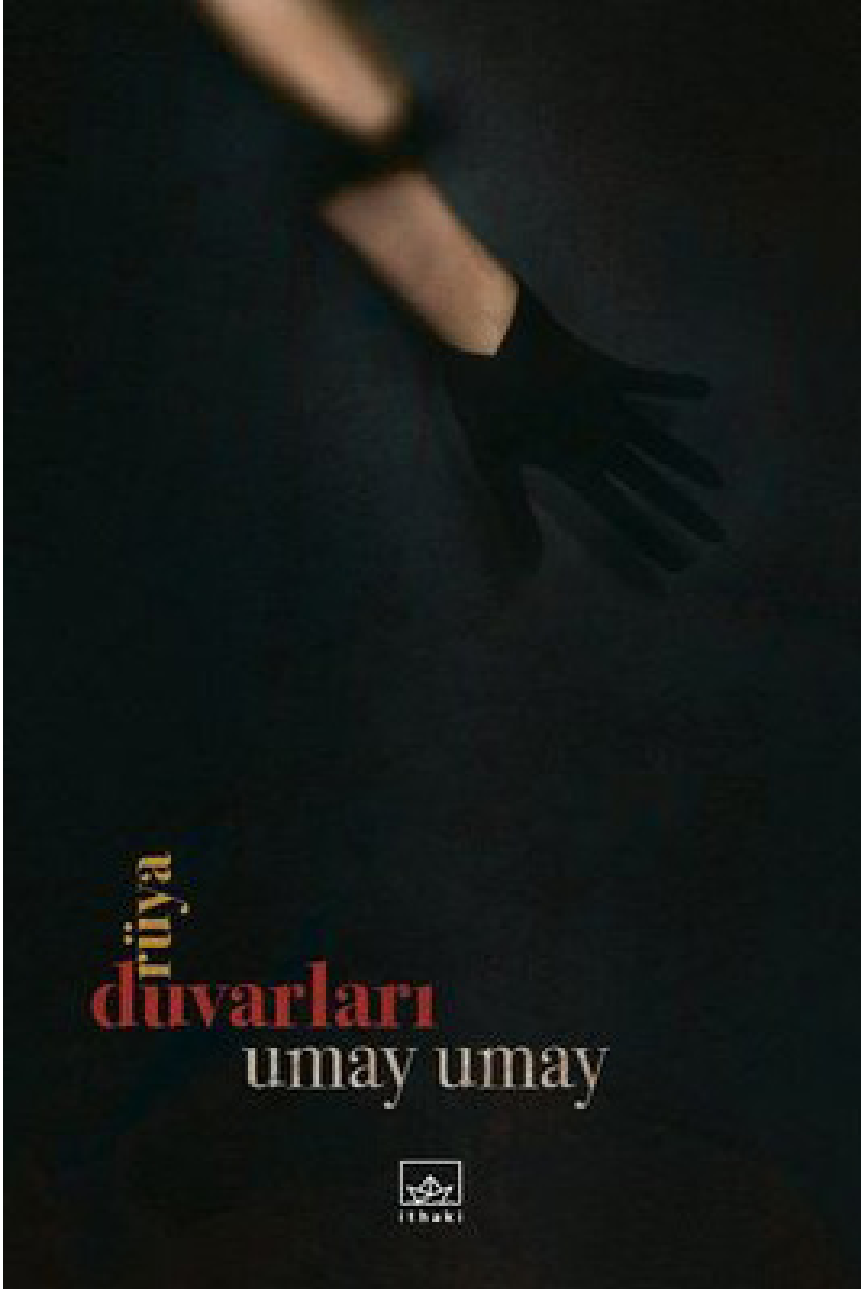
İÇERİDE YA DA DIŞARIDA, GERÇEK YA DA MASAL: UMAY UMA VE RÜYA DUVARLARI

Işık SUNGURLAR

“Doğuda nereye gidersen git hep içeridesin” (s. 37) diyor Umay Umay, *Rüya Duvarları* (İthaki Yayınları, 2021) isimli kitabında. Bu satırları okurken şunu soruyoruz aynı zamanda: “içerisi neresi, dışarısı nerede?” Anlatılan bir şehir mi masal mı ya da rüya mı? Duvarlar nerede başlıyor ve nerede bitiyor? Şehre çağıran ses kimin sesi? Çağıran mısın? Çağrılan mısın?

Umay Umay bu soruların peşinden gitmeyi kuruyor parça parça. Bir şehre gitmenin nele-re gebe olduğunu anlatıyor kendisine ya da bir başkasına. Özellikle bu gidilecek şehrin bir değişim sağlayacağı yönünde bir beklentiye giriyor şiir öznesi. Bu beklentiği tüm kitap boyunca ara ara görüyoruz. “belki çantana sığan her şeyi orada bırakırsın” (s. 9) dizesi de bunlardan biri. Yaşanılan şehirden götürülenler bir yük gibi görülür burada. Öyle ki gidilen şehirde bırakmak sanki bir rahatlama değil aynı zamanda. Yine aynı şekilde “yaşadığın çalıntı saatleri, geç kalan tarifeleri, soğuk çorbayı, yakası kürklü paltonu

havaalanında bırak” (s. 11) dizesi de benzer bir duruma gönderme yapar. Tadı alınmadan geçen zaman, çalışma saatleri, gereksiz tüketim bahsi geçen şehre giderken geride bırakılması gereken şeylerdir şiirin öznesine göre. Burada metropolde yaşayan insanın sıkıntısını da sezdirir bize. Birbirinin ardı sıra gelen günler kişinin kendisinden uzaklaşmasına neden olur. Bunların geride bırakılması yeniden kendini buluş gibi anlatılır ki bunu sonraki dizelerde daha açık şekilde görürüz: “oraya git. yeniden doğmayı dilediğin yere.” (s. 13) Buraya kadar şiir öznesi bir başkasına sesleniyor gibidir. Belki bir sevgili belki bir dost ya da kendisini arayan herhangi biri. Bir şehirden medet umma hâli vardır genel olarak ama bu kimin içindir? Bu durum akla şu soruyu da getirir: Bir şehirde kendini kaybeden başka bir şehirde bulabilir mi? Şair yer yer hayal kırıklığı yaşayarak bu süreci anlatır okuyucuya. Bazen “iyi ki geldim” der bazense “yetimim ayrılırken şehirlerden.” (s. 46) Bazen “meğer bütün

elbiselerim küldenmiş” (s. 30) diyerek kendinin farkına vardığını anlatır bazense “biriktirdiğim tren seslerini harcadım. otobüsler dar geliyor, uçaklar kanatsız” (s. 47) dediği yer-

de yolculukların sonuçsuz kaldığını. Umay Umay kitabın genelinde böyle ikilikler yaratır. Doğu-batı, içerisi-dışarı, gitmek-kalmak, gerçek-rüya... Bu ikilik hâli kitabın isminde de ken-

dini gösterir: *Rüya Duvarları*. Rüyalar ne kadar sınırsızsa duvarlar o kadar kısıtlayıcıdır. Nerede başlayıp nerede bittiği bellidir duvarların. Rüyalar ise her yere doğrudur. “doğuda nereye gidersen git hep içeridesin” derken kastedilen belki de bu “rüya duvarları”dır. Şiir öznesinin hep hayalini kurduğu ve yeniden doğuşunu gerçekleştirmek için gittiği şehir Mardin’dir. Bunu kitabı biraz okuduktan sonra anlarız. Mardin’de olmak rüyadır ama sert duvarlar da vardır aynı zamanda. “verdiğim bütün sözlerdi doğu” (s. 51) sözlerin ağırlığı, sertliği, yükü, tutulabilmesi ya da tutulamaması duvar olarak çıkar karşımıza. Sarar, hapseder, kuşatır. Belki de bu yüzden doğuda olmayı hep içeride olmakla eş tutar şair.

Kitabın genelinde her şeyin olabirliğini görürüz. Mardin hep bir çocukluk rüyasıdır, bu nedenle de bir masal gibidir aynı zamanda. Şair, şehrin büyülü atmosferine bu yolla çeker okuyucuyu. Masal Mardin’e yakışır. Bu masalsılığı da “burada tanrıya ihanet edebilirim, tanrıya inanabilirim, tanrıyı kaybedebilirim. burada her şey olabilir, hiçbir şey olmayabilir.” (s. 43) diyerek ifade eder. Her şeyin olabildiği ya da hiçbir şeyin olamayabildiği bu masal şehirde şiir öznesi kendisini bir arayışın içinde bulur. Zaman yoktur burada, yer yoktur. Burada durmadan devam eden bir şeyler vardır. Rüyaların çıkış kapıları, başka bir kapıya çıkan yollar. Kapıların açılışı, kapanışı, sokaklara bağlanması. İnsanın kendi yüzüyle karşılaşması vardır sokaklarda. Şiir öznesi de kendisini bu büyüye kaptırmıştır ki zaten kapılmamak elde değildir: “mardinde zaman asla yok. olmayan bir rüya gibi. buradaki büyü sadece inançlarla açıklayamıyo-

rum. başka bir şey var. unuttuğumuz ve yanıltığımız bir şey. uzun insanlık tarihinin ölüme izin vermeyen gizleri duruyor karşımda. burada hiçbir şey yok olmuyor.” (s. 62) Mardin’de hatırlanması gereken şeyler var gibidir. Kendini arayışa şehrin söyledikleri de eklenir ya da söylemedikleri. Taşlarla örülü bu kadim şehir ne anlatır aslında? Kimi anlatır? Seni kendine anlatır mı mesela? Bu yüzden mi “doğu, da her insanın sadece kendini karıştıran bir yüzü var.” (s. 20) der şair?

Şair bu soruların cevaplarını gizler satır aralarına. Bir şehirle özdeşleşmek üzerinden yapar bunu. Kitabın başından itibaren devam eden kendini bulma hâli şehir ile bütünleşmeye dönüşür bir müddet sonra. “şiiiiışt mardin ağlama... birbirimizin kısıp sesleriyiz.” (s. 63) dizesinde olduğu gibi şiir öznesi şehir ile kendisini bir bütünün içine yerleştirir. Bu sürecin içinde şehir ile sevgili birbirinin yerini alıyor gibidir: “sızım geçene kadar; mardin hep yanımda kal.” (s. 23)

İllerleyen sayfalarda da “artık burayım” diyerek şehirle olan birleşmesini vurgular şiir öznesi. Burada olmak-tan öte “burayım.” Sonrasında devam eder: “artık beni bırakabileceğin bir şehir buldum. artık beni sevmesen de olur.” (s. 25) Burada kimin sevgisinden vazgeçilir? Açıkça belirtilmez bu. Bunu bir anneye de söyleyebilir bir sevgiliye de. Kitap devam ettikçe benzer sorular karşımıza çıkar: “yoksa sadece senin için mi merhaba dedim onca insana. yoksa sadece senin için mi veda ettim.” (s. 29) derken de seslenilenin şehir mi sevgili mi olduğu net bir şekilde belirtilmez. Kitabı rüya atmosferine yerleştiren de seslenilenin kim ya da ne olduğu kesin olmayan dizelerdir. Mardin’in kendine has olan büyüdü dünyası ve yaşattığı his bu tarz dizeler ile okuyucuya daha şiddetli şekilde aktarılır. Orada, Mardin’de “rüya duvarları” içindeyizdir. Kendi içinden kederi çıkarmak gibi değildir bir şehrin anılarından o kederi çıkarmak: “keşke mardin, keşke dizlerimin üstündeki suya silinmeyen yüzünü çizebilseydim. o kadar zor ki bir şehrin anılarından çıkarmak kederi. öyle zor ki...” (s. 64) Şehir ile özdeşleşen şiir öznesi kendi kederinden ayrı tutmaz artık şehrin yaralarını, hüznünü, anılarını.

Kitap süresince her şeyin olabilirliği içinde kişinin kendini arayışını ve sonunda şehir ile birleşerek buluşunu izleriz. Kedere, hüzne iyi gelen nedir bazen bilmesek de içimizden “beni bırakma, sakın beni bırakma...” demek gelir.

UMAY UMay İÇİN EKSİK BİR ALFABE

Serkan TÜRK

a) 1994. Henüz on yedisinde bir gencim o yıl. 3-4 kilometrelik bir yolu yürüyorum her gece. Kulağımda onun sesi. Biraz asi, biraz yemin bozduran.

b) Pil dayanmıyor bu alete. Harçlık bitecek ama müzik de dinlenecek. Her notada başka bir iklim buluyorum.

c) Mavi saçlı bir kadın o. Benim yaşamımı sürdürdüğüm semtte dünyaya gelmiş. Yüksekçe bir duvar var bu kenti çevreleyen, görünmez. Çok önceden hissedip o sınırları uçup gitmiş uzağa. Hep bir tepede dikilmiş heykel gibi şehri izlediğini hayal ederim.

d) Yürürken düşündüklerimle on defter doldurdum ama kafamın içinde tutuyorum olan biteni.

Sil baştan, sil baştan, başlar mıyız sil baştan, diyen bir sesle kimsenin anlamadığı yerlerde geziniyordum o yıllarda.

e) Hareket Vakti'nin video klibini Kral Tv'de mi izlemiştim yoksa başka bir kanalda mı hatırlamasam da at arabasının arkasında şapkası ile oturduğu o sahneleri anımsıyorum. Senelerce dinlenecek bir şarkı olduğu ilk notalardan seziiliyordu.

f) Yıl 96. Yaş alan birinin böyle zamanlar arasında sıçrayabileceğini henüz keşfetmemiştim. Naylon'un posterleri Anılar Kasetçiliğinin vitrininde. Maraş caddesini dolduruyor Umay'ın sesi.

g) Düşmedim Daha. Alevlerin ve yeşil kırların fonunda bir resmi çağrıştırıyor daha çok.

h) *Korkunun naylon kanatları, sevemedim onları ben bir türlü...*

i) Umay Umay'ın ilk terk edildiğim yer dediği Ganita'da kalan küçük kumsala vuruyor dalgalar. Daha çok kışa yaklaşıyor sesi.

j) Onu hatırlatan bir şey düşündüğümde aklıma ilk gelen şeylerden biri de kar küresi.

k) *"Nedensiz olacak tüm karşı çıkışlarım. vardığım tüm şehirler yanlış sözcükler, yanlış adresler olacak artık. senden başka kimi severim söyle... sus söyleme. çünkü bir hata kadar güzelsin, kırmı-*

zı kadar güzelsin. geriye alınmasından korkulan bir hediye kadar güzel...” diyordu bir kitabında. Kaç defa bir gece yarısı programında ses vermişim bu satırlara.

l) Kendi dilini bulamayan başka birinin dilini anlayamaz. Kimileri onun yazdıklarını yeraltı edebiyat diye tanımlasa da o içeriden yıkıyor duvarları.

m) Umay Umay denilince arkadaşları gelir gözümün önüne. Uzun uzun dinlediğim Kalbim Acıdı.

n) “Ölünceye dek seni seveceğimi sanmıştım baba ama aşık oldum” diyordu Veda Busesi’nde.

o) “Artık hiç ağlayamadığımı babama söylemeyin. sakın ona, daha fazla sevmek için, ölümlerden kurtulmak için o adama aşık olduğumu anlatmayın. o adamın anıları için çok içtiğimi, daha çok kadeh kaldırdığımı, eteklerimi savurarak dans ettiğimi, kendimi kırdığım yerde bir şişe rom, bir parça ayna, ağzı bozuk bir aşk mektubu bulduğumu, pencereleri daha çok kırdığımı ne olur anlatmayın. bu geniş ama hiçbir yeri görmeyen pencereleri...”

Karadeniz’de bir köy evi penceresinden izler bazen yeryüzünü. Kar yağar uzun uzun, bir kalbi uzun uzun dinleyesi gelir insanın.

p) Bir kalbi uzun uzun dinleyebilenin duyacağı nice şey vardır yeryüzünde.

q) Aloooğ, diyordu bir şarkısında. Alooooğ, konuşmayacak mısın?

r) Bir yaz günü onun ilk terk edildiği yerde oturduk. Akasya ağaçlarının gölgesinde. Bir fotoğrafımız oldu o güne ait.

“kaç fotoğraf çeksem geri dönersin?” diyordu bir yerlerde.

s) Siyaset Meydanında büyük büyük adamların kadınların yanında kendi gibi konuşabildiği için oturabilmiş ve o büyük büyük adamları ve kadınları çok kızdırmıştı. Zamanın ilerisinde bir yerlerden arada sırada bugüne dönüyormuş gibi gelirdi bana hep.

t) Uzun bir dönem ortalarda görünmediğinde okurları ve dinleyenleri merak içindeydi. 2014 yılıydı Cem Adrian ile bir kez daha stüdyoya girdiğinde. Birkaç şarkıdan oluşan mini

albümü ile müzik çevrelerinde heyecan uyandırmıştı. Görkemli bir sızı hissettik göğüs kafesimizde.

u) Gösterişsiz insanların yanına sokul diye fısıldayan Umay’ın hikâyeyi bulduğu yer sisli dağlar, ormanlar. Bir kuşa bir kediye bir taşa sessizliğiyle yoldaş olabilmemiş gibi gelir bana.

v) Uğultu. Onun içindeki şiir biraz böyledir. Duyduğumuz da o akisten başkası değil. Mürekkebe batmış bir hayatın iz düşümleri.

w) Ötekinin yanındadır hep.

x) Elinde pozun çok sözün yok anladım, diyerek çağın durumunu özetler.

y) Çektiği fotoğraflar, yaptığı resimler, söylediği şarkılar, yazdığı kitaplarla kendi renginde gülümser hep.

z) yağmurun dağıttığı şifadır belki asırlardır aramızda gezinip duran Umay Umay’da sesiyle sözyle böyledir, iyi ki öyledir.

RÜYA DUVARLARI'NDA MELANKOLİ UMAY UMay VE RÜYA DUVARLARI ÜZERİNE

Abdullah EZİK

Umay Umay'ın ilk kez Temmuz 2003'te yayımlanan Rüya Duvarları isimli şiir kitabı, rüyalarla gerçeklerin, geçmişi asırlara uzanan kadim bir kent ile bugün içerisine hapsediğimiz savruk semtlerin hikâyesini anlatan, her ne kadar yayınlanışının üzerinden yıllar geçse de etkisini bugün için hâlâ koruyan, korumayı başarabilen eserlerden biridir.

Salt kitaplarının başlıkları ile dahi kendisine ait özel bir atmosfer yaratmayı başarabilen, üstelik bu etkiyi bütün bir kitaba, hatta bütün bir kitaplar bütününe taşıyabilen Umay Umay, 21. yüzyılın kendi sesini bulmuş özel şairlerinden, şarkıları da düşünüldüğünde aykırı ozanlarındandır. *Orospu Kırmızı, Rüya Duvarları, Sokaklar Uyudu Artık Öpüşebiliriz, Bütün Güzel Çocuklar Şüpheli, 34 U 442/Veda Busesi ve Cevapsız Çağrı*, Umay'ın kendi büyüyle biçimlenen eserleridir. Kendi sesini, ahengini ve şiir atmosferini ilk kitabından bugüne ilmek ilmek geliştiren Umay, bugün artık şiirinin ve edebiyatının olgunluk

çağında olan güçlü bir isim ve figürdür.

Bir yandan kadim şehir Mardin'e yakılmış bir ağıt, bir yandan da geçmişi hatırlamanın verdiği melankoli ile biçimlenen aykırı bir eser olarak *Rüya Duvarları*, aslında insan olarak bütün bir yaşamımızın rüya ile gerçek çatışması arasında nasıl biçimlenebileceğine dair de farklı bir örnektir. Her bir bölümü, her bir sayfası, her bir satırı ayrı bir şiir olarak da bütünü tek bir şiir olarak da değerlendirilebilecek *Rüya Duvarları*, etkisi uzun süren bir rüya hâlini okura sunar. Okur, kadim şehir Mardin'in sokaklarında yürürken geçmiş ile anın, an ile geleceğin iç içe geçmesine öyle yakından tanıklık eder ki nerede ve hangi zaman diliminde olduğunu bir süre sonra yavaş yavaş yitirir. Öyle ki bir tür belleksizlik, zaman ve mekânsızlık hâli söz konusu olur. Var olan ve varlığını yakından hissettiren tek şey rüyalarıdır. Tam da bu noktadan itibaren devreye bütün bir kitaba hâkim olan melankoli duygusu girer ve işler giderek daha farklı bir hâl

almaya başlar.

Bugün “derin üzüntü”, “derin bir üzüntüden kaynaklı bunalım hâli” olarak tanımlanan “melankoli”, kendi içerisinde oldukça çarpıcı anlam farklılıklarını da barındıran, kökeni eski Yunan’a kadar uzanan oldukça eski bir kelimedir. “Kara sevda” veya “mâl-i hülya” olarak da nitelenebilen, Grekçe: μελαγχολία - melankolia, “üzüntü”, daha da kökenine gidecek olursak Antik Grekçe’de μέλας (melas), “kara, siyah” ve χολή (kholi) “kara safra” kelimelerinden müteşekkil olan “melankoli”, büyük bir acı ve özlem hâlidir. Acı ve özlem melankolide iç içe geçer ve tıpkı kara bir safra gibi giderek yayılır. Nasıl ki safra bir sıvıdır, hiçbir zaman bir kaba hapsedilemez, hep hareket hâlidir; melankoli de öyledir. Sürekli hareket eder, insan her nereye bakarsa oraya yerleşir. Bundandır ki melankoliye kapılan onca insan her nereye bakarsa baksın aynı tabloyu görür. Oraya, arzu duyulan, iştihâki duyulan her ne ise o yerleşir. Bu nedenledir ki melankoli, bir yanıyla ölümcül bir hastalıktır. Söz konusu bu yönüyle büyük bir duy-

gu yükünü içerisinde barındıran melankolinin Umay Umay’ın *Rüya Duvarları*’na biçim veren temel duygulanım olduğunu söylemek de mümkündür ve bu yazı, melankolinin bu eserde kendisine nasıl bir yer edindiği üzerinden hareket edecektir.

Psikanalitik düzlemde ilk kez Sigmund Freud tarafından 1917’de kaleme alınan “Yas ve Melankoli” (*Trauer und Melancholie*) makalesinde kullanılan “melankoli” kelimesi, çeşitli katmanlardan meydana gelmektedir. Bir süjenin sevgi nesnesini, sevileni, arzu duyulanı kaybetmesi; kaybedilen sevgi nesnesinin ardından yas sürecinin başlaması; bitimsiz yas sürecinin ardından başka herhangi bir nesneye/süjeye arzu duyulamaması; süjenin tüm ilgisinin ego ile hemhâl olması ve egonun kayıp sevgi nesnesi ile kendisi özdeşleştirilmesi melankolinin oluşum sürecindeki aşamalardır. Tüm bu aşamalardan da anlaşılacağı gibi oldukça derin ve uzun bir sürece yayılan, inişli çıkışlı bir zaman dilimini içerisinde alan melankoli hâli, etkisini uzun süre devam ettirir. Burada önemli olan iki temel husus

vardır. İlki, kaybedilen süjenin varlığı, ikincisi de ona duyulan arzunun giderek şiddetlenmesi ve bunun uzun bir sürece yayılmasıdır.

Rüya Duvarları’nın kendi içerisinde büyük bir ruhsal kırılma barındırdığı ve bunun melankolik bir anın/sürecin yansıması olarak ön plana çıktığı söylenebilir. Bu kırılmanın ilk ayağı geçmiş, geçmiş ile ilgili meselelerdir. Bütün bir kitaba hâkim olan temel duygu, bu melankolik hâlin içerisinde yer alan geçmiş ve geçmişe özlemdir. Öyle ki bu durum kimi zaman girişilen hesaplaşmalarda, kimi zaman dile getirilen özlemlerde, kimi zamansa bir anda okurun karşısına çıkan, geçmişe ait canavarlarda, komşularda, sevgililerde, hayaletlerdedir.

bazı insanlara, bazı kitaplara, bazı şiirlere, bazı rastlantılara ve bazı kaderlere inanmasanız bile borçlusunuzdur. hâlâ kendimi arıyorum. sadece kendim için. sadece kendi doğumu yazıyorum. onunla arama sokmam artık hiçbir şeyi. (Umay Umay, 2021: 34)

Bu “kendini arama süreci”, kendi içerisinde geçmişten bugüne uzanan çizgide uğranılan onca durağı, kişi ve mekânı bünyesine dâhil eder. Öyle ki artık sadece kendi için bir şeyler yapma arzusunda olan şair/anlatıcı, baktığı tüm o insanlarda, kitap, şiir, rastlantı ve kaderlerde kendisinden bir şey bulur, ancak elle gösterilemeyen, gözle görülemeyen bir şeydir bu. Varlığı her zaman hissedilen, ancak hiçbir zaman somut bir objeye dönüşmeyen bir şeydir. Umay Umay, dile getirdiği tüm bu duygulanımlardan yola çıkarak kendisini bir süre sonra geçmişte, Mardin’in dar ve aydınlık sokaklarında bulur. Bu sokaklarda o kadar farklı bir hissiyat ile yürür ki şair, sanki adımladığı her yol, üzerinde yürüdüğü her sokak onu geçmişe doğru götürüyor, zamanda uzun bir

yolculuğa çıkarıyor gibidir. Mardin, bugünden geçmişe doğru açılan bir geçit gibi beliriverir tam da bu noktada.

“Bir adresim var gelmeyecek mektuplar için. Güvercin yemleriyle beslenen kargalar gölgeme eşlik ediyor. Düğün kurşunuyla vurulan bir delikanlı gibiyim. Avucumdaki kanla mardin,-den aşk sızıları topluyorum.” (Umay Umay, 2021: 26)

Mardin’den toplanan bu “aşk sızıları” o kadar güçlüdür ki varlığını hep hissettirir. Adına Rüya Duvarları denilen bu uzun şiirin hemen her yerinde söz konusu bu aşk sızı(ntı) larından bir nişane vardır. Şiirin bir mekâna ihtiyaç duyduğu ve şiirin mekânı aşma girişiminde bulunduğu

tüm noktalarda ise ortaya hep aynı konu çıkar: Mardin. Hikâyesi binlerce yıl geriye giden bu kadim şehrin onca tanrıya, peygambere, derviş ve âşığa ev sahipliği yapmış olması; tarih boyunca onca anlatıyı, hikâye ve efsaneyi bünyesinde toplaması; dile gelmez, yazıya geçmez onca sırra vâkıf olması Mardin’i özel bir yere konumlandırır. Umay Umay da Mardin’in bu çok sesli yapısından, kültür ve birikiminden şiirinde alabildiğine beslenir, *Rüya Duvarları*’nda ona ayrı bir parantez açar. Özellikle çağdaş şiir bağlamında Mardin gibi bir şehrin kendisine bu denli güçlü ve özel bir ses/yer bulması/edinmesi de bu bağlamda oldukça çarpıcı ve önemlidir.

Bitmeyen her yas, giderek katmerlenir, alanını genişletir. Başlangıçta hissedilen/duyumsanan salt sevgi-

liye dair duyulan özlemken bu hat zamanla giderek genişler, bir şehre, bir mekâna, çocukluk, gençlik ve geçmişe doğru kayar. Geçmiş, âdetâ içerisinde kişiye ve zamana dair her şeyi toplayan özel bir yuva hâlini alır. Umay Umay da *Rüya Duvarları*’nda tam olarak bunu yapar. Kitabın şair anlatıcısı geçmiş, ona ait her şeyi içerisinde toplayan özel bir alan hâline getirir. Bunun içindir ki Mardin, sevgili, çocukluk, ev, eş, dost, yaşama arzusu, kırılğanlıklar, savruk anılar; hemen her şey geçmişe ait bir sis dalgası içerisinde belirir. Bu nedenle bir noktada geçmiş, anılar ve melankoli bu kitaba biçimini veren temel başlık, ana izlek hâlini alır.

Melankoli bağlamında üzerinde durulması gereken bir diğer önemli konu da kaybedilene/aranana dair duyulan özlemin giderek şiddetlenmesidir. Şair/anlatıcı da kaybolan/yitirilen/aranan özneye/nesneye/süjeye dair içinde hissettiği özlemi *Rüya Duvarları*’nın hemen her ânında hissedilecek şekilde zamanla arttırır/koyultur. Öyle ki bu özlem bütün bir Umay Umar şiirinin de kilit noktası hüviyetini alır. Şiire biçim veren, onu şekillendiren, onu var eden ve güçlü kılan ana faktör bu özlemdir. Özlemin giderek koyultulduğu yerde anlatıcının veda ile tanışması ve vedayı kendisi için gerekli bir hadise olarak görmesi de bundandır. Şiddetli duygular/duyarlılıklar beraberinde şiddetli eylemleri getirir. Burada da benzer bir durum söz konusudur. Özlem ne derece şiddetli ise veda da o oranda çarpıcıdır. Bu nedenle anlatıcı, “bütün fısıltılar yankılanacak bedeninde, cırlıclıplak kalıp öğreneceksin yeniden sevmeyi, öğreneceksin veda ettiğin yerden başlamayı” dediğinde aslolan vedanın beraberinde getirdiği

yeni başlangıçlardır. Her veda, beraberinde yeni bir başlangıcı sürükler. Bu başlangıç kimi zaman yeni bir ilişkinin ilk adımıdır, kimi zaman hayata dair yeni umutların. Önemli olan bir şeylerin değişmekte olduğu ve her değişim çağının beraberinde sancılı bir süreç getirdiğidir.

“sahilini kaybetmiş bir kadın için en zordur yazmak. geri dönmeyecek olanı bilirim,, kahretsin senin vedan bu, o yüzden bu kadar kanlı. benimkisi sadece bir söz; hoşça kal.. sonraki paragrafı bilmiyorum.” (Umay Umay, 2021: 53)

Melankoliyi meydana getiren esas neden, yas döneminin hiç geçmeyişi, hayatın bütününün bir yas sürecine dönüşmesidir. Yas hiç geçmezse kişi ne yapar? Bu sorunun net bir cevabının olmayışı gibi melankoliden kurtuluşun da salt bir çözümü yoktur. Bu yüzden hep aynı başlıklar tekrar edilip durulur. Tekrar, anlatının ve şiirin gücünden gelir; çünkü konu aynı kalsa da içerik sürekli değişir, zenginleşir, dallanıp budaklanır. Düşülen bir tekrar hâli değildir söz konusu olan, anıların bir yığıntı hâlinde kişinin üzerine çullanmasıdır. Bu noktadan itibaren de anılar giderek daha geniş bir alana nüfuz etmeye başlar kitapta. Melankoli, burada yeniden devreye girer; çünkü hatırlanan onca şey, yas sürecinin bitimsiz bir hâl almasıyla alakalıdır. Anlatıcı/şair, hiçbir zaman yas sürecinin dışına çıkmaya çabalamaz. Zaten ona gücünü ve sesini veren de bu yas sürecidir. Kişi, kendi melankolisinden bu denli güç alıp beslenirse ondan ayrılmaya, onunla vedalaşmaya nasıl karar verebilir? Melankolinin hiç dinmemesinin temel sebebi de budur, çünkü o, ayrılmak istenen bir konu veya özlem de-

ğildir. Aksine, sürekli beslenir. Öyle ki bu durum *Rüya Duvarları*’ndan sonra Umay Umay’ın diğer eserlerinde de kendisine yer bulur. Melankoli, Umay Umay’ın kimliğini ve şiir sesini belirleyen ana unsur olur.

Umay Umay’ın yoğun bir melankoli duygusuyla ördüğü *Rüya Duvarları*, şiirde özlem, arzu ve geçmişin nasıl güçlü bir şekilde iç içe geçebileceğine, tüm bunların Mardin gibi kadim bir kent etrafında kendisine ne derece güçlü bir ses bulabileceğine dair özel bir örnektir. Umay Umay’a şahsiyetini veren hemen hemen tüm unsurların da kendisine yer bulduğu bu eser, uzun bir günün sonunda söylenen yanık bir türkü gibi sesini hâlâ duyurmayı başarabilmesiyle de bu konuda ne derece çarpıcı bir örnek olduğunu vurgular.

Kaynakça:

- Azzone P. (2013): *Depression as a Psychoanalytic Problem*. University Press of America, Lanham.
- Bell M (2014). *Melancholia: the Western malady*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Boym, Svetlana (2002). *The Future of Nostalgia*. Basic Books.
- Denis Diderot (2015). “Melancholia”. *The Encyclopedia of Diderot & d’Alembert Collaborative Translation Project*.
- Freud, Sigmund (1917). “Trauer und Melancholie” (“Yas ve Melankoli”). London: The Hogarth Press.
- Jackson, Stanley W. (1986). *Melancholia and Depression: From Hippocratic Times to Modern Times*. Yale University Press.
- Taylor, Michael Alan; Fink, Max (2006). *Melancholia: The Diagnosis, Pathophysiology and Treatment of Depressive Illness*. New York: Cambridge University Press.
- Teber, Serol (2001). *Melankoli: Normal Bir Anomali*. İstanbul: Say Yayınları.
- Umay Umay (2021). *Rüya Duvarları*. İstanbul: İthaki Yayınları.

KALBİMDEKİ YARADIR

Cem ADRIAN

Umay...

Hakkında hissettiklerimi yazıya dökmek biraz zor. Onu sesle anlatmak daha kolay olabilirdi...

Duyamasanız da o sesi tarif edebilirim...

Karadeniz’de bir yaylada, uzun zamandır kimselerin adım atmadığı, penceresinden bulutların görüldüğü, tepenin eteklerindeki

ahşap bir evde, rüzgârın tahtaları esnetmesiyle duyulan sesin metanetli hissi.

Ürpertir ama güven verir. Yalnızdır ama emindir. Soğuktur ama huzurludur...

Tüm var olma çabalarından uzakta, kesin ve gerçek bir sessizlik/sestir.

Umay bir şair değil bir şiirdir.
Bir yazar değil yazıdır...
Şarkıcı değil şarkıdır.

Benim için camın en değerli HAVLI’dır.

“Bana özel” dir.

Kalbimdeki yaradır.

Umay’ımdır.

DELİ MIKNATISI

Çiğdem ERKEN

Saçlarında maviler eski Hayal Kahvesi'nde bir bar taburesinde yenilere feyk atar. Beyoğlu'nda ara sokaklar hıncahınç kalabalık. Çılgık çılgıca gecelerde bir cesur kadın. Sesi yalnız, teni cam, gözleri çocuk, içi sarhoş, içi tam. Umay Beyoğlu'nda salına salına dolanır. Gündüzleri düş alır gecelere aşk satar. Hâlâ her gittiğimde oralardadır. Beyoğlu Umay'ın...

Cihangir'de bir cadde. Caddenin en sonunda bir apartman. Apartmanın alt katında bir ev bir de kediler var. Evde yaşayan güzelin aklında çocuklar top oynar. Kediler her gece kalplerini ona açar. Kedilerden o anlar. Zamanın içinde bir zaman Umay o kocaman kırılğan ruhunu bütün yalnızlara eşit yollar. Kediler Umay'ın...

Karadeniz'de bir hırçın dağ. Dağın tepe-

sinde kırmızı bir kadın var. Karların içinde hiç ölmemiş belki de hiç doğmamış gibi yatan bir sonsuzluk kraliçesi. Objektif çıplak, gerçek buz mavisi, kraliçe uçurumlarda ne arar? Dağlara en güzel o haykırır, o hesap sorar. Dağlar onu usulca cevaplar. Sert rüzgârda uçuşan kısa saçlarının altında güzelim gözleriyle kim bilir neler neler hatırlar. Umay unutamaz ki kimseleri. Ah Kazım, ah Kazım, ah... Dağlar Umay'ı anlar. Onlar da Kazım'a ağlar. Dağlar Umay'ın...

Umay şair. Umay'ın şiirleri var. Şiirinden binlerce kadın fırlar. Dertli, üzgün, yorgun, mutlu, cesur, güzel, âşık, dans eden, şarkı söyleyen, seven, terk eden, terk edilen, özleyen, küfreden, kırmış, kırılmış, çok seven, fazla fazla umursayan kadınlar. Hepsinde Umay'dan bir tarif var. Zarif sesinden dağılan kelimeler yankılana yankı-

lana gökyüzüne yükselir, Umay dudak ucuyla gülümseyerek onlara bakar. Şiirler Umay'ın...

90'lardan beri hep asi, kalp acıtan şarkılar. "Islak, sıcak, ayarsız, yalancı küskün." Kim bilir kaç yalnız ruh onunla birlikte bir teselli bulur; ısrarlı aşıklar ordusunun yılmaz neferleri olarak mutsuz olmakla mutlu olmak arasında çırpınıp durduğumuz, yaşamayı matah bir şey olmaktan asla ayrı düşemediğimiz bu hü-zün güzeli dünyada onun "Aloo Aloo Konuşmayacak mısınız?" diye seslenmesi üzerine bir nefes için daha kendimize sebepler buluruz. Yalnızlık bizim. Şarkılar Umay'ın...

Seneler önce bir gün bir mesaj aldım. Yazan Umay Umay. Tekrar baktım hâlâ Umay Umay. Kafamda adeta Bernarda Alba'nın evinden fırlamış, alevler içindeki bir piyanoya doğru yürüyen Lorca kadınları canlandı. Şarkılarımdan bahsediyordu. Şarkılarımı dinleyince Beyoğlu'nda etekleri havalarda uçuşarak dolaşan, öz-gürce piyano çalan bir kız gördüğünü söylemişti. Hâlâ beni en iyi anlatan cümlelerden biridir bu. Rüzgârlı bir gündü. O mesajdaki sahici merhabayı hiç unutmadım. O gün bugün hep aklımda ve düşüncelerimdedir Umay. Nerededir, ne yapar? Stüdyoda buluşunca ruhu canlanır, sesi mikrofona içinden geçer Kumbaracı

Yokuşu'na gözyaşı akar. Ah Umay, ah Umay. Kalbimden kalbine yol var. Bizi bu deli mıknatısı bağlar.

Gel de çekilme ona. Tersî düz bütün kutuplar Umay'ın...

BÜTÜN GÜZEL ÇOCUK- LAR ŞÜPHELİ'YSE, EV HEP BOŞ MU KALMALI UMay UMAY?

Nalan ÇELİK

Atilla'yla konuşmaya çalışmak, şairin; *bütün güzel çocukların şüphelileriyle*, şüphelilerin yakınlarıyla, kendisiyle, toplumla konuşmaya dönüşür. Sesler, kokular, renkler, nesneler, anıların ritüelleri, gün, an şairin içindeki Atilla'dır. "Önümde rengarenk şekerler duruyor. Bunlardan bir tanesini sana göndermeliyim. Ama aç bir gardiyanın dikkatini çekmemesi mümkün gözüküyor. Sana çilek gönderebilir miyim? Bu nasıl olur? Şekerler eline geçerse onları saklamak. Sadece parlak jelatinleri kitabının arasına koy. Böylece beni daha çok düşünürsün."¹ Mektup yazmayı anımsayınca kadar karşılaşılan ilk nesnelerle, özellikle şeker ve çilekle F tipi hapislerdeki açlık grevine ulaşmaya çalışmak. Jelatinler!

İletişim kurmanın çeşitli yollarından birini anımsatır, radyo programında Juan Munoz'la konuşan John Berger; "Pompei'den bir resmi size göndermek istiyorum." 79 yılında yapılmış, sağ elindeki dolmakalem ya da divitin ucunu

dudaklarına bastırmış, sözcükleri düşünen, kâkülü özenle kıvrılmış bir kadın portresidir bu. Berger, radyo konuşmasını sürdürürken tabloyu neden göndermek istediğini belirtir. "Sebebi bir suret olması. Suret bir armağandır, geride bırakılır, saklı kalır, sonra ev boşaldığında bulunur. Saklı kaldığında zamandan kaçır."²

İÇERİDEKİLER DIŞARIDAKİLER MEKTUP ŞİİR

Dışarıda mıyız sahiden? "Bana içeriyi bilmiyorum diye daha çok kız, ama n'olur daha güzel kız." Dışarıda olmanın suçluluğu. İçeridekiler tümüyle susturulmuştur dışarıya. Dışarıdaki içeriğin sesi, soluğu, rüyası, merak edeni, anlatanı, kendi kendine üç kişilik konuşanı. Dışarıda neler olmaktadır? İçeridekiyle konuşmaya nasıl başlamalı? "Sana iyi şeylerden bahsetmek istiyorum. İyi olan şeyler. İyi ve uzun olan.(.)

Sana anlatacak doğru dürüst bir gerçek, ya da avutacak kadar güzel bir yalan bulamıyorum. Sadece seni hayatımda üç kez görmüş ve unutmuş olabilirim. Sadece seni sevmiş olabilirim.....”

Mektup şiir başlamıştır. İçerideki okuyamasa da. “Ne zor, yazarak anlatmaya çalışmak sustuklarını. Demek takvim yapraklarıyla saçlarını keseceklermiş. Bir gün, ateşin onları iyileştirdiğini unutarak ellerini de yakacaklar.” İçerideki kendini unutmuş olabilir. İçerideki uzaktakidir de. Uzaktakine yapılan uyarılar dışarıdaki kendine de uyarıdır.

Uyurgezer olmaktan korunmaya çalışan, Atilla olmuş dildir duyulan. “Sakin üşütme. Sakin yaşlanma. Sakin yıkılma. Sakin, sakın, o güzel ruhunu ayaza tutma.” Ulus Baker, Spinoza’nın “özgür irade ve yasak meyve” konusundaki düşüncelerini şöyle yorumlar; “Spinoza için insanlar, olağan bilgilerinde, varoluşa bırakıldıkları günlük yaşamlarında

kendi bedenlerini bilmiyorlar aslında. Aynen uyurgezer gibiler. Çünkü insanda başka bir şeyden herhangi bir etkilenme olmadan, bedeninin herhangi bir noktasına dair bir farkındalık üretmesi olanaksız.”³

Şair karşılıklı farkındalık üretmeye çalışandır amacı bu olmasa da, hükmedenler hükmettiklerinin uyurgezer olmasını istemektedir. “Tahtadan defterler yap, deniz kabuklarından kutular, şiirin yetişemediği müzikleri duymak için kalbini yastığın altına koy. Senden çalındıkça çoğalan hayatı, gözyaşlarından çıkardığın mutluluğu anlat.”

İÇERİSİ DIŞARISI GÖZYAŞI NEHRİ

Gözyaşları ve şarkılar da iletişim kurma, uyurgezerlikten kurtulma çabalarıdır. Şair sorar; “Acımız bizi yaşlandırmış olabilir mi?” Küçük Prens kitabı başından sonuna büyüklerin asla bir şeyi tek başlarına anlayamadıklarını, çocukların da ağlaya ağlaya

onlara hayatın anlamına ilişkin açıklama yapmaya çalışmasının yoruculuğunu sezdirir. Şiir ve şair çocuk kalabilme çabasıdır. Bazen içeride bazen dışarıda. Şiir, onların sesi, ağlayışı, umudu olmaktır. Bir yerlerde mutlaka bir Küçük Prens-prensesimiz olmalıdır. Yoksa nasıl uyurgezerlikten kurtulabiliriz? Küçük Prens-prenses bazen kendi içimizdeki ben’lerdir.

Ben’lerden biri öbür ben’i korumak, teselli etmek için nöbettedir. “Sevdiğin çiçek tehlikede değil... Koyununa bir ağızlık çizerim. Çiçeğin için de bir çit. Hatta... “Başka ne diyebilirdim, bilmiyordum. Ne kadar beceriksizdim. Ona nasıl ulaşabilirdim ki... Ne gizemli bir yer şu gözyaşları ülkesi!”⁴

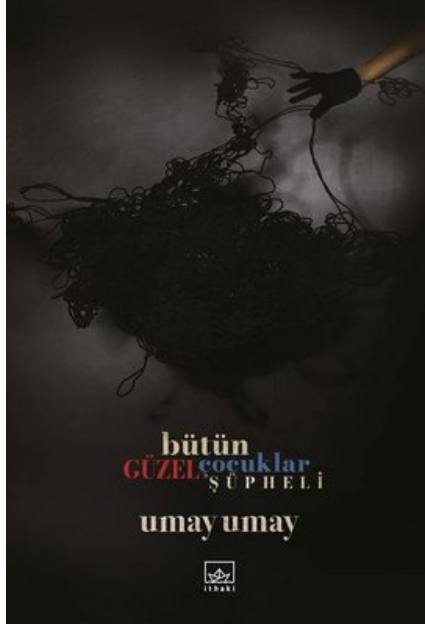
Umay Umay’ın şarkısı-şiiri içeriden dışarıya yüzmeye çalışmaktır. “-bugün tarihi atılmamış, niye yazıldığı belli olmayan bir şarkıyla inim inim inledim - o şarkının nefesine sarılıp ağladım - “gözyaşı nehri” içinde yüzmeyi bilenlerindir dedim - ko-

lay mı morarmış gözlerle nefes ayarı yapmak – daha yeni yeni karşılığını hayatın yazdığı mektuplara rastlıyorum.”

RÜYALAR KÂBUSLAR VE BALKONLAR

Graham Greene Kendime Ait Bir Dünya adlı düş güncesi kitabında; “Düş dünyası kişiye özeldir. Düşlerde tanıklar yoktur. Düşlerinizi anlatabilirsiniz ve hiç kimse sizi yalancılıkla suçlayamaz” (5) der giriş yazısında. Kişiye özel rüyaları denetlemeye çalışan en yakınlarımızdır. Yakınlar uzakmış gibi olanların bekçilik görevini üstlenir, ellerinden gelse rüyalarımıza tanık da olmak istiyorlardı. Öğretmek, ezberletmektir de. Ezber, şaşkınlığın-şaşıрманın bilinmezliğinde... Dışarıdakiler.

Umay Umay dışarıyı-içeriye anlatırken rüya tahakkümcülerini de bilir. “Aynı betondan, aynı demirden yapılmış evlerimiz. Sadece “daha masumuz” diye sokaklar boyunca dolaşabiliyoruz. Ya da başka beton evlere gidip demir balkonlardan sarkıyoruz. Sarkıyoruz ama düşmüyoruz. Bize balkonlardan sadece rüyalarda düştüğünü öğretildi.” Öğretiler değişir, gencecik kızların sözde “sevgi-sevgililer”ince balkonlardan atıldığı, balkonda oturan karısını “domuz sandım” diye tüfikle vurduğu bir çağın şaşkın balkon düşçüleriyiz. Oysaki balkondan sarmak biraz heyecan biraz yaşamı kuş bakışı görmektir. Rüyalarımıza karışmayın lütfen! Şair rüyalara yolculuk yapandır, kimi zaman kendiliğinden kimi zaman zorunlu. “Kabul etmiyorum!!! Orada oluşunun hiçbir mantıklı sebebi yok. Alışamadıkça çubuk kraker yiyorum. Rüyalarımızdaki dünyada yaşasaydık, burası özlediğim sokaklar der-

dim. Belki o zaman düşleri gerçek yapabilirdik.”

Dünyada durum nedir, düşleri gerçek yapmak isterken? “Budistler, Himalayalar,da Internet Kafe açmışlar. Dünyanın her yeriyle ama hiçbir keşif duygusu taşımadan iletişim kuruyorlar. Artık çok uzak yerlerin, asla dokunamayacakları yakınlıkların peşindeler (.) Kavramları yeniden tartışmamız gerekecek. Rüyaları, kabusları, adaleti, yalnızlığı. Ne kadar basitse o kadar çok ve uzun tartışmamız gerekecek. Yani Atilla, benim deli ve iyi olma şansım bitti. Belki de tek şansım, bana içeride başka bir hayat olduğunu anlatman.” Rüyalar kabuslara evrilirken deli-iyi olma şansının yitimi. Deli kızın çeyizi gibi yaşamla-düşle uyumsuz içi boşaltılmış “kavramlar çeyizinin” sürekli ortaya serilişi.

Kâbusun kâbusa bulaşma endişesi. “Üşürsem üstümü ört. Hikayeni anlat ben uykuya dalana kadar. Yine de dikkatli ol. Dikkatli ol. Bulaşıcıdır

bazı kabuslar. (.) Neler oluyor diye sorabileceğim tek arkadaşım Orhan,ı arıyorum.....; “dalgalar çok hızlı çarpıyor İstanbul,da Umay, sadece kuru kemik sesleri duyuyorum. Birbirlerine çarpıp çarpıp duruyor.”

Küçük Prens; “Halbuki, aradıkları tek bir gülde ya da bir yudum suda olabilir.(.) Ama gözler gerçeği göremez ki. Yüreği ile aramalı insan.”⁶ derken... Umay Umay, Orhan Alkaya’yla konuşur. Şiirle şiirin, kâbusla kâbusun, yüreğiyle arayanların buluşması. “Üzülme” diyorum, onun bir şiirini hatırlayıp utancımın gurunun ezberlemeye çalışıyorum.....; “GÜL YANLIŞ KOKARSA, YAKAYA TUZ TAKILIR.” Öyle mi Orhan, öyle mi diye yeniden sorarız.

DIŞARIDA İÇERİDE ÖLÜM VE İŞE YARAMAYAN MERHABA

Gözyaşı ülkesinin gözyaşı dökenleri için sorar şair; “Bugün ölüm oruçlarının kaçınıcı günü?” İçerisi-dışarı kurumuştur, takvim yapraklarıyla saatler sayıyordur içeriye ve dışarıyı. “Saymıyorum/ Dilim Kurudu/ gözümün yaşı kurudu/ kurudu yine umutlarımın neşesi.”

İçeridekilerden bazen de dışarıdakiler diye söz edilir. Ancak ölererek dışarıda olabilme halinin kabullenilişi. “Dışarıda birileri ölüyor” dedi arkadaşım/ “Hayır sadece kar yağıyor” dedim. Bana bu iyi bir nedenmiş gibi geldi/ Çünkü gidenler her zaman bir fotoğraf bırakıyor/ Nefes alan gökyüzünün ortasındalar/ (.) Öylece bırakılıyorlar dışarıya.”

İçerisi dışarıyı birbirine karıştır. “İçeride birileri ölüyor” dedi arkadaşım/ o kadar yakınlar ki soğuk vedaya/ artık işe yaramayacak hiçbir merhaba.” Adorno, insanların birbiriyle konuşabilmesinin ön koşullarında

söz eder; “İletilmeye değer bir deneyim, ifade özgürlüğü ve kişilerin aynı anda hem bağımsız hem de ilişkili olması. Her şeyi kapsayan bir sistemde konuşma da karından konuşmaya dönüşür. Herkes kendi kendisinin Charlie Mc-Carthy’sidir ve zaten bu vantrilokun popülarlığı de buradan geliyor. Bütün sözler geçmişte sadece selamlaşma ve vedalaşmalarla sınırlı tutulan formülleri andırmaya başladı.”⁷

Formüllerin farkındalığıdır şairin sözcüklerle buluşması, sezdirmesi. “her elveda kırık bir merhaba,dır aslında/ yapsana/ beni kurtarsana.”

AÇLIK GREVİ- HEKİM AZİZCİKLER VE SAĞLIKLI YAŞAM

İçeride ve dışarıda olmanın bilincindekileri, yaşam hakkı ile var olma arasındaki farkı bilenleri “bugün de karnımız doydu, şükür” duasından çok öte bir yaşam düşleyenleri ele geçirme nöbetindekilerin kim olduklarını bildirir şair. “yüksek kravatlı aziz,CİK,ler.”

Hekim ve yazar Servet Çolak, sağlık kavramını açılar; “Sağlık, bireyin beden, ruhen ve sosyal olarak tam bir iyilik hali olarak tanımlanır. Sağlıklı yaşam hakkı içeride (cezaevinde) ve dışarıda, herkes için temel insan haklarından biridir. Bütün hakların temelinde en temel hak, yaşam hakkı vardır. Yaşam hakkının olmadığı veya ciddi tehlikelerle karşı karşıya olduğu koşullarda sağlıklı yaşam hakkı talep etmek lüks gibi görünmektedir. 19 Aralık ‘Hayata Dönüş Operasyonu’ ile iş makineleri, bombalar, kurşunlar ve yakmalarla dört duvar arasına sıkıştırdığı insanların yaşamını söndürenlerin, bu travmayı bütün topluma yaşatarak toplumda

korku, boşluk, umutsuzluk, amaçsızlık ve hiçlik duyguları uyandıranların en ufak bir ahlak kırıntısı taşımadıkları açıktır.”⁸

Kim olduklarını da sorar şair; “Ele geçirmek, kazanmak, ikinci bir ağızla övülmek derdindeler. Sanırım bu yüzden giydikleri her neyse onu giymek zorundalar. Yaptıkları iş her neyse bunu hep devam ettirmek durumundalar. Yoksa korkunç bişey olur ve biri kalkıp onlara KİM OLDUKLARINI sorar.”

HAYAT ŞİİR DERS VE PAPAĞANLAR

Madam Bovary, yayımlandıktan sonra müstehcen bulunduğu için yasaklanmak istenmiş, yargılanmış, aklanmış. Aradan yirmi yıl geçmesine karşın Flaubert’in 1876 yılında yazdığı bir mektup şöyledir; “Bir aydır doldurulmuş bir papağanın gözaltında çalışıyorum. Varlığı biraz canımı sıkmaya başladı, ama olsun varsın! Orada duracak, ruhum papağanla dolup taşana dek.”⁹ Umay Umay’ın papağanı da susturulmuş bekliyor. “Kalemle kağıt arasındaki dersi çalışıyorum. Yazıyla hayat arasındaki dersi çalışıyorum. Seni hatırlamaya çalışıyorum. İştah açıcı papağan diyetleri fıskırıyor kızgınlığımdan. Seninle kalbim arasındaki dersi çalışıyorum. Meleklerin kararsız kaldığı kapıdan geçiyorum.” Papağanlara dikkat!

Dünyaya yönelik tek gerçek ilgi sanatçı ilgisidir. Filozof Dufrenne şöyle söyler: “Lokomotifin gürültüsü Hon-gener’i ilgilendirdiği kadar ilgilen-dirmez makinisti, denizin gürültüsü de denizciyi Debussy’yi ilgilendirdiği kadar ilgilen-dirmez.” (10) F tipi hapishaneler, açlık grevleri, öldürümler sanatçı ilgisiyle şiirleşir. Ulaşır yaşa-

ma, okura, geleceğe. Son sözünü söyler şair; “Tanrıya son sözümü söyledim; Terbiye borcum yok dünyaya...”

Dipnotlar:

- 1- Umay Umay, *Bütün Güzel Çocuklar Şüpheli*, Altıkkırkbeş Yay. İst. 2013, ... 5. Baskı
- 2- John Berger, *Sanatla Direniş*, Çev: Aslı Biçen, Metis Yay. İst. 2014, s, 173
- 3- Ulus Baker, *Sanat ve Arzu*, Editör: Tansu Açık, İletişim Yay. İst. 2015, s, 178
- 4- Antoine De Saint-Exupery, *Küçük Prenses*, Çev: Sumru Ağırürüyen, Mavibulut Yay. İst. 2014, s, 30
- 5- Mehmet Baydur, *Hepsini Okudunuz mu?*, Kırmızı Kedi Yay. İst. 2021, Kişiyözel başlıklı yazı, s, 174
- 6- Antoine De Saint-Exupery, A.g.e, s, 80
- 7- Theodor W. Adorno, *Minima Moralia*, Çev: Orhan Koçak-Ahmet Doğukan, Metis Yay. İst. 2002, *Sağılar ve Dilsizler Okulu* başlıklı yazı, s, 141-142
- 8- *İnsancıl Dergisi*, Ocak-2002, sayı: 135, Servet Çolak, *Açlık Grevi, Hekim ve Devlet* başlıklı yazı, s, 17-18
- 9- Mehmet Baydur, A.g.e, *Zenginlerin Eğitim Sorunları* başlıklı yazı, s, 182
- 10-Afşar Timuçin, *Estetik*, İnsancıl Yay. İst. 1993, s, *Dış Dünya Deneyi ve Estetik Nesne* başlıklı yazı, s, 139

HEPİNİZİN BİR UMay'ı VAR

Birgül SEVİNÇLİ

Sana geldim. Mevsimlerden bahar, aylardan Nisan, Ji Sanat'ta yıllardan sonra ilk söyleşin İstanbul'da. Sen beni ilk kez tanıyordun, oysa ben şarkılarınla şiirlerinle yıllar geçirmiş, ağlamış, gülmüş, öfkelenmiş, dinlenmiş, çok şehir çok ülke geçmiş çok yol gitmiştim. O tanışıklık tevazu ile araladığın o kapı arkadaşlığımızın başlangıcı oldu. En nihayetinde okurundum ben senin. Temkinli adımlarla ama hep güvenle ilerledik birbirimize. Yıllar geçti o güven ve sevgi eksilmedi çoğaldı. Sadece kötü zamanlarımda değil iyi zamanlarımda da diğer ucunda oldun telefonun. Sesinin ulaşmadığı yerde bir söz iki satır kelim ile genişlettin içimi. Bazen tutup silkeledin, yazdıklarınla düşündürdün. Bazen de tam da düşündüklerimi söyledin hayata karşı, insana, zamana, kötüye karşı. Şanslıyım. Okurların, dinleyenlerin, arkadaşların, hepimiz şanslıyız.

Hepimizin bir Umay'ı var. Hepinizin bir Umay'ı var. Bir Umay var.

Adalet Çavdar: Lise zamanlarım. Yakın tek arkadaşım yok. Herkesten nefret ediyorum. Onların seslerini duymamak için kulaklık her daim kulağımda. Bir "walkman"ım var, bir de gece yarısı evden gizlice ettiğim telefonlarla peygamberler tarihi kasetlerinin üzerine kaydettiğim şarkılarım. Gece yarısı radyolarında hep kendince buğulu sesli adamlar, hayattan konuşuyorlar. Benim bir gecekondunun camından baktığım, yokuşların dik yolların uzun arabaların hiç durmadığı hayatı. Sonra bir kadın söylüyor " yer, gök, dört duvar, sağır" / "kıyamet sen de kop kopacaksan". Bizim evde herkes sağırdı, herkes her şeye çok inanıyordu ve kıyamet asla kopmuyordu. İşte böyle oldu tanışmamız.

Sonra gece yarısı radyo programlarına ettiğim gizli telefonlarla şarkılarını istemeye başladığım kadının elimde bir kaset dolusu sesi oldu. Bağırان kadınları her daim sevdim ben, kulağıma kulağıma, beni uzak şehirlere davet ediyordu, ben sadece Balgat'tan Kızılay'a yürüyebiliyordum. Onun sesiyle sokaklarda yürürken kendi klibimi çekiyordum "giderim bugün ha yarın hareket vakti gelince."

Sonra her yolculuğun bir yerinde çalındı şarkıları, yirmi dört saat içinde gidebileceğim evler kurmayı öğrendim ben, yıllar içinde. Ne zaman kalkacak gücü bulamasam bir kadın kulaklarımı sağır edercesine "hayır kızım, yine düşmedim daha" dedi, "hareket vakti"nin geldiğini hatırlattı. Yüzünü hiç görmedim, elini hiç sıkmadım, orada olduğunu hep bildim. Bir bilsen biz seninle nerelere gittik. Neyse bir gün anlatırım.

Ayça Güçlüten: Umay'ın yaşamındaki varlığı ve getirdiği etki, müzik yaptığı yıllara dayanır. Tüm gerçekliğiyle büyüleyici olduğunu düşünmüştüm. Sadece dilimden değil (ki sesim kötü

olduğundan kimseye avaz avaz şarkı söyleyerek bir kötülük etmemeye çalışmışımdır), içimden düşmeyen şarkılarla yerleşti bana önce. Sonra yıllar geçti ve iletişim kurduk. Derdini sen söylemeden de hisseden, dertli haline de sevinçli haline de kıymet veren, seninle üzülen, seninle mutlanan, bir sıkıntın olduğunda sen imdat demesen bile duyan biri. Ortak bahtımız bir hususta açık: Umay gibi pür, güzel bir ruh yaşıyor bu topraklarda. Umaysız eksik olur, eksik kalırdık.

Ayşen Şahin: **O BUNLARI BİLMİYOR.**

Sene 1997, bir göz öğrenci evinde yalnız kalmışım bir bayram tatili, ev telefonum yok, üşütmüşüm, kan işiyorum. Yatağımın yanında mendil, sürahi ve radyo var. Üzerimde ağır yün yorgan,

içinde iki battaniye. Donuyorum, ateşim çok, biliyorum, anlıyorum. Öleceğim sanıyorum. Bu evde kimseler fark etmeden öleceğim, beni merak edip kapıyı kırdıklarında bedenim soğumuş olur mu acaba? Bilincim arada gidiyor. Bir ara radyoda "Düşmedim daha" çalıyor.

...
Yer gök dört duvarsa ağır ağır
Düşmedim daha
Ağır dar sokak vurgunları
Kaldırın düşenleri ağır ağır

Düşmedim daha"

Böyle pes edemem diyorum, cama ulaşmaya çalışıyorum, sırtımda ağır yorganı sürüyerek. Pencereyi açacak mecalim yok ama deniyorum. Boğazımdan ses çıkmıyor, bağırımam imkânsız. Karşıda bir fotoğrafçı dükkânı var. Umarım adam sigara içmeye çıkar diyorum.

"Ayaz vur vuracaksan
Hiç utanmadan
Ey talih sen de
Dön döneceksen"

Yüzüme ayaz vuruyor, nefesim kesiliyor. Adam sigaraya çıkıyor. Yakarken beni görüyor, yaktığı gibi yere atıp camıma koşuyor. Bana çorba alıp geliyor, camdan içiriyor. İlaç getirmiş. Bir telefon numarası yazıyorum kâğıda araması için. Kurtuluyorum.

Seneler geçiyor. Ben yazıyorum artık, ekseriyetle de düşmeyelim diye, düşmeye meyli olana el vermek niyetim. Bir Tüyap günü, dergi yazarları imza vereceğiz, uzun bir masaya dizilmişiz. Çiçekler içinde çok güzel bir kadın görüyorum. Floresan aydınlığındaki salonda ona aynı bir projeksiyon ışığı tutulmuş gibi; parlıyor. Hayranıyım, yanına koşuyorum. Umay ile tanışıyorum. "Seni biliyorum, aynı böyle yaz, hatta daha sert yaz, korkmadan yaz," diyor. İnana mıyorum, Umay beni okuyor. O sene bana bir haller oluyor, korku duygumu kaybediyorum ve bu bana çok iyi geliyor. Sonrasında gelişen dostluğumuza hâlâ hayret ediyorum. Hayranıyım, hayatımı kurtardı bir nevi, bilmiyor. Umay'la konuştuğca bu dünyaya sanatçı doğmak ne demek onu anlıyorum. Umay anlatınca onun gözünden bakıyorum dünyaya, bazen pembelerimin ne kadar abes bazen de grilerimin ne kadar gereksiz olduğunu fark ediyorum onu dinledikçe.

Bir röportajını hatırlıyorum eskilerden Umay'ın, Kazım Koyuncu'yu anlatıyor: "Son âna kadar hep umutluydu. Gece- nin bir yarısı beni arardı. 'Umay, bu in- sanlar niye uyuyor, kalkalım bir şeyler yapalım!' derdi." Umay bir gün arayıp "Ayşen bir şeyler yapalım," dediğinde neden sesim titredi, bilmiyorum. Tah- min etmemiştir o röportajı satır satır ha- tırladığımı. Sıklıkla "Düşmedim daha," derim Umay'a. Bir gün "Başka şarkıla- rım da var benim," dedi bana. Bilmez miyim? Anıları valizlere sığdırıp kapıyı çekip çıkarken, her seferinde "Hareket Vakti" çalar ışılda. Aynada Marlin Leyla gördüğümde silkelenir, "ölmüycüz tamam mı?" diyebilmek için açarım Af- fet'i ve Anlat Onlara dinlerim yazarken, otosansüre karşı birebir.

Şiirlerini okurum Umay'ın.

Piştim sandığım anlarla dantelli bir el- diven içinde bembeyaz bir el, şefkatle ka- rışık bir uyandırma tokatı atar yüzüme:

"Artık beni hiçbir şey şaşırtamaz dedi- ğim oldu.

Artık beni hiçbir şey üzemez dediğim de oldu. Çok büyük konuşmuşum."

Hayat hoyratlaştıkça, onun satırları ol- masa unutacakmışım gibi bazı hislerimi, paslı bir çeliğe dönmekten korur o hisler bizi.

"Bu sabah vücudumda yeni bir duygu- ya rastladım. Kırılğan bir şeydi."

İnsanı aşka küstürecek milyonlarca şey olurken Umay'ın tutkuları canımı çektiyor, gidip aşkı deniyorum:

"Çünkü aşk akıllıların ve korkakların işi değildir. Büyük bi özveriyle bu konu- da talihsiz olduklarını kabul ederler."

Bu zembereğinden boşalmış dünyada deli cesaretini tercih ediyorum.

Her seferinde hakkını teslim ediyor- um: "...her aşk bir devrimdi, bir yolcu- luk hikâyesi."

Takım elbiselerle gidilen en ciddi yer- lere "orospu kırmızı" ruj sürüyorum.

"Cehennemi ruhu hâlâ üşüyenler için istiyorum."

Ama hâlâ en çok "Düşmedim Daha" diyorum çünkü sürekli ölümlerden dö- nüyorum.

Dipten kuvvet alıp geri çıkıyorum, bir nefes alıp bağıryorum, "Düşmedim Daha."

İki Umay yaşıyorum.

İnsanı yüzüne övmeyi öğretilmediler bana. İltifat ederken cümlelerimi önce- den çalışmam gerekiyor, çalışıyorum, yine de akışa yeniliyor düşünölmüş cümlelerim. İltifatı göğüslemeyi ise hiç bilemiyorum.

Umay'ın yüzüne diyemiyorum; ona çok tutunuyorum.

Onun şiirlerini okurken ve şarkılarını dinlerken içimden söylüyorum bunları.

Umay ile konuşurken ise tutkunun o derinden gelen etkileyici sesine karşılık mantığın tekdüzeliğine hareket katmaya çalışan bir amatör gibi oluyorum.

Bana kapılar açıyor, cesaret aşıyor, sivrilmesi gereken yerleri gösteriyor ve törpülenmesi gerekenleri. Her zaman aynı düşünmüyoruz.

Sevmek, her konuda aynı düşünmek değil, sevmek karşındakinden beslen- mek demek. Besliyor beni. İkna kaygısı gütmenden kendini açıklıkla ortaya ko- yan insanın verdiği hazzı tarifleyemiyor- um.

Bana "Beyaz ışığı kaldır evden," de- mişti. Ben beyaz ışılda çalışıyorum hâlâ ama güneşin sarısı gibi onunla konuşun- ca sıcaklık doluyorum.

Umay yine gelirse diye dolapta sarı ampul saklıyorum.

Bir konuda çok benziyoruz, anıları hissettirdikleriyle kaydediyoruz hafıza- mıza. Bir hatıranın ne kadar büyük ol- duğu yaşanan olayla değil hissettirdiği ile ölçülüyor sanki ikimiz için de.

O bir kahve pişiminde, cezvedeki kaşı-

ğı tutan eli hatırlıyor mesela, ben de zor bir günümde çok uzaklardan hiçbir şey- den haberi yokken attığı "sen iyi misin?" mesajını.

Bir gece, Beyoğlu'nda bir yokuşu ine- rek bana geliyordu, balkondan onu izli- yordum.

Kalabalık cadde, sokak aydınlatmaları açık. Ama sanki o geçtikçe yanıyor lam- balar, caddenin tam ortasında bir tek o yürür gibi.

Öyle bir ruhu var ki kapladığı hacim bedeninden büyük, ışıltı, göz alıyor.

Umay olmak istediğim anlardan biri bu.

Umay gibi sevebilmek isterdim, aşta öyle cesur olabilmeyi, affetmemeyi ben de kabul etmek isterdim ve bu konuda tüm çelişkilerimle başılabilmeyi, boğazdan ka- yan serin bir bardak su gibi öyle ferah ve sakın konuşabilmeyi isterdim, karşımda- kini anlamaya çalışmayı ama bunda inat da etmemeyi. Ondan öğreniyorum, ben- den öğrenmek istediği bir şey olduğunda her bildiğimi rahatça dökülüyorum.

Duygularını dile getirmeyi pek bece- remeyenler yazıya dökmekte daha iyiler, yüzüne söyleyemediklerini yazıyorum.

Umay seni çok seviyorum.

Elimi bırakma, bakarsın düşerim.

Tutunacak dallar elden ele...

Barlas Erinç: 24 Ocak 1993. Yer; Ankara Gaziosmanpaşa Çiçekdağı So- kak, Karlı sokağın bir altı. O güne feci bir patlama sesiyle uyandık. Uğur Mum- cu'ya uğurlar olsun dediğimiz o lanet olası gün... Aynı günün ilerleyen saatleri meğer yeni bir doğuma gebeymiş...

Kapı çaldı ve onu karşımda gördüm, ay kadar beyaz bir yüz, son derece çekici bir kadın ve o kış gününü ısıtan bir ener- ji her nasılsa bana ulaşmış. Tam da yeri- ne ulaşmış o zamanlar yeni nesil Türkçe rock şarkıları yazan, icra eden Barlas'ı bulmuş.

İşte efsanemiz böyle başladı. İlk albümünde 9 şarkımı paylaştık ve aslında diğer müstakbel efsanelere de yol olacak İstanbul hayatıma vesile olma gibi bir gönül borcumun teşekkürünü.

Yarattıklarımızla hep var olacağız ve dostluğumuzla.

“Sen yine olduğun gibi kal, sakın değişme, gideriz bugün ha yarın hareket vakti gelince”

Başak Yıldırım: Bir kalp kırığı ve mürekkep izi...

Bu gece, ben on bir yaşındayken onun bana seslendiği yerdeyim. Uzak şehir hayalleri kurardık birlikte çünkü yakındaki her şey biraz acıdır aslında. Yolculuğa çıkmak yolculuk kelimesini düşünmek kadar yaralıdır bizim hikâyemizde. Sesini açtığımız tüm şarkılar çakıl taşı yollarda ayağımıza batardı, kaptırıp kendimizi inmeyi unuttuğumuz tüm duraklar gibiydi hayat ve diğer şarkıya geçerdi hiç acımadan. İşte o zamanlarda haykırıyordu bana, büyümenin en sancılı yerinde;

“Çağırın bir şeyler var hep beni uzak şehirlerde

Bana ait bir şeyler var hep o sert gülüşlerde”

Gülüşleri asılı kaldı bir şarkının içinde, belki de ben öyle sandım, sertliğini alıp koynumda sakladım. Sonrası bekleyiş... Dünya döndü ikimiz için de, o gitti -nereye inanın bilmiyorum- ve ben de devam ettim. Uzak şehirlerde yaşadık bugüne kadar, bugüne gelindiğinde çalışan şarkılardan, okunan şiir kitaplarından sonra bir dergide yazısını okuyunca söz yine ona geldiğinde birden yakınlaştık. Çok bir şey olmadı aslında çünkü siz parmak uçlarınızın değemediği yerleri sevmesiniz ama onun yüreği değdi benim yüreğime. Seneleri devirmişiz, sanki mevsimler bize inat donmamış ya da insanlar bize inat yanıp kül olmamış gibi. Bunca zaman kelimelerini kâğıda dök-

memiş de ben de onu okumamışım gibi.

“Sen yine olduğun gibi kal benim için sakın değişme”

Elimde *Cevapsız Ağrı* kalakalıyorum giden vapurun ardında, insanlar gidiyor martular da... Deniz dalgalanıyor, kitabı elime her alışımında öylesine bir yer açıyorum ve kelimelerini savuruyorum gökyüzüne. Kelimeler...

Tanrı'm kadının elinden düşüp alınma çarpıyor, şiir olmuş sesi yoluma çıkıyor. Gidemiyorum, harf harf yüreğime işliyor yazdıkları. Diyorum ki ona; Umay yeryüzü kelimelerin evidir, insanlar da cümlelerin evrildiği yerdir. Gel de vapur düdüğünden topla tüm yalnızlıklarımı, topla da devam edecek gücü bulayım ya da bırak kırılın kalbim. Nedir ki bir kalp kırığı; mürekkep izi senin parmaklarında.

Burcu Bakdur: Umay, üzerime serilen bir yorgandır. O bilir çünkü kışın üşüten güneşsizlik, yazın çarpan güneşle aynı soğukluktur ve herkes öylesine yalnızdır ve yalnız kalacaktır ki o yorgan, yoldaşı kucağı mendili ve pelerini olacaktır. Umay'ın yorganına sadece sahici insanlar sahip olur. İblisler donarak ölür, Umaylar sarmaş dolaş...

Fulsen Türker: Umay benim on yedi yaşındır.

Saçları omuzlarını yalayan, kaş alma-ya birkaç ay öne başlamış, doğru sutyeni takmayı bırak okul üniforması harici ne giyileceğini bilmeyen, tüm varlığı tek bir sırt çantası ve cebindeki küçük defterlerden ibaret, bir paragrafta birbirini bağlamayı henüz öğrenememiş cümlelerinden ağrıyan kafasını öğrenci yurdunun mukavva sertliğindeki yastık kılıfları üzerinde susturmaya çalışan genç bir kadinken, Bornova Yeşil Yol'da otostop çekmekle Cevizlibağ E-5 üzerinde otostop çekmenin aynı şey olmadığını öğrendim. Ertesi gün Şemsipaşa Pasajı'nın

altında bir berberin önünden geçerken, hiç planlamamışken ve üzerine iki dakika bile düşünmeden, içeri girip kuzguni saçlarımı soğuk bir lavabonun içine bıraktım. Bir yıl önceki intiharımın “aybı” kafamdaki sekiz dikişi güneşe çıkarttım. Ertesi gün ucuz bir spreyle kafamı laciverde boyadım. Bir yıl boyunca kafamı koyduğum bütün mukavvaları laciverde boyadım. Ona benzersem güçlü olacağıma inandım. Sonra güçlü olduğuma inandım.

Umay benim yirmi sekiz yaşındır, otuz bir yaşındır.

Üzerimde kalem etek, tek düğme ceket, ayağında yeşil spor pabuçlarım, saçlarım topuz, mesai çıkışı koşar adım geçmeye çalıştığım Mecidiyeköy Meydanı'nda avazım çıktığı kadar çığlık attığım akşamlarda, kimselerin beni duymadığı akşamlarda, on iki-on beş saat çalıştığım günlerin akşamlarında, bazen cebimde Akbil parası olmadığı akşamlarda, düşüğüm ya da kendimi içine düşürdüğüm bir cehennemden daha nasıl çıkartacağımı bilemediğim akşamlarda, sabah olsun diye, sabaha kadar kulağımdaki tek parça tekrarlar geceler boyu bana refakat edendi. O “Düşmedim daha” dedikçe ben içimden tekrar ederdim: Düşmedim daha... Topuğum kırık, çorabım kaçık, dizlerim kan revan içinde, avuçlarımın içi paramparça; inandım. “Acımadı ki.. Acımadı ki!” derken arkadaşlarını mı kendini mi kandırdığı belli olmayan çocuklar gibi, inandım.

Umay benim kırk yaşındır, Türkçede karşılığını bulamadığım duygularının yazardır.

Bir cümleyle hiçbir şeyi anlatamam ben. Word belgelerinin altına mavi dalgali çizgi çektiği uzun bir cümle ile bile zor. İşte orada hep Umay var. Misal ben çok “ölmüyor gibi yaptım” ama o söyle-yene kadar ne yaptığının dilde bu kadar sade bir karşılığı olduğunun farkında

değildim. Şimdilerde en az üç gündür götümünden çıkartmadığım ekoseli pijamamla, sadece yazıya oturacağım zaman kırmızıya boyadığım turnaklarımla, önüm sıra koşan beş yaşımla, ardım sıra gelen ölümlerimle, artık eskisi gibi olamayacağımızı bildiğim dirilerimle, ne kadar sevilirsem seveyim içini doldurmayı beceremediğim dipsiz yalnızlığımla, adlarını hatırlayamadığım sevgililerimle, adımı hatırlamak istemeyecek sevgililerimle, yangından kaçır gibi çıktığım evlerle, hunharca acıttığım kalplerle, acısı hiç dinmeyen kalbimle, biri hep su alan pabuçlarımla, sabah ezanını müteakip ara sokaklardaki utanç yürüyüşlerimle ve tüm pisliğimle ve de dönecek o evi asla bulamayacağımı bile bile kendimi affedebileceğimi söyleyendir Umay. O söyleyince inanırım. Hepimizin devam edebilmek için en az bir şeye inanması lazım. Ben Umay'a inandım.

İlay Bilgili: Lisedeyim. Yıllar içerisinde yaka süsüm olacağını henüz bilmediğim o yabancılık, o yalnızlık duygusu var içimde. Müzik, ruhumda yatıştıramadığım bocalamanın, gözünü gözüme dikmiş canavarın hem ninnisi hem kutup yıldızı. Evde radyo, bir de eski kasetçalar var. Bir Walkman'im olmasına dört, bu yazıyı yazmama neredeyse yirmi beş yıl var. Şehrin evlatlıklarından biriyim.

Bir gün televizyonda bizim kuşağın neredeyse her sekansını hâlâ hatırladığı bir klip görüyorum. Umay Umay, kırmızı pelerini, beyaz tenine iştirilmiş zemheri gözlerini uzaklara dikisiyle, titre, kırkıllı ve yırtıcı sesiyle, düşmedim daha diyor... En çok sesinin tınısı *ben sizden değilim*, der gibi sanki...

Onlar gibi olmak şöyle dursun, kendisi olmakla bir ömür savaşacakların marşlarına bir yenisini daha ekliyor Umay. Müzik, alevler, kırmızı ve sonsuza çakan sesiy-

le o, her düşmedim daha dediğinde bir küçük kız çocuğu olarak ben, ilerideki her düşme ihtimalime karşı zırlı kuşanıyorum.

Henüz düşmemiş, bakır, güzel çocuklardık o zaman... Aradan geçen neredeyse yirmi beş yılda defalarca da düştük. Yine de inatla biz, özgürlüğün, isyanın ve yeralının çocukları dönüp dolaşıp o dönemin zincirine uzanır ve düştüğümüz her anı kutsarız.

Bizim kuşağımız için kadim tanrıçalardan biridir Umay Umay. Zamansız şarkılara imza atabilmek için muhakkak ki içinde bilenen bir çocuk olması gerek diye düşünürüm. Hiç büyümeyen, inatçı ve cesur bir çocuk... Yakın dönemdeki tatlı tanışıklığımıza da bakarak yirmi beş sene evvel hayranlıkla dinlediğim, etkisi zerre azalmadan hâlâ her açtığımda aynı coşkuyu hissettiğim şarkıların öz benliği Umay'ın samimiyeti, neşesi ve dünyaya bitip tükenmeden kafa tutması da beni yanıltmadı. İyi ki...

Soğuk, gri ve zemheri gözleri üvey şehirlerin derinlerinde, düşenleri ağır ağır kaldıran dar sokak vurgunlarının dilinden bir mırıltı cam olur, yere çarpar ve parçalanır.

Her bir parçası geleceğe uzanır sonra...

...düşmedim daha...

Bazı şarkıların umut olması kutsayıcı bir kalkandır.

Ve bunu başarabilmek herkesin harcı değildir.

Kemal Hamamcıoğlu:

Umay müziğin susmadığı bir oda. Karanfilli sigaramın çırtısını duyan, çırtıya gülümseyen dost. Aramıza yıllar girer, sonra bir gün yine anne dilimli patates kızartmasının ve kavrulmuş lokumların olduğu bir masada kavuşuruz. Kavuştuk hep. Ada iskelesinde, kedi evlerinin önünde, yüzü balkona dönük bir abaju-

run hatırasında... Çok güldük, beraberken çok sustuk... Bir kahve daha içtik... Sonra bir lokum daha. Yağmurda en son kalkan masaydık, kedilerle ısınan. Umay berekettir. Dokunduğu ve yıktığı, kapısız odaları ansızın güzelleştirir. Dünyanın nefesinin yetmediği bir kalptir Umay. Yakın, uzak, sağlam. Biricik.

Metin Solmaz: Umay fırsat buldukları umursamamaya davet eden ama kendisi her bir detayı umursayan, her daim kenardaki kişilik. Hayatı kenardan ama dikkatle seyreden bir tedirgin şair. Arada bir hayata karışıyor. Hayatın içine ne kadar karışıyor bilmiyorum ama hayatın gidişine karışıyor. Kenardan içeri doğru, ince, samimi bazen sinirli, genellikle nahif cümleler bırakıyor. Adı da ikileme. Tekrar ediyor. Sabah sabah, horul horul gibi. Umay Umay. "Soyadıma gerek yok ama adımı iyi belleyin," diyor sanki.

Özge Ç. Denizci: Ben de "Düşmedim Daha" ve "Hareket Vakti" gibi en meşhur şarkılarını bilirim. O şarkıların hem söz ve müziği hem icra biçimi hem de görsel algımızı yerle yeksan eden klipleri aklımda kalmış hatta derin izler bırakmıştır. Çocukluğumdan bugüne

derin izler taşıtan hüznü ve duyarlı şarkılar.

Onun sesinden dinlediğim her şey beni hem itti hem çekti kendisine. Tıpkı onun ritmi bir itip bir çekmesi gibi şarkılarında. İfadesi kararlı ama tedirgindi o şarkıların. Tıpkı gençliğim gibi. Bir kadın olarak inceden etkilendiğim kesindi Umay Umay'dan. Duruş! İşte o duruş, esas duruş. Kendisini sevdiren, benliğimize dokunan. En çok Kazım'ımızın gidişinden sonraki suskunluğunu sevdim onun. Herkesin söyleyecek çok sözü, anlatacak çok anısı vardı. Benim de öyle... Tutmaya takatim yoktu. Ama o sustu, bekledi. O hiç bunu bilmedi ama bana bir şey daha öğretti. Çocukluğumun gizli kahramanlarından biri olduğunu yeni fark ettim ve iyi ki dedim Umay var, Umay Umay!

Bir de Umay'ın anlamını söylemeden edemeyeceğim; doğum ve bereketi sembolize eden, kadın ve çocukları koruduğuna inanılan tanrı. İnsan ismiyle yaşamış. İyi ki varsın Umay Umay.

Serkan Murat Kırıkçı: Doksanlı yıllarda genç olmak, hele de küçük bir şehirde her şeyden uzakta olmak bir var olma mücadelesiydi. Kendini var etmeye çalışırken farklı olduğunu hissetmek ve göstermek isterken rol model arıyordu insan. Benim gibi olan var mı diye soruyordu. Her şeye ama en çok da kendine karşıysa, iyi örnek görmek istiyordu. Kendini oluşturmaya çalışırken kendi gibi olanı arıyordu. O arayış döneminde 1994'te görmüştüm Umay'ı ilk. "Hareket Vakti" geldi diyordu. Aynı yıl bir TV dizisinde de gördüm. Albümü, duruşu, röportajları derken kendi gibi olan farklı görünen birini tanımak o eksiği gidermişti. Peşi sıra kitaplarla da sesini çoğalttı Umay. Çoğalttıkça kendi oldu. Kendi oldukça umut oldu. O umudu büyüterek mücadeleye destek verdi hiç

bilmeden. O dönem için önemli rol model oldu bana ve benim gibilere.

Ne mutlu ki 23 yıl sonra bunları Umay'ın yanı başında anlattım. Kulağıma eğilip "Dur ben daha ölmedim," dediğinde Mersin'de çalıştığım kitapçada yaptığımız imza gününde söyleseydik

ve moderatör olarak açılış yapıyordum. İmza günü yapalım mı sorusuna tamam dediğinde dünyalar benim olmuştu. Hep ılımlı, hep çözüm odaklı olarak onca yolu uçak korkusuna rağmen geldi. Benim için geldiğini sık sık tekrarlayarak onore etti beni. O günün hazırlığı sırasındaki profesyonelliğine, kalp atışı dışarıdan duyulacak denli heyecanına şahit oldum. Karşımızda da yeni kuşak vardı. Yıllar önce benim gibi olanlar. Kitapları okumuş, albümleri dinlemiş ve içselleştirmişlerdi. Büyütmüş ve çoğaltmıştı işte o günden bugüne. Kuşaktan kuşağa geçiyor etkisi. "Gögsünü ceylanlara gezdiren Umay Umay geçti gözlerimden..." diye anıyorum o günleri. Hepimizin gözlerinden geçiyor. İyi ki varsın Umay.

Şerife Özcan: Umay Umay... Gençliğimin idoli. Kısacık mavi saçlarıyla gördüğümde ilk çocuk aklımın şaşkınlığıydı hissettiğim. Kafamdaki tüm yargıları kırdı. İsmi, sesi, tarzı, şarkıları, tavrı, duruşu ile sonrasında hep hayrandım ona. Harçlıklarımı aldığım ilk albüm, şarkıları gençliğimin fon müziği, kitapları ise hep başucumda. Umay; yıllar

sonra kızıma isim. Çocuklarla gittiğim bir imza gününde sınırsız, sevgi dolu, çok sarımalı anılar geçirmiştik. Sayfalarına Umay&Temmuz için düştüğü notlar ve Temmuz'un elinde kalan hediye ettiği kalemi ondan tatlı bir hatıra. Bazı insanlar çok kıymetli, hep sevilen hep hayran olunan. Çünkü bazı hayranlıklar hiç bitmez, bazı şeyler hep hissettirdiği anda kalır. Umay Umay iyi ki dokundu yaşamıma, iyi ki var.

Zehra Çelenk:

Hareket Vakti

Karanlıkta okunan, bilmediğin dillerde dokunan, hem aşkta hem ayrılıkta çalınan şarkılar. Sevinçlere kırpılan acılar, çıkmaz sokağa çıkma imkânı, bir iç çekişte çıkılan yollar. Varlığında yokluğunda baba. Kendine eşlikçi yürek, düşen, kalkan, yaşayan kadınlar, adı iyiye çıkmış kelimeler.

Kopmayan kıyamet, gelmeyen mektuplar, kötü haberlerden kötü haberler, yalanı unutturan yalan, sönmez zulüm, bitmez talan. Birbirine göz kırpan yetim yıldızlar.

Umut bir duygu değil, direnme biçimi. Mavi, yüzdür gemileri. Ashında hayatla hata arasında bir harf var. Yarın, hikâye sürdükçe hayat var.

Cebime üç şarkı koydum, biri senin. Sokağa deniz getiren sesin.

UMAY UMay: GÜÇLÜ VE CESUR BİR KALEM

Meltem KOFOĞLU

Çok yönlü bir sanatçı olan Umay Umay, eserlerinde; yalnızlığı, kaybedilenlerin acısını, platonik aşkları ve hüznü tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, bazen okura kendi içindeki çelişkileri yansıtmakta, bazen de sessiz çılgınlık atarak dizeleriyle her birimizin kalbine dokunmaktadır. Korktuğumuz için dokunmaya cesaret edemediğimiz yaralarımızın tam ortasına dalar yüreklilikle...

Müziği ve tavrıyla doksanlı yıllara damga vuran sanatçının popüler olmak gibi bir amacı hiç olmamıştır. Ama işleri hep beğenilerek takip edilmiştir. Müziğinin yanı sıra şiirleri takdir edilmiş, fotoğrafçılığı ile dikkat çekmiştir.

İlk müzik çalışmalarına 1990 yılında Hush grubundan Eray Artan ve Melih Rona ile bir araya gelerek Leprechaun grubuyla başlamıştır. 1994'te *Umay Umay* isimli albümüne şarkıları yazan Barlas'ın yanı sıra, bugün hepsi müzik alanında önemli isimlere sahip olan Şebnem Ferah, Teoman ve Özlem Tekin vokalleriyle, Alper Erinc ise düzenlemeleriyle des-

tek olmuştur.

Umay Umay (1994), *Naylon* (1996) ve *Ağzı Bozuk Aşk Mektubu* (2002) adlarındaki albümlerinin yanı sıra, Kent Ozanları adlı karma albümde de "Şeker Anne" şarkısıyla yer almıştır. *Ağzı Bozuk Aşk Mektubu* albümünün içinde, Kazım Koyuncu ile "Kalbim Acıdı" isimli şarkısına düet yapmışlardır. Kendi albümlerinin dışında, 2014 yılında da Cem Adrian ile *Cam Havli* isimli bir düet albümü çıkarmıştır.

Kitaplarında ezilenleri, eş cinselleri, devrimcileri ve zulüm görmüşleri anlatmıştır. *Birgün Pazar*'da köşe yazarlığı da yapmış; *Bavul*, *Kafa* ve *Ot* gibi popüler edebiyat dergilerinde yazılar yazmıştır. Platonik aşkların, bulanık bilincin, keskin acının kadını olan Umay Umay'a göre, dünyanın neresinde olursa olsun şiir yazarlar insancıldır. Zulme, ölüme, haksızlığa karşıdır.

Şiirini bazı cevaplara soru aramak için yazdığını söylemektedir. Sonra, sorular o anki bir hikâyey-

Kazım Koyuncu, Umay Umay

mişçesine uzun uzun dizelerle şiirini oluşturmaktadır. Kendi şiirinin sorunu ölümdür. Bireyin, doğanın, canlı-cansız her şeyin ölümü... Şarkılarında hüznün vardır. Ama, gururlu, mağrur ve dik başlı bir hüznün... Ona göre, acısı eksik olanın sevinci de eksik olur. Bu yüzden, aynı zamanda coşku ve sevinç doludur. Hüznün ve acı çok gerçek, içe dönük şeylerdir. Sanatın temelinde de içe dönüklük yattığından ve sanatçı bir kalbe sahip olduğundan acı, hüznün, meydan okuma gibi şeyler ona yakıştırılmaktadır.

“Acı çok gerçektir. ‘Güüm’ diye oturur içinize. Sevinç iz bırakmaz, acı iz bırakır. Acıdan tat almıyorum ama hayatımda acı var. Sevinci acıdan daha çok seviyorum. Hayatla, kendimle alay etmeyi

çok iyi beceriyorum. Kitaplarımda şarkılarımdaki gibi acıyla değil kahkahayla meydan okuyorum. İçimde acıyla sevinç arasında çok yakın bir akrabalık var. Çok seven iki duygudur...”

Kitap kapaklarındaki görseller, kendi eserleridir. Deklanşöre basmasını, Kazım Koyuncu ile dostluğuna dayandırır. Bir söyleşisinde bunu şöyle belirtir:

“Deklanşöre, Kazım hastalandığında basmaya başladım. Hastaydı... Öleceğini öğrendiğimde, peş peşe basmaya başladım. Her basışında, ‘gitme, n’olur’ diyordum. Durdurmak istiyordum zamanı. Gittikten sonra da n’olur gel, diye devam ediyordum. Fotoğrafçılığım, benim için bir kayıp hikâyesi. Susup seyredebildiğim bir hikâye. Yoksa, fotoğrafçılık umrumda değil. Makinemi her

yere, herkese ‘sen gittikten sonra’ diye doğrultuyordum. Onsuz, yalnız ve güzel. Hatalarımızı bile affedemediğim, buruk bir arkadaşlık hikâyesi. Sanırım fotoğraf makinelerim de gözyaşı tabancam...”

Yedi tane şiir kitabı bulunmaktadır. Bunlardan “Rüya Duvarları” isimli kitabını doğuda yazmıştır. Şiirlerinde sözcükleri ustalıkla ve içtenlikle kullanmıştır. Kelimeleri kullanırken bir süzgeçten geçirmeden ve özgürce seçmiştir. Yazdıkları kaosa götürebilecek düzeydedir. Düşüncelerini, korkmadan cesurca ifade ettiğini söyleyebiliriz. Deniz Durukan ile yaptığı bir söyleşide:

“Sis dolmuş otel balkonlarında ve soğuktan titrediğim kilise yatakhaneğinde. Yanımda yıllardır bitmeyen, dostum olan arkadaşım vardı. İlle de imaje etmem gerekiyorsa, o yazdıklarımın ona bir ev yapmak isterdim. İntihar eder gibi yaşıyordum ve bir an bile elimi bırakmadı. Bir an bile... Sayıklamalarımı kâğıda o geçirdi... Doğuda taşların ve yılanların fısıltılarını dinledim. Avuç içlerimle ve eteklerimle konuştum. Eteklerim, tükenmez kalemle yazılan sözcüklerle doluydu. Tükenmiyordu, tükenmiyor işte... Bak, ne kadar güzel yanıp sönen ağaçlar...” demiştir.

“Yazarlık mı yoksa şarkı söylemek mi? Hangi ruh halleri bir diğerine yakınlaştırır sizi?” diye sorulduğunda şu cevabı vermiştir Umay Umay:

“Müziğe çok uzak kaldım, ondan korkuyorum. Yazmaksa hep yanımdaydı. Elbiselerime kadar yazdım. Kalkmaya üşenip çarşafı yazdım. Yazıyla batacak çıkarak beraberlik evet! Evet de hep müziğe gömüldüm. Hep...” (aktaran okuryazarsanat.wordpress.com, 2013).

Şiir kitaplarından bazılarını bakacak olursak:

Orospu Kırmızı isimli kitabında, hikâyelerini bilmediğimiz ve ön yargılarla

baktığımız insanların içsel acılarını ustalıkla ifade etmiştir. Anlatımında, cesur ve keskin bir dil kullanmıştır.

14 yaşında, kırmızı elma şekeri seven küçük bir kız çocuğu. Kırmızı kurdele... Kırmızı balık... Kırmızı bayram pabuçları... Bu küçük kız çocuğunun kırmızı dünyası bu kadardır. 14 yaşında tecavüze uğradığında başka kırmızı, kan kırmızısı girer hayatına. Ve silik, sevgisiz baba susar... Anne "namusunu" kurtarmak için tecavüzcüsüyle evlendirir kızını. Ne çocuk ne kadın... Arada bir yerde... Korkmuş ve çaresiz bir çocuk. Kaçar evden çocuk! Nereye? Sokaklara... Evsiz, kimsesiz, küçük bir kız çocuğu...

Bir kızı ruj büyütür onu. Artık duygusuz, tepkisiz ve kalpsiz yaşamaya mahkûm eder kendini. Oropuluğu kabullenir. Fakat bir gün âşık olur birine, kurtulacağını sanır orospuluktan. Çünkü sevildiğini hisseder, temizlenecektir bu hayattan. Her şeye yeniden başlayacaktır. Kolay mı? Zor!

"Ölüyorum, annem bana hiç kızmıyor."
Orospu Kırmızı – Sy. 35

Bütün Güzel Çocuklar Şüpheli isimli kitabı ise, düzene karşı çıktığı için hapse giren Atilla'ya mektup yazan kırmızı rujlu kadının feryadını anlatır. Yakar, buruk tat bırakır, hafifçe sersemletir bu feryat. Her satırında başlı başına bir başkaldırı vardır. Aşk, nefret ve acının şiir haline gelmiştir.

"Şimdi bana kötülükten koruduğun şarkını söyle. Sevdiklerin için yazdığın şiiri oku. Ateşim yükselirse su içir, korkunç rüyalar görürsem sarılabileceğim kadar yer ayır kendine. Işığı hep açık tut. Işığı hep açık tut. Bu çok önemli."

Bütün Güzel Çocuklar Şüpheli – Sy. 35

Rüya Duvarları'nda Mardin'i anlatmaktadır. Mardin'deki güzellikleri, ora-

da yaşıyormuşsunuz hissi vererek betimlemektedir. Kitabı okuyanlara şunu dedirtir adeta: Mardin ancak bu kadar güzel anlatılabilirdi.

"Üstümden Arapça, Kürtçe, Süryaniçe, Ermenice ve Türkçe konuşan saçlar dökülüyordu. İlan ettim, hiçbiri ve hiç kimse değilim. Dilsizim!"

Rüya Duvarları – Sy. 28

Sokaklar Uyudu Artık Öpüşebiliriz isimli kitap, kesit kesit şiirsel yazılardan oluşmaktadır. Yalnızlık, kargınlık ve tükenmişliği hissederek okurken.

"...sessizlik oturuyor ensemize, koltuk altımıza, nefes aramıza.. Onunla benim arama. Denizin dibindeki sessizlik, karışıklıktan sonra gelen sessizlik, onun alnının ortasına ağlar atan sessizlik."

Sokaklar Uyudu Artık Öpüşebiliriz – Sy. 10

Cevapsız Çağrı'da içine düştüğümüz boşlukları, yalnızlığı, kırılmışlıkları, öfkeyi ve aşkı büyük bir incelikle ifade eder Umay Umay. Nitekim okurken sayfalara yansımış kelimeler bütününde bunları göreceksiniz.

"Biliyorum şiirin ayakları yok kalkıp gelsin. yeterince uzun kolları da yok sevip okşasın. sadece 'kayıp bir dakikanın dedikodusudur' şiir."

Cevapsız Çağrı – Sy. 33

Veda Busesi - 34 U 44'te geçmişe yani çocukluğuna ya da gençliğine mektup yazıyor denebilir. Oldukça karmaşık, sitemkâr ve başkaldıran dizeler yer almaktadır bu şiir kitabında. Özellikle devrimci Deniz Gezmiş ile ilgili yazılı satırlar dikkat çekicidir. "Ölünceye kadar seni seveceğimi sanmıştım baba ama aşık oldum," sözü, kitabı başlatan ilk cümlesidir Umay Umay'ın.

"Tanrı bizi asla affetmeyecek! Yalan çocuklarıyız. Aşk diye inliyor sesimiz. Sadece bu yüzden birbirimize dokunduğumuzda aldığımız hazdan hızla kaçıyoruz..." Sevmek; Deniz gibi, Hüseyin gibi, Yusuf gibi ve onların özgürlüğü, bağımsızlığı, demokrasiyi sevdiği gibi sevmek. Bir günahı sevmek, Tanrı'nın affetmeyeceğini bile bile sevmek sonsuza dek."

Veda Busesi – 34 U 442 – Sy. 86

Umay Umay, alışılmışın dışında bir şairdir. Güçlü ve cesur bir kalemi var, cesur olduğu kadar da farklı... Şiirin hudutlarını aşarak keşiflerde bulunmaktadır hep. Farklı olmanın her rengini taşır cümleleri... Sınırlara dahil olmamanın özgürlüğü, kalıplara sığamamanın sevinci, farklı olmanın yarattığı güzellik hakimdir kelimelerine. Okurunun zihnine çakılı bırakır cümlelerini... Farklı renklerin oluşturduğu bir ritimle dans eder onun şiiri.

“kalemle kâğıt arasındaki dersi çalışıyorum. yazıyla hayat arasındaki dersi çalışıyorum. seni hatırlamaya çalışıyorum. iştah açıcı papağan diyetleri fışkırıyor kızgınlığımdan. seninle kalbim arasındaki dersi çalışıyorum. meleklerin kararsız kaldığı kapıdan geçiyorum.”

Bütün Güzel Çocuklar Şüpheli
Umay Umay

ŞÜKRAN

Yahya B. ÂDİL

1.

Haritada o meydanı görüyorum, meydanda onu. Bıraktığım yerde duruyor hâlâ; öfkelenememiş, suçlayamamış, kırılmış sadece; yerinden kıpırdamamış. Keşke bağırıyormuş ardımdan -haykırılan hisler ayak bağı olmaz insana.

Durduğu yerde yaşlanmış, dökülmüş saçları, elleri buruşmuş; hayret ve hayal kırıklığıyla göçmüş göz yuvası. Temrin etmiş o ânı defalarca. “Hiç mi hatırım yok,” diye sormuş gelen geçene, “hiç mi kalmadı hatırım?”

Sonradan öğrenecektim: Tesadüf değilmiş, merak etmiş, başına bir şey mi geldi demiş. Aramaya çıkmış o gün.

Gözlerimiz karşılaştığında söyleyemedim çünkü -bakışlarımdan anlasaydı, ama kaçırdım ondan belki bir an. Arkamda sivil polis vardı. Ötede polis, eli telsizinde. Köşede elinde harita metot defteri, not alan bir adam- nazarı dokunmuş bana.

Eve vardığımda ararım dedim içimden: “Her şeyi açıklayacağım, bekle, kırılma.”

2.

Nasıl silerdim hatırını?

Güller ile -“Sana bu ismi verene kurban olayım” demiştim- trene binmiş, Mamak istasyonundan dolmuşla varmıştık yoksul mahallenize. Sokakta bulduğu bir kediyi getirir gibi eline vermişti beni. Hiç yadırgamadan, “Sobanın dibine otur,” demiş, tarhana yapmıştın. Dışarı eksi beş buçuk filandı.

Kocan vardı bir de. Evi ipoteğe koymuştu; evin köşesinde yalnız içtiği rakısından, meze yaptığı pasturmasından vazgeçmemişti. Kıskanırdı çocuklarına gösterdiğin ihtimamı, söyle-nirdi kocaman harflerle. “Çocuklar büyüsün de,” diye geçiriyordun içinden, “Allah kerim.”

Kendi evim değildi elbet; ayaklarımı yıkamadan yatardım sobanın dibine. Yastıktaki, çarşaf-taki temizlik kokusu teselli ederdi yine de, hiç olmadığı kadar çabuk uyurdum o evde. Sokak-taki bütün ızdıraba, yoksulluğa, dehşete korunaklıydı; teselli verirdi çatın, kokusu çarşafların.

Gözlerimizde uyku, etrafına dizildiğimizde, nedendir, “Devran döner,” derdin inanırdık.

3.

Nasıl unutturum sohbetini. Aç karına kapınızı her çaldığımda, sorgusuz sualsiz çorbayı ocağa koymayı, salçayı kavurup üzerine su salmayı; tavadan yağ sıçrarken halimi hatırımlı sormanı; “Aldırma,” deyişini, “bugünler de geçer...”

“Ekmek al gel bakalım,” diye para tutuşturmanı elime.

Sofranın etrafına oturduğumuzda, dünyanın dertleri dışarıda kalırdı. Her şey geçecek, su tadını bulacak, kâbus bitecek gibi gelirdi daima.

Çorabımın yırtığını görmezden gelirdin; sökükle dikmeyi, yama yapmayı öğrettirdin hemen. Hayat nasıl da kolaylaşıyor, nasıl da hafifliyordu o zaman. Doğru iğneyi, uyumlu ip rengini seçmeyi öğrenmek tarih öğrenmekten daha mühimmiş meğer. Hangi sultan, hangi komutan kendi söküğünün terzisi olabilmiş ki? Sırtlarını köle kadınlara keseletmeleri marifetmiş gibi rivayet edilir.

Aşınır vermiş pabuçlarımı senin ricanla onarmıştı tanıdık ayakkabı tairircisi -haturın Saman Pazarı’nda da geçerli akçeydi.

Son ziyaretimde komşunuz düşük yapmıştı, ardından kar yağmıştı cembeden sonra. Cuma vaktinde uyu-yakalmışım, içine dert olmuştu kismetim kapanacak diye. O sene çok uğursuzluklar yaşandı, haberin olmadı. Saatli Maarif Takvimi ne derse desin, çok olmuştu hayatın tadı tuzu kaçalı. Halimize şükredelim yine de.

4.

Mamak’taydı eviniz. Müstehcen bir

şeymiş gibi işkence ve açlıktan konuşulmazdı o vakitler, yük edilmezdi. Konuşulsa bütün gerçekliğiyle insanın üstüne abanacak, faciaya davet çıkacak gibi tedirginlik kaplardı sıratları. “Allah korkusu,” denirdi; devletten korkmak ayıptı herhal. “Allah devlete zeval vermesin.”

Kâbuslu uykulardan uyandırmış ve uzun sürmüş bir konuşmanın devamını getirir gibi demiştin ki, “Dün-yayı değiştirmeye gücün yetmez, iyisi mi unut, istikbalini düşün mesela. Üstünde durmaya gelmez hislerin, beyhude kederler; geçer bunlar da.”

Tekinsiz, tasalı rüyalarımı dillendirmiştim: “Yaşamaya değer mi bunca dehşetin içinde -ne kadar çok cesaret gerektiriyor, çok güçlü bir mide, sapasağlam bağırsak.”

“Üstünde durma, hepsi geçer. Önemli olan sindirim sistemini sağlam tutmak,” demiştin.

Şöyle veya böyle bir çemberin içine girmeli insan, girebilmeli.

Elimden tutup götürdün, sayende bir camiye müşteri oldum, yatıştı kaygılarım. Kilisede mum diktik hem. Birer birer türbelere, yatırlara, ziyaretlere gittik, adak adadım, mum yaktım, şeker döktüm, üzerimden kalktı hayatın yükü yavaş yavaş.

Eski zaman azizlerinin kemikleri üzerine giydirilen evliyalar, kefaretimizi öderdi. İtikadın bu kaçınıcı sürümü işe yarıyordu o vakitler, arkama bakmadan yürüyordum sokaklarda.

5.

“Bugünler de geçer,” demene ihtiyacım vardı, hiç esirgemediğin. İzah etsem iyileşecekti kalp ağrım.

Ahizeyi elime alınca dank ediyor kafama, telefon da dinleniyor elbet.

Uzak köylerden dönmüşüm, ku-

şatma altındaki şehirlerden; kontrol noktasında yolun kenarına yatırılan, kafasına Sig Sauer dayanmış hamile kadını arkamda bırakarak. Tek bir söz söylemeden. Korku, sözü bastırıyor daima.

Bıçak sırtı tesadüfler borç haneme yazılıyor, büyüyor ödenmedikçe. Biri ödemeli hepsini günü gelince -doğmayanlarınkini yeni doğanlara.

Bir bana yat emri verilmiyor. Beyaz olan tek ben varım. Rengimden, aksansız, gri dilimden mahcup oluyorum askerle paylaştığım ama kimse görmüyor. Gökgözlü bir astsubay yanıma geliyor; gözü gözüme, burnu burnuma değişiyor neredeyse, pastırma kokuyor ağzı. Ayaklarım titriyor ama kafamı dik tutuyorum azimle.

“Sen aklınca bizi yargılıyorsun şimdi, esmer olmalarından bu yaptıklarınız, insan muamelesi yapmadığınız için isyanları. Falan filan. Bir biz biliyoruz gündüz koyun gece kurt olduğunu bunların, bataklığı kurutmak işimiz. Kimse sıvazlamıyor sırtımızı, vatan için çabamız. Bak aslanım, al sana hayat dersi: Barbarın koyunu da tehlikeli, kurdu da, yaşlısı da, doğmamış bebeği de. Koruduğumuz senin hayat hakkın, senin mülkün.”

“Hiçbir gaspa ortak değilim, benim hesabıma zulüm yapmayın,” demek için evime dönmeliydim.

Yurttaşlık bilgisi dersinde yakılan cesetlerin kokusu sinmiş üzerime. Tek tanık ben değilim, tek susan da. Hafızamdan silinmeyi reddediyor koku. Lavanta sabunuyla yıkıyorum, olmadı defne sabunuyla; çitiliyorum iç çamaşırlarımı, kuru temizleyiciye veriyorum hafızamı; çıkmıyor koku, direniyor. Hikâye edilmedikçe çörekleniyor sızdığı her yere.

Sorsalar, “Bırakın bu takibatı,” di-

yeceğim, “asla lafını etmeyeceğim.”
Sözümün kıymeti ne? Hangi gazete yazar-patronları ihale masasında; hangi akşam ajansında haber edilir?

Haberin yok bütün bunlardan -olsa ne derdin?

Bugünler de geçer elbet.

6.

Kimseyi arayamam, neden aradığımı söyleyemem. Bir eşiği aşmışım. Yastık yüzlerin ne beni teselli ederdi ne de seni korurdu cinnetinden devletin.

Kapıda beyaz, plakası silik bir araba bekliyor geceleri. Bir polis küfrediyor balkonda görünce, çocuklarından uzak, arkadaşlarıyla rakı içmeden geçirdiği geceye lanet okuyor olmalı. Laf atıyor:

“Sana göre hava hoş tabii.”

“Korku yalnızlaştırıyor insanı.”

“Hangimizi?”

Büyük devletlerin korkusu büyük olur -ergen, tekinsiz, kanlı. Şanlı tarih dediğin, meydanlarda unutulmuş, terk edilmiş yaşlı kadınları unutarak yazılır.

7.

Bugünler de geçer elbet, ararım. “Kalk gel,” der “tarhanayı ocağa koydum...”

Lakin küflenmiş hisler karine teşkil etmez, yaşadığımıza dair ispat sorulduğunda. Bütün hisler geçip gider, dehşet de, şefkat de, şükran da.

Kaç Be Kaç

Beyhan DAĞCI

günler ilmek gibi boynumda
ve ayık bütün köşebaşları
beklemek yaralara sınır çizer
ne geçmişi taşır ne eksik tutar geleceği
yine de zaman azalır
çünkü bütün saatleri birbirine eşitler çiçek kokuları
bir gölgenin üzerine biriken nehir suları
rüzgâr gülleri, renklerin ıslaklığı, sarkık güz yüzleri
kaç be oğlum kaç
solan dünyanın bütün dalgalarında
yüreğinin çarpıntısı bulutlar gibi kaynayacak dağlara
kaç hadi kaç
zar niyetine atılacak dirseklerin yere
süngüler boşlukta karanlık yollar çizecek
seslerin içinde semiren aç gözlü uğultular kalmayana dek
işte o zaman ölüm kavrayacak bileklerini
boş ver bir varsayım olarak fahişelerin iç çamaşırını giymediğini
ne de olsa ölüm dolaysızlıkta açık ara birinci
sevişmek kadar uzak düşmez hazlara
bu yüzden yaşamalı içinde bir adam
iki kere yorularak

ALMAN ROMANTİZMİNİN ÖNCÜSÜ NOVALİS 250 YAŞINDA

Hasan ÖZTÜRK

Edebiyatın bilgi veren kitaplarını bir yana bırakırsam, “dünyanın ve yaşamın tamamını şiirin potasında eritmiş bir şiirsel söz ustası” Novalis adıyla karşılaşmam, onun *Fragmanlar* (1987) kitabıyladır. Andığım kitap, sonraki yıllarda (2014) aynı adla ancak bazı eklemelerle Gürsel Aytaç çevirisiyle başka bir yayınevinin kitabı olarak yayımlandı. Adından böyle söz edişim; bilebildiğim kadarıyla Novalis’in bizdeki ilk kitabı oluşu nedeniyledir yoksa Novalis’in biyografisini yazmak gibi bir niyetim yok. Dilimize çevrilen kitaplarına eklenen “tanıtım” yazılarıyla başka kaynaklardan Novalis hakkında bilgi edinebiliriz elbette ancak Türkçe okurunun Novalis’i yeterince tanıma olanağı bulamadığını söylemeliyim.

Yirmi dokuz yıllık kısacık bir yaşama onca şeyi sığdırmış Georg Friedrich Philipp Freiherr von Hardenberg (2 Mayıs 1772 - 25 Mart 1801), 1798’den sonraki Novalis’in *Fragmanlar*’ından sonraki yıllarda başka kitaplarıyla buluşma şan-

sını elde ettik, az da olsa ilgili çalışmaları okuyabildik. *Geceye Kasideler* (1995; Çev. Melahat Togar; Sonraki yıllarda *Geceye Övgüler*; Çev. Ahmet Cemal), *Poetika* (2003; Çev. Ahmet Sarı & Şahbender Çoraklı), *Heinrich Ofterdingen* (2014; Çev. İclal Cankorel), *Sais Çırakları* (2015; Çev. Mehmet Barış Albayrak), *Mahrem Günce* (2017; Çev. Mehmet Barış Albayrak), *Novalis’ten Aforizmalar* (2018; çev. Gürsel Aytaç)... *Fragmanlar* kitabının tamamlanmamışlığına benzer biçimde Novalis de tamamlanmış sayılmaz bizde.

Bugünlerde iki yüz elli yaşındaki Novalis’i merak edecekler, Gürsel Aytaç’ın *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi* (1983) kitabının “Romantizm” ve ardındaki “Novalis” yazısıyla yola çıkabilirler. Arkadaşı Ludwig Tieck’in, *Fragmanlar* kitabına eklenen “Novalis’in Ardından” başlıklı yazısı, tanımayı kolaylaştıran bir yazıdır. Ahmet Cemal’in, çeviri kitabının girişindeki “Romantizm, Novalis ve Geceye Övgüler” yazısıysa biyografinin fazlası olan bir değerlendirmedir.

Romantizm, özellikle de Alman Romantizmini konu edinen her yazı, Novalis adından söz etmelidir doğal olarak. Söylediklerime eklenmesi gereken başkaları da var elbette ancak Penelope Fitzgerald'ın *Mavi Çiçek* (2018; Çev. Püren Özgören) romanı okunmayınca Romantik Novalis'in "oluşum süreci" gözlenememiş olur diyebilirim.

Bir Kitabın İzinde

Filozof şairin felsefesini özetleyen kısa alıntıların toplamı *Fragmanlar* kitabı, "Novalis okumuş olma bah-tiyarlığı" ile yetineceklere yetecek bir kitaptır. Kitabı okuyanlar, hemen başlangıçta, "yazdıklarını sınıflandırmak gerçekten zor" olan bir kalem okuduklarını anlamış olurlar. Onun okuru, özellikle *Sais Çırakları* ve *Heinrich Ofterdingen* romanlarında masal diliyle anlatmaya çalıştığı; şiir, filoloji, edebiyat, tarih, fizik, matematik, büyü, felsefe, eğitim vb. konulardaki görüşleriyle *Fragmanlar* kitabında tanışabilirler. Kedisinin deyişiyle kitabındaki "her konuda yetkinleşmemiş, ama kendine özgü kayda değer görüşleri olan herkese tavsiye edilebilir" pek çok cümle, farklı disiplinlerde yorumlanabilir derinliktedir.

Fragmanlar kitabından seçtiğim yalnızca şu birkaç cümle, anlam zenginliği olan söylediklerimdedir: "Heykel nasıl kaide üstünde duruyorsa, aynı şekilde sanatçı da insan üstünde durur." "Hayat bize roman olarak sunulmuş değildir, onu romanlaştıran bizleriz." "Erkek lirik, kadın epik, evlilik ise dramatiktir." "Öğrenci gerçekten hakikati öğrenmeye meraklı ise, aradığını bulması için sadece bir tek işaret yeter." "Mükemmel düşünen insan, gören insan-

dır." "Sadece insan olmak yetmiyor; onun da üstünde bir şey olmalıyız." "Alışılmış şeylerin çoğalması sadece bayağılığı güçlendirir." "İnsanın dünyası insanın kendisinden daha zengindir." "Hakiki din hiçbir şeyi günah olarak kabul etmez." "Cennet, bütün yeryüzüne serpiştirilmiştir. Bunun için yeri bilinmez olmuştur. Dağıtılan parçaları bir araya toplamalı ve iskelet doldurulmalıdır." Ve "Kendimizi anlayınca dünyayı da anlamış oluruz." Bu alıntı cümlelere Novalis'in sanat/yaşam felsefesinin özü olan birkaçını daha eklemeliyim burada. "Dünya romantikleştirilmeli. Ancak bu şekilde onun gerçek sırrına yeniden varılabilir. Romantikleştirmek, nitelikçe yükseltmekten başka bir şey değil. Böyle bir operasyonda değersiz 'ben' daha iyi bir 'ben' ile özdeşleşir." Novalis'in sözünü ettiğim "felsefesi" ve onun "ben" anlayışı, bu yazının iddiasını aşan konulardır.

Georg Friedrich Philipp Freiherr von Hardenberg'den filozof şair Novalis olmaya giden yolun görünen yolculuğuna nesnel bilgilerle az çok tanıklık edilebilir. Buna karşılık "sanatıyla tam anlamıyla bütünleşmiş sanatçı yapısı" için Alman şairi, "öylesine vatanı" bildiği, kendi içine ve kadim zamanlara yürürken "iç alem" yolculuğunda görebilmek gerekir. Annesiyle iki kardeşin sağlamlaştırdığı aile bağıllığı ile üniversite eğitimiyle sonrasinda eklendiği zengin kültür çevresine, onun derin aşkı da eklenmelidir "sanatçı oluşumu" için.

2 Mayıs 1772'de Mansfeld'de on bir çocuklu ailenin, "annesine benzeyen" kızın ardından ikinci çocuğu olarak doğan Friedrich von Hardenberg, dokuz yaşlarında yakalandığı hastalıktan kurtulduktan sonradır ki zihinsel yapısında bir aydınlanma

oluverir. Anne ilgisiyle var oluşun henüz çocuk denilecek yaşlarında şiire ve masala dönük ilgisi dile de yönelince Latince ve Yunanca öğrenir. Dünyayı değiştiren İhtilal yılında liseye başlayan Friedrich von Hardenberg, hukuk eğitimi yanında fizikle ve madencilikle de yakından ilgilenmiş, döneminin sanatçı ve düşünürleriyle yakın dostluklar kurmuştur. Friedrich von Hardenberg'in, çeyrek yüzyıllık yaşanmışlığına eklediği birkaç yıllık yazı yaşamıyla oluşmuş sanatçı kimliği, hiç tartışmasız Romantik felsefenin "mavi çiçek" rüyasının eseridir. Aile ilişkileri, yol gösteren Wilhelm amca, ilk aşk ve sevgili kardeşin tepkileri, üniversite yaşamı, şiire ve masala yöneliş, yeni ufuklara kapı aralayan kültür çevresi için *Mavi Çiçek* romanı, okunmaya değer.

Arkadaşı Ludwig Tieck'in, "Novalis sadece ve sadece ondan söz ettiği zaman şair oluyordu," deyişi, tanışıklıklarında henüz on üç yaşında olan Sophie von Kühn adlı çocuk sevgilinin, on yaş büyüğü şairin dünyasındaki yerini anlatabilir bize. *Mahrem Günce* kitabına eklenen ve hemen başlarında "O hiçbir şey olmak istemiyor. O zaten bir şey," cümleleri geçen ve Sophie'nin ölümünden sonra yazılmış "Klarisse" başlıklı yazı, genç âşığın dilinden bunun böyle olduğunu gösteriyor. "Sevilen her şey, bir cennetin merkezi" ise Novalis'in cennetinin merkezinde, ölümünün ardından "etrafım gece oldu" dediği Sophie von Kühn vardı demektir. İlgili bütün kaynaklarda "Avrupa Romantizmini derinden etkilemiş" olduğu belirtilen *Geceye Övgüler* şiirinin asıl yazılış gerekçesi, defterine on dördüncü yaş günü şerefine "Aradığımı buldum/ Bulduğum beni arıyordu" yazılan genç nişanlının oldukça genç yaşta-

ki ölümünden duyulan “derin acı” olduğu açıktır. “Yaşıyorum gündüz vakitlerinde/ İnanc ve cesaretle/ Geceleri ise/ Kutsal ateşte ölüyorum” dizeleri, başka bir amaçla söylenemezdi. Romantizmin felsefesindeki “mavi çiçek” olarak, Novalis’in ruhunda ve sonraki yazdıklarında yaşamayı, doğanın derinliklerine kök salarak sürdürecektir Sophie von Kühn.

Evet, dünya romantikleştirilmeli
Romantizm, bizdeki bilinen edebi-

yat çevrelerinin yerleşik anlayışla kitap sayfaları arasında kurutulmuş gül yaprağı ya da sulu gözler olmaktan bütünü ayrı, tarihsel derinlikleri olan bir sanat ve düşünce hareketidir. Tanımlanması ve sınırlarının belirlenmesinde görüş birliğine varılamamış, bir tür “muamma” olan kavram, bu yazının kapsam alanı dışındadır bunu hemen belirtmeliyim. Ben, her bir okurunu, iki kelimelik “dünya romantikleştirilmeli” sözüyle bir muammanın peşine takarak mutlu/

özgür “altın çağ” devrine doğru yolculuğa çıkaran, “insanı içine alan bir havası, her şeyi cezbeden bir kişiliği ve her şeyin tadını çıkaracak kalbi ve anlayışı” olan Novalis’i anımsa(t)mak istiyorum o kadar.

Romantizm hakkında söze başlayacaklar için Alman Romantizmi başlangıç noktası olmalıdır. Her ne kadar Shakespeare ile İngiltere’de başlamış kabul edilirse de Romantizm, sistemli bir sanat anlayışına, Alman sanatçıların çabalarıyla kavuşabilmiştir. Erken Alman Romantizmi denilen bu dönem, aralarında Novalis’in de bulunduğu “tartışmacı kümeceğin” başlattığı bir düşünce hareketidir. Erken Romantik hareketin öncüleri olan kişiler Jena’da, 1798’de yayımlamaya başladıkları, yalnızca edebiyat ile sınırlı kalmayan “Atheneum” dergisi çevresinde toplanarak hareketin ilk dönemini başlatırlar.

Ricarda Huch’un, “Bir grup genç erkek ve kadın, Almanya’nın o yaygın, miskin yığınlarına karşı akına çıkıp zafer kazanıyordu,” (Alman Romantizmi, 2005; Çev. Gürsel Aytaç) cümlesiyle anlattığı kişiler Schlegel Kardeşler’in yönetiminde iki yıl süreyle aralıklarla yayımlanan “Atheneum” dergisinde, Romantik düşüncenin temel felsefesini belirleyen metinler yayımlamıştır. Novalis’in de bazı metinlerinin yayımlandığı dergiyi yöneten August ve Friedrich Schlegel Kardeşler yanında onların sevgilileri Caroline ve Dorothea Schlegel, Ludwig Tieck, Friedrich Schelling, Friedrich Hölderlin gibi sanatçılar ile ilahiyatçı Friedrich Schleiermacher ve felsefeci Fichte de bu ilk kurucu dönemdeki isimlerdir. Tahsin Yücel, bizdeki edebiyat okurunun Romantizm hakkında okuyabileceği “Fransız Coşumculuğu” (Türk Dili Yazın Akımları Özel

Sayısı, Ocak 1981) başlıklı yazısında, yazı başlığının sınırlayıcılığı gerekçesiyle olmalı, Romantizmin sözünü ettiğim Almanya sürecine değinmediği gibi “edebiyat” ile yetinmiş, felsefi yönüne pek de vurgu yapmamıştır. Üstüne üstlük, adı geçen dergide Romantizme dair -alıntılar dışında- başka bir yazı da yer almamıştır.

Ahmet Cemal, çeviri kitabın girişi yazısında Romantizmin, “yalnız aklın yerine duygunun geçirilmesi anlamına gelmediği” bilgisıyla “Aydınlanma’nın boşluklarını doldurma hedefine yönelik” oluşunu vurgular. Aynı yazıda Romantizmin; “doğanın yeniden önem kazanması ve vurgulanması”, kuşku kavramının “ortak olan temel kavramlardan biri” olması, “her eserin bütünü eksiksiz simgelediği yolundaki Rönesans mirası” anlayışlardan vazgeçilişi, “evrensel düşünceden bireysel düşünceye, bütünlüğü hep koruyan klasik mirastan modern çağın parçalanmışlığına geçiş” özelliklerine dikkat çeken Ahmet Cemal, Novalis’in yerini de belirler. “Bugün Romantizm kültür tarihi açısından değerlendirilirken, yapılan ilk saptamalardan biri onun Fransız Devrimi’nin ve Aydınlanma’nın aşırı akılcılığına, endüstrileşmenin ve madde bağımlılığının yol açtığı kültürel tekdüzeleşmeye bir tepki olduğunun vurgulanmasıdır. Bu tutumuyla Romantizmin ve onun en önemli kurucularından sayılan Novalis’in bugün bağlamında nelerin haberciliğini yapmış olduğu, günümüzdeki bazı uzantılara dikkatle eğilindiğinde daha iyi anlaşılabilir.”

Isaiah Berlin, *Romantikliğin Kökenleri* (2004; Çev. Mete Tunçay) kitabında, tanımın güçlüğüyle tarihsel belirleme yapar: “Romantikliğin önemi, yakın zamanlarda Batı dünya-

sının yaşamlarını ve düşünüşünü dönüştüren en geniş akım olmasından ileri gelmektedir. Bu bana, Batı’nın bilincindeki en büyük değişim gibi görünüyor; on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda ortaya çıkan öteki değişimlerin ona oranla daha az önemli ve zaten ondan derinliğine etkilenmiş olduklarını düşünüyorum.” Berlin, kitabının sonunda “Romantikliğe neleri borçlu olduğumuz söylenebilir?” sorusuna bulduğu uzunca karşılıklarla bugünden geçmişe yeni sorgulamaları başlatır. “Öyleyse romantikliğin sonucu liberalizmdir, hoşgördür, dürüstlüktür ve yaşamın yetkinsizliklerinin takdir edilmesidir.”

Besim F. Dellaloğlu’nun, “Erken Alman Romantiklerine bir saygı duruşu” olan *Romantik Muamma* (2021) kitabında, Isaiah Berlin’in tanım güçlüğü onaylanarak “muamma” teriminden yararlanılır. Dellaloğlu, sıraladığı bir dizi Romantizm tanımının sonuna “Romantizm bir muamma” cümlesini ekler. Romantik hareketi, “modernliğe karşı ilk isyan” olarak değerlendiren Dellaloğlu, akla ilk gelen biçimiyle Romantizmin “sanat ve özellikle şiir merkezli bir ‘izm’ olduğu” anlayışının yanlış olmadığını ancak bunun “eksik” olduğunu vurgular. “Romantizm topyekûn bir düşünce biçimidir; hayata karşı bir duruştur. Romantizm bir felsefedir, estetik, ahlak, bir dünya görüşüdür. O, siyaset, sosyolojiktir, psikolojiktir. O, bir şiirdir, edebiyattır, biçimdir üsluptur.” Bütün bu tanımlar, Novalis’tir.

İki roman, doğa ve masal

Suut Kemal Yetkin, “Ortaçağ; saz şairleri, âşıkane romansları, şövalyeleri, efsaneleri, yer altı zindanları, günahkâr papazları, eğlence âlemleri,

mucize sarayları ile birden romantik edebiyata doluverdi.” (Edebiyatta Akımlar, 1967) cümlesiyle Romantik edebiyatın pek çok ayrıntısını özetlemiş olur. Buna, “Tabiat, bütün romantikler için tükenmez bir ilham kaynağıdır.” cümlesi de eklenirse Novalis’in iki romanına yol açılmış demektir.

Romantik sanatçıları ciddi biçimde etkilediği anlaşılan Fichte’nin “ben” felsefesinin “ben olmayan” yanı olan “doğa”, edebiyat ile felsefeyi buluşturan Novalis için “zihnin ansiklopedik sistematik bir indeksi” gibidir. Böyle bakıldığında *Heinrich Ofterdingen* romanına ön çalışma sayılabilecek *Sais Çırakları*, bir tür “doğa şiiri” olarak okunabilir. Olayları Sais şehrinde geçen romanda, masalların zenginliğiyle yürüyen doğa yolculuğu, bir bakıma İsis’in peçesini kaldırma yolundaki ölümsüzlüktür. “Türlü türlü yollardan gider insan,” cümlesiyle açılan metin, “çırak” ve “doğa” başlıklı iki bölümle tamamlanır. Sonrakine göre kısa olan “çırak” başlıklı bölümde, andığım giriş cümlesinin hemen sonrasında, doğanın -peçe kaldırmayı anımsatan- sırlarını aydınlatmak isteyen bir usta ile onun çıraklarını tanırız. Romanın “doğa” başlıklı ikinci bölümü, insan eliyle kirletilmemiş, dengesi bozulmamış bir doğaya övgüdür. Hayranlık duyulan bu “doğa” kuşkusuz “Altın Çağ” devrindedir ve insan, özlemini duyduğu bu bozulmamış doğaya Romantizm aracılığıyla kavuşacaktır. Anlatının, iki komşu çocuğunun aşkını anlatan “Gül ile Sümbül” masalında, yabancıardan aldığı kitaba dalarak yakınındakileri unutan Sümbül ile onun elindeki kitabı alıp ateşe atarak doğaya dönmesini isteyen kadın, doğa felsefesinin edebî yorumu ola-

arak okunmalıdır. “Aynı dili konuşan doğabilimciler ve şairler, her zaman tek bir topluluk gibidir,” cümlesi, benzeri pek çoklarıyla birlikte, Novalis’in kısacık bir metinde ne çok zenginliği buluşturduğunu gösterir.

Edebiyat bilgilerinde adından “oluşum romanı” diye söz edilen, yazarının tamamlayamadığı *Heinrich Ofterdingen*, önceki metne benzer biçimde “bekleyiş” ve “gerçekleşme” başlıklı iki bölümden oluşur. *Heinrich Ofterdingen*, söz yerindeyse “Romantik roman” türünün örneklem alanıdır. Suut Kemal’in, özet cümlesinde belirttikleri ve başkaları; Ortaçağ trubadurları, masal, şiir, şarkı, efsane, rüya, doğa vb. bu romanın içinde birbiriyle iç içedir. Çeviri kitaba, roman hakkında bir yazı ekleyen İclal Cankorel, romanın bağlamını belirler. “Bir masal havasında gelişen olaylar, ortaçağın gezgin ozanı Heinrich von Ofterdingen’den esinlenerek yazılmış olmasına rağmen belgesellik iddiası taşımaz. Bir gencin şairlik mertebesine ulaşmak için geçtiği çeşitli evreleri anlatırken aynı zamanda Romantik dünya görüşünün sözcülüğü görevini de üstlenmiştir.”

Goethe’nin, *Wilhelm Usta’nın Geleşim Yılları*’na hayranlıkla yazılan *Heinrich Ofterdingen* romanında genç Heinrich, bir gece rüyasında “mavi çiçek” ve bir de bu çiçeğin yapraklarının arasında güzel bir kızın yüzünü görür. Uyandığında, gördüğü rüyanın etkisiyle huzuru kağan Heinrich’i mutlu etmek isteyen annesi, onu Ausburg’a, dedesinin yanına götürmeye karar verir. Anne oğulun tüccar grubuyla uzun süren yolculukları sırasındaki konuşmalarla tüccarlar, yolculuk sırasında tanıştıkları kişilerden pek çok şey öğrenen gencin şairlik yeteneğini keşfederler

ve yolculukta söz dönüp dolaşarak şairlik üzerinde odaklanır. Heinrich, dedesinin yanına vardığında kendisine şiir öğretmenliği yapacak Klingsohr’un kızı Mathilde ile karşılaşır ki bu, rüyasında yüzünü gördüğü güzel kızdır. Bu kez rüyasında gördüğü Mathilde ona bağlılığını söyler ve bunu nişan gününde yapar. Ne yazık ki bu “mavi çiçek” de tıpkı gerçek yaşamdaki Sophie von Kühn gibi evlilik mutluluğuna kavuşamamıştır.

Novalis, *Heinrich Ofterdingen* romanında; doğa, insan, sanat, din ve tarih benzeri konularla ilgili görüşlerini anlatırken, Fragmanlar kitabının “Masal yoluyla ruh halimi en iyi biçimde ifade edebildiğime inanıyorum,” cümlesini doğrularcasına hayal gücünün kapsam alanını olabildiğince genişleten masallardan yararlanır. *Sais Çırakları*’nın “Gül ile Sümbül” masalı türündekilerden olan “denizaşırı uzak bir memlekete doğru yola çıkmış” şairin/şarkıcın hikâyesinde, “basit tahtadan sazı ile” ikna etmeye çalıştıkları, masalların soyguncuları değil de sanki bugünün muhteris kazanç tutkunlarıdır. Tarihin masal ile bulunduğu bu romanda; uyku ve rüya gibi bilinçaltı ile Antik Yunan ve Doğu toprakları da kaçış alanı olarak özellikle seçilmiştir. Aklın “ölçü” egemenliğinin karşısında; duyguyu, gizemi, hayali, sonsuzluğu, içe yönelişi, bireyi ve onun özgürlüğünü önceleyen Romantizmin roman kuramı sayılabilecek Heinrich Ofterdingen’de kurmaca ile gerçek yaşamın iç içeliği, Heinrich ile Novalis ayrımını belirsizleştirir. Şarkı sözünden esinle söylersem *Heinrich Ofterdingen* anlatılamaz, okunur.

Yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğini tamamlamak üzereyken içeriği boşaltılan bir dünyada yaşıyor olmanın

sıkıntısıyla her geçen gün daha yakından yüzleşiyoruz. Aydınlanma akınının kılavuzluğunda gelişip büyüyen dünya, organik yapısını yok ederek mekanikleşti. Yaşam, büyüsünü kaybetti ve insan nesneleştirildi. İnsan ruhunun sığınağı doğa, çıkar uğruna tahrip edildi ve insan, gündelik yaşamın içinde sıradan bir tüketim aracına dönüşebilsin diye sanat onun yaşamından bile isteye kovuldu. Modern dünya, artık baş tacı değil tam aksine hayli sert eleştirilerin hedefindedir bugünlerde. İnsan yaşamını estetize etmemeyi ve bireyi özgürleştirmeyi ilke edinmiş on sekizinci yüzyılın sonlarındaki Romantikler; eylem adamı olmamak, yalnızca sanatı öncelemiş olmak gibi gerekçelerle eleştirilmişlerdi. Oysa aralarında Novalis’in de yer aldığı o “tartışmacı kümecik”, bugün neredeyse oybirliğiyle yakınılan dünyaya ilk eleştirilerini yöneltmişlerdi o günlerde. Bugün gelip durduğumuz yer, “dürüstlük, içtenlik, bir iç ışık uğruna canını feda etmeye hazır olma, uğrunda yaşama ya da ölmeye de değecek bütün varlığını vakfedebileceğiniz bir idealiniz olması gibi değerler” peşindeki Romantiklerin dünyasıdır. “Keşke insan, doğanın iç müziğini anlayabilse ve dış ahengini hissedebilse. Ama insan, hepimizin birbirimize ait olduğunu ve birimiz olmadan öbürümüzün var olmayacağını neredeyse hiç bilmez. İnsan hiçbir şeyi yerinde bırakmaz, zorbalıkla bizi birbirimizden ayırır ve ahenksizliğimizden beslenir,” diyen filozof şair Novalis, iki yüz ellinci yaşında yeniden ve yeniden okunmayı hak ediyor.

İPTEKİ TULUM

Hande ÇİĞDEMOĞLU

Onu gördüğünde hava birden pusa kesmiş, güneş bulutların ardına saklanmıştı. Genç kızın çamaşır ipine asmaya çalıştığı tulum, şimdi bronz ağırlığındaydı. Tulumun diğer paçasını da alelacele mandallayıp içeri kaçtı kız. Şimdi balkonda babasının işçi olduğunu haykıran bir bayrak dalgalanıyordu. Ne kadar yıkarsan yıka grileşmiş yerleri ağarmayan, nasıl asarsan as sahibinin ne iş yaptığını gösteren bir bayrak. Evde pişen etsiz kapuskayı, çekmecedeki duran ağı yamalanmış pijama altılarını, telefonun altında biriken faturaları açık eden o koca tulum.

Koşarak odasına gitti kız. Annesinin izlediği bir Yeşilçam filminde görmüştü, genç kadın koşarak kendini yatağa atıyor, ne yaşı ne sümüğü ne salyası akarak şarkı mırıldanır gibi ağlıyordu. Az önce yaşadığı sahne tam da bu harekete uygundu aslında. İstese o da bir hanımefendi gibi ağlayabilirdi fakat kendini attığı yatağın yayları göğsüne öyle battı ki ağlamaktan da yatmaktan da vazgeçip sandalyeye oturdu. Böyle şans mı olurdu? Okula yeni gelen

çocuk, henüz onunla arkadaşlığa fırsat bulamadan kendisini çamaşır asarken görmüştü. Üstelik astığı şey, sadece babasının işini değil kendisinin ve ailesinin yaşantısını da açık ediyordu.

Oysa o çocuk farklıydı. Bu farklılık, giyimi kuşama kadar saçları yapılı, çizmeleri topuklu annesi, takım elbiseli babasıyla da kendini belli ediyordu. Üstelik okula geldiklerinde babası annesinin elini tutmaktan çekinmemişti. Pek çok öğrencinin anne babasında görülen yaşlarından bağımsız çökkünlük onlarda yoktu. O nesle göre fazla genç, neşeli hatta âşık görünüyordular. Oğullarının farklılığı da besbelli varlıklı olmalarından değil ailesinin yaşam tarzından kaynaklanıyordu. Şımarık bir çocuğa benzemiyordu, sessiz sakin biriydi. Bunun sebebi arkadaşlarını beğenmediğinden mi yoksa karakterinden mi henüz anlayamamıştı. Yaşıtlarına göre uzun boyu, kumral dalgalı saçları, kemik gözlüklerinin altında parlayan yeşil gözleri, gülümsediğinde beliren gamzeleriyle sınıfın kavrık ve bıçkın delikanlılarından belirgin bir şekilde ayrılmıyordu.

Kısa zamanda okuldaki pek çok arkadaş gibi genç kızın pusulası da bu yeni yıldıza dönmüştü. Belki onlardan biraz fazla olabilirdi hissettiği. Öyle ya, sınıfa girerken dizlerinin bağının çözüldüğünü hissediyor, öğretmenin sorularını yanıtlayan sakin sesini duyunca içinde ılık nehirler akıyordu. Hele geçen gün teneffüse çıkarken aynı anda kapıya yönelmeleri, gülümseyerek ona yol vermesi. Ah, düşüp bayılmamak için kendini zor tutmuştu. Keşke o gün kızlarla kantine gitmek yerine onun peşinden bahçedeki çardağa gitseydi. Teşekkür etseydi, okuduğu kitabı sorsaydı, cebindeki naneli şekerden ikram etseydi. Hayıflanması anlamsızdı, biliyordu henüz o kadar cesareti yoktu. Bundan sonra da olamazdı. Belli ki bu çocuğun dünyası farklıydı, hafta sonları balkonda çamaşır asan bir kızla ilgilenecek değildi. Üstelik sınıfın en güzel ya da en akıllı kızı da sayılmazdı. Aynaya bakıp dağılmış saçlarına, utandığında ya da üzülürken parça parça kızaran yanaklarına öfkeli bir bakış attı kız. Sonra saçından bir çırpıda çıkardığı lastiği yatağına fırlatıp penceredeki tülün ardından karşıdaki apartmanı izlemeye koyuldu.

Bu kadar yakın mı oturuyorlardı? “Belki de beni görmemiştir,” diye düşündü kız. Ne de olsa çocuk, yatak odasına ait olduğunu düşündüğü terasa elinde yine bir kitapla çıkmış, sağa sola bakmadan balkon salıncağına oturup kafasını bir daha kaldırmamıştı. Hem görse ne çıkardı? Utanılacak şey miydi bu tulum? Öğle yemeğinde çıkan portakalı, poşetli ekmeği eve getiren, hayatına çalışmaktan başka hiçbir şeyi koymayan, koyamayan bir babanın her şeyiyle gurur duyulurdu. Bir an kalbine mahcup bir bulut oturdu genç kızın. Üzülüyordu sadece. Hayıflanıyor, kızıyordu. İçindeki isyan, sadece kendisi için değil babası ve annesi için de alev-

leniyordu. Bu duygular, günlük hayat rutinleri içinde sıklıkla eriyip gitse de az öncekine benzeyen olaylarla tetikleniyordu.

Sahip olduğu yaşam tarzına alışkındı kız, başka türlüşünü ancak televizyon dizilerinde görmüştü. Çaresiz bir kabulleniş, sıkça belirip sessizce gizlenen nefretin adına alışkanlık deniyordu ya, o da alıştı. Ayağı altında uzaklara bakarak sigara içen yorgun babaya, dudaklı rujsuz, bağı parfümsüz somurtkan anneye, abla-abisinin küçülen giysileri gibi eski ve soluk bir hayatı yaşamak zorunda olan kardeşe. Matem sessizliğinde yenilen tencere yemekli, turşulu akşam yemeklerine, sessizliği bozan şikâyetlerini müsrifçe dağıtan anneye, mecali varsa yanıtlayan yoksa ağzındaki lokmalarla birlikte havada uçuşan kelimeleri de yutan babaya...

İnsan bildiğine alışıyor, alıştığını biliyor, bilmediğini de aramıyordu demek. Sözgelimi aşk. Son zamanlara kadar evdeki aşksızlık, genç kızın farkında olmadığı bir şeydi. Oysa bu boşluk, şimdilerde pırırlanan kalbinin yerini öğrenen kızın tüm ruhunu kaplıyordu. Artık annesi ile babasının ilişkisini daha çok gözler olmuştı. Babası, annesinin elini tutmuyor, annesi babasının omzuna başını dayamıyordu. Babası işten geldiğinde annesi onu kapıda karşılasa da elindeki mutfak havlusuyla hemen kendi mıntukasına gidiyor, babasını değil dudaklarından yanaklarından bile öpmüyordu. Babası annesine güzel, ılımlı şeyler söylemiyordu. Canım, hayatım, aşkım gibi ünlemeler, bu evin duvarlarında hiç çınlamamıştı. Televizyonda birbirine tutkuyla sarılan ya da öpüşen bir çift gördüklerinde babası, yerinden kalkıp ya mutfaka ya balkona gidiyordu. Eğer içeri yeni geldiyse annesine “Bugün elektriğin son günüydü yatırdın mı, yarına kuru fasulye mi yap-

san,” ya da “Servis sabah önce buraya gelecek, beni yarım saat daha erken kaldır,” gibi şeyler söylüyordu. Böylece annesinin yüzü daha da asılıyor, sorulara kısa yanıtlar vererek hışımla boş bardaklara birer çay daha koyuyor ya da dolmuş çekirdek tabağını boşaltıyordu. Genç kız şimdilerde annesinin kadın, babasının erkek olduğu denklemde eksik olan değerin ne olduğunu anlamaya çalışıyordu.

Annesini bir komşu toplantısında kıkırdarken duymuştu. Zamanında babasının balkon altında ikisinin şarkısını ıslıkla çaldığını, Ayı Nevzat’la kahvenin önünde annesi için dövdüğünü, buldukları fırsatlarda babasının mobilitiyle sotaya kaçtıklarını, babası askerdayken annesinin hasretten kurdeşen döktüğünü öğrenmişti. Demek ki birbirlerini sevmişlerdi. O halde şimdi neden bir geçmişleri yokmuş gibi davranıyorlardı? Bıkılmışlar mıydı birbirlerinden? Sevgililer, karı koca sonra anne baba olunca aşk hanelerden uçup gidiyor muydu? Peki, sevişmiyorlar mıydı artık, öpüşüyorlar mıydı hiç olmazsa?

Bazen babasının fabrikadan arkadaşları aileleriyle birlikte misafirlğe gelir ya da onlar akrabalarını ziyarete giderlerdi. Diğer anne babalar da kendininkiler gibiydi. Genellikle erkekler birbirlerine yakın oturur iş yerindeki sıkıntılardan, siyasetten bazen de futboldan konuşurdu. Kadınlar ise kolektif bir ikram koşturmacasından sonra bir araya gelir kendi aralarında iştahlı sohbetlere daldı. Gözlemediği kadarıyla kadınlar ve erkekler, çift olduklarını belli edecek şekilde oturmuyor, bunu gösteren hiçbir şey yapmıyorlardı. Hatta içlerine yabancı biri girse kimin kiminle evli olduğunu bile anlamazdı. Oysa okula gelen çocuğun anne babası öyle değildi. Onlarca kişi içinde dahi birbirlerinin arkadaşı, sevgilisi, eşi oldukları anlaşı-

lıyordu. Evde de öyle miydiler acaba? Birbiriyle konuşan, birbirine dokunan, kendi aralarında gülüşen bir anne babanın çocuğu olmak nasıl bir duyguydu?

Odasından çıkarak evi dolaşmaya başladı kız. Salonda minderleri çökmüş kanepeye, üzerinden çıkmayan çay lekesine rağmen sehpayaya yayılan örtüye, camlı büfedeki en kıymetlisi çeyizlik kristal küllük olan bardaklara, tabaklara baktı. Duvardaki takvime, kafesteki muhabbet kuşuna, ahşabı dökülen pencere pervazına. Gördüğü her şey, kırıp tısız ve bıkkındı. Eşyalar da renklerini sahipleri gibi kurşuni bir yükün altında yitirmişti sanki. Sonra anne babasının yatak odasına girdi. Dokusunda kırmızı ve yeşilin en çirkin tonlarını eskitmiş bir battaniye, yatak örtüsü olarak serilmişti. Duvara çivilenmiş askının bir başından babasının gömleği, diğer başından annesinin yeleği sarkıyordu. Yatağın başına asılı fotoğraf çerçevesine uzun uzun baktı kız. Şimdi giysileri bile birbirinden uzak duran bu iki insan, bir zamanlar yan yanaydı işte. Önü dantelli, uzun kollu gelinliğin, acemice bağlanmış bordo papyonlu damatlığın içinde gözlerinde yıldızlar parlayan iki genç insan. Kim bilir o gün neler düşünmüşler, nasıl hayaller kurmuşlardı? “Ve sonsuza dek mutlu yaşadılar”la bitmesi gereken masal neden tersine yazılmaya devam etmişti?

Diğer arkadaşlarına göre şanslıydı aslında. Onlardan duyduğu patırtılı bir kavgaya hiç şahit olmamıştı bu evde. Babasının yumruğunu masaya vurduğunu, kapıyı çekip çıktığını, annesinin tabak çanağı kırdığını, sinir krizlerine girdiğini görmemişti mesela. Onların evinde en fazla ortaya birkaç dikenli keleme dökülür, sonra öncekinden daha derin bir sessizlik ortalığa yayılırdı. Böyle bakınca birbirlerini sevmediklerini gösteren bir şey yoktu. Sözgelimi

annesine ağır bir şey taşıtmazdı babası. “Belinde fituk var senin,” der, ne işi varsa bırakır annesinin elindekini alırdı. Annesi desen babasının gece vardiyasından döndüğü günlerde gündüzleri evde çıt çıkarmaz, parmak ucunda iş yapar, misafir kabul etmezdi. Babası uyanık olduğunda ise elinde hırkayla peşinden koşturur, adam biraz omzunu ovalasa hemen pamukları ispiptolar, sırtına bardak çekerti. Ama bunlar filmlerde gördüğü, romanlarda okuduğu ya da şu kendisinin ucundan kıyısından hissettiği coşkun duyguların yansımasına benzemiyordu. Zaten neşeli şeyler de konuşmazlardı pek. Fabrikadaki işler, bitmek bilmeyen haksızlıklar, hısımlar, akrabadan sevimsiz havadisler, kendisinin okulu ile ilgili sorular. Özellikle ihtiyaçlar ya da iki ucu bir araya gelmeyen yakaya ait konular konuşuluyorsa sohbet, babasının usulca yatmaya gitmesi annesinin gürültülü bir şekilde mutfağı toplaması ile sonlanıyordu.

Genç kız, yatak odasının mahremlikten uzak puslu havasından çıkıp mutfağa gitti. Annesi kapıda dikilen kızını görünce “Babanın tulumunu düzgünce astın değil mi kızım? Hava yağdı yağacak, inşallah yarına kadar kurur,” dedi. Alacalı soyduğu patıcanların kara suyu henüz plastik leğendeki suya yayılmamıştı. Kız başını salladı. Annesiyle pek yakın sayılmazlardı ama artık genç kız olduğuna göre biraz dertleşebilirlerdi. Kafasındakileri olduğu gibi anlatamasa da en azından babasıyla nasıl tanıştıklarını falan sorabilirdi. Ayıp değildi ya.

O sırada telefon çaldı. “Ben bakayım,” diye salona yöneldi kız. Arayan babasıydı. Sesinde her zamankinden farklı bir neşe vardı, annesini telefona çağırmasını istedi. Kadın, kocasının bu saatte aramasına alışkın değildi, ıslak ellerini belindeki önlüğe kurularıp acele adımlarla telefonun başına geldi. Kız ise

mutfağın kapısında durup konuşmalarını dinlemeye koyulmuştu. Annesinin “Hayırdır,” ile başlayan sözleri, kısa zamanda “Yaa, gerçekten mi, haydi inşallah,” ünlemelerine dönüşmüştü. Sonra kısa bir sessizlik, kulak kesilmese duyamayacağı bir “Peki.” Her zamanki ses tonusundan farklı yumuşaklıkta, mahcup bir “peki.” Genç kız iyiden iyiye meraklanmıştı. Telefonu kapatan annesinin yanına yaklaşmış “Ne oldu?” diye sormasına kadın belki de dakikalarca rafın üzerindeki dantel örtüyü düzelterecekti. “Baban,” dedi kadın. “Onuncu senesi diye tören yapmışlar fabrikada bugün. Güzel güzel şeyler söylemişler, plaket falan vermişler. Duy da inanma, bir maaş da ikramiye! Müdür, tören sonunda babanı kenara çekip senin ustabaşılık işini de konuştuk toplantıda, yakın zamanda bir değişim düşünüyoruz demiş.”

Ne zamandır annesinden güzel şeyler duymamıştı kız, ne zamandır annesi de güzel şeyler duymamıştı demek. Ya babası? Annesi böyleyse o kim bilir nasıl keyifliydi. O meşhur ıslığıyla şarkı bile çalabilirdi. Mutluluk dünyanın en hızlı yayılan, en güçlü duygusu olmalıydı. Tabii birbirine yürek bağıyla bağlananlar için. İnsan birini sevmese, çok sevmese, onun mutluluğunu böyle özyle yüklenir miydi?

Kadın duvardaki saate baktı, telaşla mutfağa yöneldi. Demlenen pilavı karırtırdı, leğendeki patıcanları buzdolabına koydu. Belli belirsiz bir mahcubiyetle “Kızım pilav pişti akşama yoğurtla yersin olur mu?” dedi.

“Yerim anne, yerim de siz?”

“Biz, şey, baban dedi ki, seni dedi, bu akşam dışarı çıkarayım, yemek yedireyim dedi. Bir de evlilik yıldönümümüzmüş bugün, ben unutmuşum billahi.” Kadının yanaklarında iki pembe elma, gözlerinde yeni aydınlanan gün ışığı vardı. “Sen evde durursun değil mi kı-

zım? Ama dersin ki korkarım, gitmeyi-veririz.”

Der miydi hiç? Korkmazdı ya, korkudan ölse gene demezdi. Annesi ve babasını ıslıl ıslıl bir restoranda hayal etti kız. Fonda filmlerdeki gibi bir müzik, belki başlarında bir kemancı. Ellerin-de kadehler, dudaklarında coşkun bir gülümseme. Annesi içmezdi gerçi, öyle lüks yerlere gidemeyecekleri de besbel-liydi ama baş başa olacaklardı işte. Bu büyük bir şeydi. Belki el ele bile tutu-surlardı. Öyle ki bu yemek, her şeyi değiştirebilir, evin duvarlarına yayılan bıkkın karaltıları, yerden tavana yük-selen küskün kokuyu hatta o ölümcül sessizliği yok edebilirdi.

“Ne korkacağım anne ya. Koca kız oldum. Hem bu hafta sınavlar başlıyor. Biraz ders çalışır yatarım. Siz keyfinize bakın,” dedi.

Kadının ellerinden kızının saçları-na minnetli bir dokunuş geçti. Sonra ceylan gibi sekerek yatak odasına gitti, hazırlanmaya koyuldu. Kız, annesinin yanına gidip onun alışkın olmadığı tatlı telaşını izlemek istedi ama önce başka bir şey yapacaktı.

Balkona çıktı. Arkadaşı hâlâ terasta oturuyordu. Babasının az önce düzgün asamadığını bildiği tulumunu ipten alıp yavaş ve özenli bir şekilde yeniden astı. Çocuk o sırada fark etti sınıf arkadaşını. Göz göze geldiler. Kız, derin bir nefes alıp karşıya el salladı. O da yerinden kalkıp karşılık verdi, üstelik yüzünde, yanağındaki gamzeyi gösteren sıcacık bir gülümseme vardı. Kızın kalbinden gökyüzüne onlarca kuş havalandı. Akşam güneşi, girdiği bulutların arasından çıkmış, ipteki tulumun ıslak yerlerini kurutmaya başlamıştı.

Aşkla

Engin TURGUT

Şiir kardeşim Sina Akyol için...

Ey Sina,
sen ne güzel
bir gönül sesisin
turnalara karışmışsın
susma!

Ey Sina,
sen ne güzel bir şiir sesisin
insanlığa karışmışsın
korkma!

Ey Sina,
Allah senin güneşini versin
sen ne güzel
bir ney sesisin
o Bektaşî yurdundan
ayrılma!

Ey Sina,
gel ezberimizi boz
kalbin bir esenliktir
karıncalar avucumda
semah yapıyorlar
sen ki şiirin kalbinde
kuş seslerisin

aşkla!

YEDİNCİ CADDE

Bahar UYSAL KARAKUŞ

Akşamüstü, Yedinci Cadde'deki ara sokakların birinde yer alan *Hogwarts Express Cafe*'den çıkmıştım. Bu kafeyi akademiden beri tanıdığım, hayalperest bir arkadaşımınla geçen yıl keşfetmiştik. Yıllar sonra okuldan salıverilmiş ve tekrar o yıllardaki toy halimize dönmüş, gelecekte dem vurduktan, birbirimizi minnetle güldürmekten başka bir şey yokmuş gibi durmadan gezdikten sonra soluğu burada almıştık. *Harry Potter* temalı eşyalar, filmin tılsımlı atmosferini aratmayacak kadar özenle hazırlanmıştı. Burada bir kahve içerken o esrarengiz dünyanın bir konuğu gibi hissediyordum kendimi. Sonra da üç boyutlu, acımasız dünyaya kafenin kapısından çıkarak adımımı atıyordum. Elimde kendime aldığım beyaz converselerin kutusunun yerleştirildiği kahverengi kâğıt bir poşeti sıkıca tutarak yürüyordum. İlkbahar mevsiminde hâlâ kar botları giydiğim bir yerde, sıcak günlerin hayalini kurarak aldığım ikinci spor ayakkabıydı bu. Yeni ayakkabılar alarak beklediğim, ümitle

gelmesini dilediğim koronasız, yeni ve sıcak günler.

Kalabalık bulvarda telaşlı, dinamik bir kafiye gidip geliyordu. Sakin, soğuk Ankara üzerine gökten lirizm yağıyordu. Ara sokaklarda göbeği açık tişörtlü, uzun ekose gömlekli, jogger pantolonlu gençler boy gösteriyordu, cam gibi donuk gözleriyle sevgililerine sarılarak yürüyorlardı. Sokaklarda poşet, plastik ve kâğıt toplayan çocuklar bir çöp konteynırının yanında duruyor, kafalarını kötü kokan konteynırın içine sokuyor ve ezbere hareketlerle çöplerden plastik şişeleri ayıklıyorlardı. Bense tedirgin bir çehreyle tanık olduğum bu hastalıklı çağın, türlü alanlardaki geri dönüşümünü de görecektim kadar yaşar mıyım, diye sorarak kaldırımları arşınılıyordum. Bir iki, bir iki.

O an, farklı insanların gürültü patırtısını durduran minik tüyler gibi gri bulutlardan dökülen bir kar başladı. Gökten yağın kar taneleri beni büyülemeye yetiyordu. Bir masaldan fı-

lamış, unutulmuş bir karlar kraliçesi, buzdan şatosundaki muazzam büyüklükteki bir laternayı emrindeki müzisyenlere çaldırıyordu adeta. Laternadan çıkan her tür ezgi, kar çiçeklerine dönüşüyor ve bizlerin üstüne fütursuzca abanıyordu. Dans eden kar çiçeklerinin kıvrak müziğini duyuyordum. Müziğin hal değiştirmesi ve insanın ruhunda birden fazla renge dolanması... Yürüyen herkesin kendinden geçmişçesine kaldırımda salındığını görüyordum. Sanki sokaklar arasında dolaşan o ezgi, insanların bildiği bütün sırları birbirine karıştırıp yeryüzüne salıyordu. Rüzgâr da bu delice isteğe karşılık veriyor, onların mahzun nidalarında oyunlar oynuyordu. Yere dökülen beyaz sırlar, bütün var oluşları ürpertmeye yetiyordu. Bütün gizleri bir anda ortaya çıkarma gücü olan ihtişamlı bir kar fırtınası, insanı iliklerine kadar korkutuyordu. Mavi meçli kızlar daha çok sarıldılar sevgililerine, çocuklar daha sıkı kavradılar babalarının ellerini. Kafelerdeki renkli, titrek ışıklar, dar sokaklara yapay bir aydınlık sunsa da bilinmemesi gereken kötücül sırların delişmen uğultusu her alana yayılmayı biliyordu. Kahvehanelerde oturan, kendinden geçmiş keşlerin sardıkları dal dal sigaralar hızla kül leniyordu. Çok katlı binaların camlarından sarkan kadınlar kaygılı bir ifadeyle dışarı bakıyordu. Dışardaki hava, içeridekiyle bir olmuş gibi yongundu.

Az ilerideki meydanda, yaklaştıkça büyüyen kalabalık soğuk havaya aldırış etmeksizin bağırıyordu. Pandemi döneminde yaşanan enflasyonu, alım gücünün zayıflığını anlatan bildirgeleri okuyorlardı. Bu karışık metropolün, en çok da bir bütün halinde, ses olmayı bilen yönünü seviyordum.

Çünkü bir ses olmak, bazen koşulsuz kabullenilen, acı veren bir sessizliğe dağıtabilirdi. Kalabalığın yanında bir süre durdum. Neden sonra, ısınmaya yüz tutan kâğıt poşetimi omzumdan hızlıca indirdiğim büyük sırt çantama tıktırmayı başardım. Bu hengâmenin içinde, bugün yaptığım gereksiz alışveriş yüzünden hayıflanıp durdum kendime. O alanda kendimi dünyanın en rezil insanı gibi hissettim.

Rüzgârın savurduğu tanelerle sıklaşan boğuk ses, yerini tıkış tıkış kalabalığın birleşen sesine bırakıyordu. Bu alanda bir sır yoktu, yalnızca katı ve sınırlı gerçeklerin bir türlü açmadığı sırlar için didinen insanların hüzünlü müziği vardı. Cebimde taşıdığım yedek eldivenleri, kalın eldivenlerimin üzerine geçirdim. Büyük bir pankartı tutmaktan elleri donmuş bir kadından izin isteyerek onu tutmaya başladım. Kadın gülümseyerek müsaade etti ve kesik eldivenli küçük ellerini montunun ceplerine koyarak ısıtmaya başladı. Alanın az ötesinde lastik kaplama işinden çıkarılan işçilerin bulunduğu tarafta, iki adam, patronlarının ipotek yüzünden işten çıkardığını anlatıyor, öbür adam öfkeyle ağzına geleni saydırarak, bu ay kirasını verecek bir yol bulamadığını anlatıyordu. Birinin işveren, diğerrinin de işçi olduğunu düşündüğüm öfkeli adamlar yaka paça birbirine girdi ve bir anda patlak veren bu histerik kavgaya doğru çevrildi bütün gözler. İşçi ansızın cebinden ucu parlayan bir bıçak çıkardı ve kelli felli işverenin karnına bıçağı olanca gücüyle sapladı. Adam büyük bir çığlıkla olduğu yere yığıldı. Polis arabalarının sesi arttı, salgın zamanında bu kadar iç içe giren insanlara, polis elindeki hoparlörle dağılın ikazı verdi. Polis-

ler kalabalığı yaparak şok içinde elinde bıçakla kalakalan adamı tutukladılar. Yüzünde hayalci bir ifade vardı. Yerdeki adamın başındakilerse korku ve panik haliyle acil servisi aradılar. Adamın karnından oluk oluk kan akıyordu. Geçim sıkıntısının insanları getirdiği sancılı o son nokta, kanın kızıl rengiyle kendini belli ederken sözcükler anlam taşıyıcılığı görevinden çoktan uzaklaşmış, korku yerini endişeli gözlerle bırakmıştı. Bazen yaşananlara hiçbir sözcük karşılık gelmiyordu. Elimdeki pankartı toparladı başka bir adam.

Midem düğüm düğüm olmuştu ve sanki bedenimden dışarı çıkmak istiyordu. Bunaltan bir tansiyon vardı kulaklarımda. İflah olmadan üstümüze dökülen kar çiçekleri, artık masumiyeti bırakmıyordu bu kente, o saf beyazlık insanların saklayamadıkları sırlarında onları boğuyordu. Dudağımı ısırđım, yaşadığım vehim manzara karşısında elim kolum bağlı sadece sustum. Günümün esenlikle başlayan uvertür müziğı, ikonik bir korku filminin karabasan dolu bir valsine dönüşmüştü. Kalabalık dağılmaya başlayınca, bütün suskunlukları içime hapsederek eve doğru yürümeye başladım.

RIFAT

ILGAZ

Kadir İncesu, Hasan Hüseyin Yalvaç,
Mehmet Saydur, Öner Yağcı, Anıl Ilgaz

Dosya Editörü
Kadir İncesu

Son Şiirim

Elim birine deęsin ,
Isıtayım üşüdüyse
Boşa gitmesin son sıcaklığım!

19 - XI - 1991

Rıfat Ilgaz

Son Şiirim

Elim birine deęsin,
Isıtayım üşüdüyse
Boşa gtmesin son sıcaklığım!

19.11.1991
Rıfat ILGAZ

“SINIF’IN OZANIYIM MİMLİ, HABABAM SINIFI’NIN YAZARIYIM ÜNLÜ”

Kadir İNCESU

İlk okuduğum Rıfat Ilgaz kitabı *Kırk Yıl Önce Kırk Yıl Sonra* idi. 16 yaşındaydım, amcamın oğlu Tahsin Abinin kitaplığından alıp bitirmeden elimden bırakmadığımda... Anlatımı, dili kadar yaşadıkları da etkilemişti beni. Şikâyet de etmiyordu, dramatize de... Yaşadıklarını, hissettiklerini gizlemeden anlatıyordu. Karşılıklı sohbet eder gibi...

Lise sonrası çalışmaya başladığım günlerde, bazen Beyazıt’taki Sahafılar Çarşısı’ndan geçirdim. Aslında yolumu bilerek oradan geçirirdim. Kitaplara bakardım uzun uzun. Bir jelatinin içine konmuş *Hababam Sınıfı* romanını görünce, önce kitabın etiketine bakmış, sonra da cebimdeki parayı saymıştım. Kendi kazandığım para ile aldığım ilk kitaptı. Hâlâ kitaplığımda. Defalarca okunmaktan lime lime olmuş sayfalarını bantlar zor tutuyor bir arada... Değeri ise paha biçilemez.

Kadir İncesu, Aydın Ilgaz

RIFAT ILGAZ'I ANLAMAK

Romanı okurken, ister istemez filmlerinden sahneler de geliyordu gözlerinizin önüne...

Rıfat Ilgaz'ın diğer kitaplarını okumaya başladığınızda ise sis yavaş yavaş dağılmaya başlıyor. O kitaplarla *Hababam Sınıfı*'nın yazılışıyla ilgili gizleri çözüyorsunuz. Romana bakışınız da değişiyor. Asım Bezirci'nin *Rıfat Ilgaz* adlı kitabı, Mehmet Saydur'un *Rıfat Ilgaz'lı Yıllar* ile *Biz de Yaşadık* adlı kitapları *Hababam Sınıfı*'nın gerçek dünyasına götürüyor sizi... Ve Aydın Ilgaz'ın 2004 yılında Çınar Yayınları tarafından yayımlanan *Sınıf'ın Efsanesi* adlı kitabı... *Hababam Sınıfı* gerçeğini merak edenler için eşi benzeri bulunmaz kaynaklar... *Hababam Sınıfı* romanını, bir kere de yukarıda sözünü ettiğim kitapları okuduktan sonra yeniden alın elinize...

20 yaşında Rıfat Ilgaz'ın bulabildiğim bütün kitaplarını okumuştum. Öykülerini, romanlarını, denemelerini, çocuk kitaplarını, tamamını olma-

sa da bulabildiğim şiirlerini...

Sonraki süreçte, Çınar Yayınları'nda çalıştığım günlerde dergilerde kalmış, kitaplaşmamış öykülerini de okudum. Çınar Yayınları'nın bir üyesi olarak da Rıfat Ilgaz için gerçekleştirilen pek çok etkinliğin içerisinde yer aldım. 2006'da Kastamonu Meslek Yüksek Okulu ve Çınar Yayınları tarafından gerçekleştirilen yaklaşık 100 bildirinin sunulduğu Rıfat Ilgaz Sempozyumu, Cide'de yapılan festivaller, söyleşiler, paneller, belgeseller...

Gerek birlikte çalıştığımız dönemde, gerekse sonrasında ortak paydamız hep edebiyat, kültür sanat oldu Çınar Yayınları'nın kurucusu Aydın Ilgaz ile... Rıfat Ilgaz üzerine pek çok kez söyleştik. Defalarca dinledim konuşmalarını...

"TACIM, TAHTIM SANA EMANET!"

Anlatmaktan da dinlemekten de yorulmayan, her konuşmasında yeni şeyler anlatan Aydın Ilgaz ile yine bir aradayız.

Rıfat Ilgaz'ın "İşte geldim, gidiyorum./ Altımda bir kuru tabut!/ Tacim, tahtım sana emanet!" dizeleriyle seslendiği oğlu Aydın Ilgaz, Kabataş Lisesi'ni bitirdikten sonra kazandığı burs ile gittiği ABD'de Michigan State University'de okudu. Eğitiminin yanı sıra pek çok sosyal sorumluluk projesinde de yer aldı. Yaptığı çalışmalar nedeniyle Kızılderili şefi olan Ilgaz'a "Her Kim ki Başkalarına Yardımı Seven" anlamına gelen "Wiushi" adı verildi.

1983 yılında Çınar Yayınları'nın kurarak babasının kitaplarını yayımlamaya başladı.

"SINIF'IN OZANI"

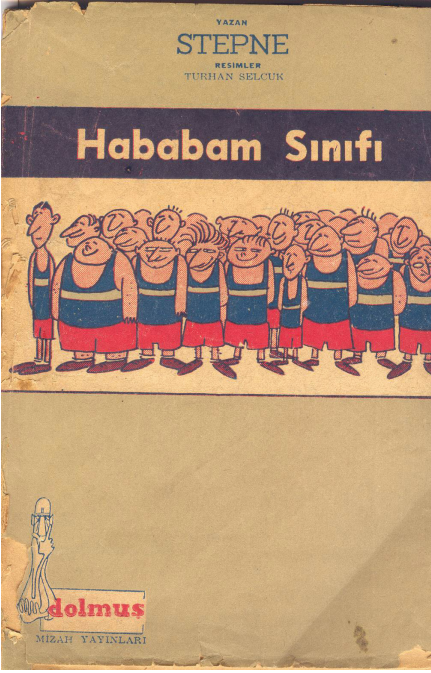
Edebiyatımızın koca çınarı Rıfat Ilgaz, her ne kadar yazın yaşamına şiir ile adım atmış olsa da romanları ve öyküleri ile daha çok tanınıyor. Çocuklar için yazdığı kitapları da var.

Rıfat Ilgaz'ın asıl tutkusu ise şiir: *Yarenlik, Sınıf, Yaşadıkça Devam, Üsküdar'da Sabah Oldu, Soluk Soluğa, Karakılçık, Uzak Değil, Güvercinim Uyur mu?, Kulağımız Kirişte, Ocak Katırı Alagöz...* Şiir kitaplarının adları bile çok şey anlatır gibi.

Aydın Ilgaz, sohbetlerinde, konuşmalarında babasını anlatıyor gibi gözüke de aslında bir dönemi anlatıyor. 1940 Toplumcu Gerçekçi Kuşağı olarak adlandırılan dönemin değerli isimlerini... Aydın Ilgaz, babasının şairliği üzerinde duruyor daha çok. Çoğu kere görmezden gelinmiş şairliği... Anlattığı ne olursa olsun, mutlaka babasının şiirlerinden bölümlerle bütünüyor. Benim niyetim ise daha çok *Hababam Sınıfı* üzerine konuşmak...

"*Hababam Sınıfı*'nı sen de en az benim kadar biliyorsun!" diyor.

Babası gibi Aydın Ilgaz da... Önce

Hababam Sınıfı'nın ilk baskısında yazar adı olarak Stepne yazılıdır

şiiir diyor.

Başlıyor “Okutma Üzerine” adlı şiiri okumaya...

“SİNİF”ın ozanımı mimli,
HABABAM SİNİF’ının yazarıyım ünlü.
Kim ne derse desin,
Çocuklar için yazdım hep.

Canım yansın diye
İşimden atarlar sık sık,
Acısını hep çocuklar çeker...
Kendi öz çocuklarım,
Benden önce.

Şunu demek istiyorum!
İki iş tuttum ömür boyu köklü.
Çocukları okutmaktı ilk işim,
İkincisi,
Yazdığımı çocuklara okutmak.
(...)”

“Okutma Üzerine” Ilgaz’ın yaşamıyla ilgili o kadar çok şey anlatıyor ki... *Sınıf* adlı şiir kitabıyla başlayan, *Hababam Sınıfı* ile devam eden, yaşamına damga vuran bir dönem...

“SİNİF”TAN EFSANEYE GİDEN YOL

Aydın Ilgaz, bugüne kadar sözlü olarak anlattığı her şeyi *Sınıf’ın Efsanesi* adlı kitapta bir araya getirdi. Uzun yılların birikiminin yer aldığı *Sınıf’ın Efsanesi*’nde *Hababam Sınıfı*’nın yazılışıyla ilgili tüm detaylar bulunuyor. Rifat Ilgaz’ın “Kopyanın, ezberin, uydurma saygının” yergisini yaptığını söylediği *Hababam Sınıfı*’yla ilgili ilginç bilgiler, anılar da var.

Rifat Ilgaz, Karagömrük Ortaokulundaki öğrencilerini anlatmıştı, 1944 yılında yayımlanan *Sınıf* adlı şiir kitabında... Yokluk, yoksulluk yüzünden okula gidemeyen, çalışmak zorunda kalan öğrencilerini...

“Çocuklarım” da bu dönemin ve anlayışın şiirlerindendir:
“Yoklama defterinden öğrenmedim sizi,
benim haylaz çocuklarım!
Sınıfın en devamsızını
bir sinema dönüşü tanıdım,
koltuğunda satılmamış gazeteler...
(...)!
İsterken adam olmanızı
çoğunuz semtine uğramaz oldu okulun
palto, ayakkabı yüzünden.
(...)”

“Sınıf’ın ozanımı mimli” diyen Ilgaz’ın yaşamında *Sınıf* adlı şiir kitabının önemi göz ardı edilemez.

Devrim Kitabevi tarafından yayımlanan kırmızı kapaklı *Sınıf* 25 gün içerisinde toplatılır, Ilgaz gözaltına

alınır. 6 ay hapse mahkûm edilen Ilgaz öğretmenlikten de uzaklaştırılır. Tophane Askeri Cezaevine konan, 142. maddeden ceza alan ilk şair olan Ilgaz, o dönem yaşadıklarını da *Karartma Geceleri* adlı romanında anlatır. Cezaevinden çıkan ve “mimli” olan Ilgaz, kendisi gibi öğretmen olan Rikkat Hanım ile çocukları Aydın ve Yıldız’ın da yaşamlarının zora girmesi için ayrılır.

Yalnızca şiirlerinde değil, romanlarında da anlatır o günleri... *Sarıyazma* Aydın Ilgaz’ın en çok sevdiği romanı babasının. Pek çok bölümü ezbere bilir.

“Cide doğduğum eşsiz benzersiz memleket... Ne iyi etmiş de anam beni bu cana yakın memlekette doğurmuş! (...) İlk izlenimlerim, doğa-toplum ilişkilerim, insan sevgim burada biçimlenip uç verdi...” bölümü de benim ezberimdedir.

Bir de son şiiri. Ölümünden sonra dosyasından çıkan...

“Elim birine deşsin,
İstiyim üşüdüyse
Boşa gitmesin son sıcaklığım!”

Öğrencilerinin, onların anne babalarının yaşadığı o günkü Karagömrük’ü, *Sarıyazma* romanında şöyle anlatıyor Ilgaz: “Karagömrük kıt kanaat yaşayan emekçilerin, işçilerin, küçük memurların, ayakkabıcıların, terlikçilerin, işportacıların oturduğu bir kesimdi. Okuldaki öğrenciler de bunların çocukları. Üç aylıkçı emeklilerin, ölü mevsim dolayısıyla iş kesadına düşen emekçilerin yoksul çocukları... Üst baş derdi çektikleri, kitap, defter, kalem alamadıkları bir bakışta anlaşılıyordu.”

Ilgaz’ın yakından tanık olduğu bu insanlar yaşama bakışını da değiştirdi.

rir: “Kendi yaşayışımın sıkıntılarıyla birlikte çevremim de dertlerini yakından izledikçe bireyci duyarlığım çoktan dağılmış, yerine duyarlı bir gerçekçilik yerleşmiştir. Şiir anlayışındaki değişme de bu gerçekçilikle birlikte geliyor, beni yeni arayışlara, halkın diliyle uzlaşan, yeni biçimlere itiyordu.”

YAZAN: STEPNE

Bir dönem Sabahattin Ali ve Aziz Nesin ile birlikte *Markopaşa* ve ardından dergileri çıkaran Ilgaz için 23 Şubat 1956 bir dönüm noktasıdır. O tarihte İlhan Selçuk yönetimindeki *Dolmuş* adlı derginin yazı kadrosuna katılır. Yazarların çoğu sakıncalı isimlerdir. Hepsi de “dolmuş”un bir parçasını kendilerine isim olarak alırlar; Direksiyon, Egzoz, Çamurluk... Ilgaz da “Stepne” adıyla yazmaya başlar. Ünü kendi adını bile geçecek, Kastamonu Öğretmen Okulu’ndaki anılarından ve oğlu Aydın Ilgaz’ın Kabataş Lisesi’nde yaşadığı olaylardan yola çıkarak yazdığı *Hababam Sınıfı*’nın

ilk öyküsü de 25 Temmuz 1956’da “Stepne” imzasıyla yayımlanmaya başlar. Yazarlığının şairliğinin önüne geçmesini istemeyen Rıfat Ilgaz *Hababam Sınıfı* ilk kez kitap olarak yayımlandığında da “Stepne” adını kullanır.

İlk öyküden itibaren inanılmaz tepkiler alır. Herkes, *Hababam Sınıfı*’nın kendi okudukları okuldan bir sınıf olduğunu iddia eder. Yazı dizisi o kadar çok ilgi görür ki *Hababam Sınıfı*, *Dolmuş* Yayınları tarafından kitap olarak yayımlanır ve kısa sürede tükenir kitap. Kitabın kapağında da “Yazan: Stepne” adı dikkat çeker. “Stepne”, steplerden çağrışım yapılarak Rus yazarı zannedilir.

1959’da *Hababam Sınıfı* öykülerinin bir bölümünü de Tan Basımevi’nden Haluk Yetiş basar. Artık ünü kendi adını aşan kitaba ileride sahip çıkabilmek için kendi adını koyduran Rıfat Ilgaz’a gelen ilk eleştirilerden biri Dağıtıcı Faruk’a aittir:

“Nerde Stepne, nerde Rıfat Ilgaz?...

Bırak dostum sen bu işleri!”

“...”

“Ruşcan fena değil; doğrusu ilk kitabı çok güzel çevirmişsin!”

“Ben mi çevirmişim? Hangi yazardan?”

“Hangi yazardan olacak! Stepne’den... Baktın birincisi iyi gitti, ikinciye de sen yetiştirdin geriden!”

Hababam Sınıfı serisinin devamı olan *Hababam Sınıfı Baskında* (1972), *Hababam Sınıfı Uyanıyor* (1972), *Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı* (1975), *Hababam Sınıfı İcraatın İçinde* (1987) yayımlanır.

“İNEK ŞABAN”

SUZAN UZTAN

Çok beğenilen *Hababam Sınıfı* 1966’da Ulvi Uraz Tiyatro Topluluğu’nca sahneler taşınır. İlk kez sahneye konan ve uzun süre kapalı gişe oynayan *Hababam Sınıfı*’nda o günlerin genç oyuncularından Zeki Alasya, Metin Akpınar, Ercan Yazgan, Ahmet Gülhan, Suzan Uztan, Ali Yalaz, Ulvi Uraz ve Zihni Küçümen yer alırlar.

İşin ilginç yanı oyunun en önemli kahramanı *Inek Şaban*'ı genç bir kadının, Suzan Uztan'ın oynamasıdır. Suzan Uztan, rolünü o kadar başarılı oynar ki kadın olduğunu arkadaşları bile anlayamaz.

Hababam Sınıfı, tiyatrodaki başarısı sonrası Ertem Eğilmez tarafından filme çekilir. Filmleri de romanı ve tiyatrosu kadar ilgi görür, gişe yapar.

İlk *Hababam Sınıfı* filminin çekimi öncesi filminin senaryosu sansür kurulundan "Ben öğretmene 'Kel' dedirtmem," diyen bir öğretmenin karşı çıkması üzerine geçemez... Senaryodaki "Kel Mahmut"ların hepsi "Mahmut Hoca" olunca izin de alınır.

Filmi izleyen gerçek "Kel Mahmut" Nihat Dicle ise öğrencisi Rifat Ilgaz'a mektup yazarak teşekkür eder. Çok uzun yıllar sonra ise Ilgaz'ın yakın dostlarından Mehmet Saydur, Nihat Dicle ile Rifat Ilgaz'ı bir araya getirmeyi de başarır. Mehmet Saydur sayfalarımızda yer alan yazısında o buluşma gününü anlatıyor.

**KOPYANIN, EZBERİN,
UYDURMA SAYGININ
YERGİSİ**

Hababam Sınıfı üzerine çok şeyler söylenebilir. Gerçek anlamını ve kaynağını Rifat Ilgaz'ın kaleminden okuyalım: *Hababam Sınıfı* bir eğitim yergisidir. Mizah beyazdır, olumludur. Mizahta gülme

ana öge değildir. İsteyen ağlar, isteyen güler. Ben yergi yapıyorum, komedi bile düşünmüyorum. *Hababam Sınıfı*'nda üç şeyin yergisi yapılmıştır: Kopyanın, ezberin, uydurma saygının... Benim mizahım düşündürmeye dayanır. *Hababam Sınıfı*'nda bize yakışmayan eğitimsel şeylerin yergisini yapıyorum. Aslında bu olaylar Kastamonu Lisesi'nde ve Kastamonu Muallim Mektebi'nde başımdan geçen, çevremde cereyan eden gerçek olaylardı. Ben onları biraz süsledim o kadar... Gündük Necmi benim. Nihat Dicle hocamız müdür yardımcısıydı ve Kel Mahmut tipinde canlandırdım. Saffranbolulu Ahmet de İnek Şaban oldu. 120 kiloluk bir Tulum Fehmi'miz vardı. Fehmi'ye iki porsiyon yemek çıkardı. Fehmi de Tulum Hayri oldu. Hademe Şerife Hanım, Hafize Ana tipinde canlandı. Fransızcacı Sedat Bey yine aynı rolde. Badi Ekrem beden hocası Dadaylı Rehmicük'tür."

Aslında hepsi bu kadar değil. Anlatacak çok şey var. İşte burada kitaplara iş düşüyor. Rifat Ilgaz'ın bulabildiğiniz kitaplarını okumaya başlayın. Her kitap size yeni okumaların kapısını açacaktır.

Son sözü "Usta" söylesin...

"Parmaklığın Ötesinden III" adlı şiirine "Göremedik sıkıntısız yaşandığını, Rahatın şiirini yazamadık," diyerek başlamış ve şöyle devam etmiş Usta:

"Bütün çalışanlar;
Teker teker sökülümüşüz toprağımızdan,
Havamızdan, suyumuzdan olmuşuz.
Yaşamaktayız aynı çatının altında
Daha mahzun, daha hesaplı.
Rahat günlerin işçisi olacaktık,
Rahat günlerin şairi:
Bir çift sözümüz vardı
Nar çiçeği, gül dalı üstüne,
Dudaklarımızda kaldı!"

RIFAT ILGAZ'IN BİR ŞİİRİNE YOLCULUK

Hasan Hüseyin YALVAÇ

Şiirlerde yolculuk yapmak, hem kolaydır hem de zor. Bu kolaylık ve zorluk şairine ve doğal olarak şiirine göre somutlanır. Ayrıca bu kolay ve zorluğun önemli bir yanı, yaşamın içinden geçiş yolu ve hızıdır şiir adına. Kimi çok hızlı geçersiniz kimi çok yavaş ama her iki geçişte de, gözlerinize takılan bir yenilik yoksa anlamsızdır yolculuk. Çünkü gözlerinize takılan her bir yenilik, yolculuğun hem coğrafyasını hem de tarihini anımsatır yolcu-ya. Ama çoğu şiir yolculukları okurda bir değişiklik yaratmamıştır. Çünkü insanı zenginleştiren bir sanatsal, sosyal deprem olmamıştır bu geçişlerde.

Şiirlerinde yolculuk yapmaktan hem mutlu olacağımız hem de bilgileneceğimiz önemli şairlerimizden biridir Rıfat Ilgaz. Ana paydası ise toplumcu Gerçekçi kuşağın içinden olmaktır.

Şairimizin ölümünden sonra yayımlanan ve Öner Yağcı'nın hazırladığı *Çocuk Bahçesi*'den seçtik yolculuk yapacağımız şiiri. İlk baskısı Ocak 1997, ikinci baskısı Kasım 2006 ve kitaplığımdaki baskı, üçüncü baskısı Haziran 2007 tarihini taşı-

yor. Şiirimizin adı: Çember.

Bu şiirin tamamını en sonda yazacağım. İstedim ki bölüm bölüm yolculuk yapalım ve vardığımız sonu daha iyi anlayalım.

*Büyük kentlerde artık
Çocuklar çember çevirmiyorlar...
Yazık!*

Sistem ve şekillendirdiği kent yaşamı, çemberi de unutturdu, çember çevirmeyi ve boş alanı da. Çünkü çocuklar orada yeni bir dünyanın anaforunda boğuşuyorlar. Çember çok yaşlı bir kasabanın sokaklarında unutuldu. Ve kimse bu unutulmanın ayırımında değil.

*Sokaklar tıklım tıklım
Çocuklara yer yok ki çevirsinler
Ama büyüklerin altında dört teker
Bir gidip bir geliyorlar!*

Rıfat Ilgaz

Bütün Şiirleri

1927-1991

*Nerde bu hoyratça dönen tekerlekler
Gösteriş için...
Nerde o başımızı döndüren
Şıkır şıkır çemberin güzelliği!*

Şair şiirini bağlarken iki koşulu ve iki koşulun dönemsel birey kimliklerindeki yansımaları da sorguluyor.
Şiirin tamamını yeniden okuyalım:

Çember

*Büyük kentlerde artık
Çocuklar çember çevirmiyorlar...
Yazık!
Sokaklar tıklım tıklım
Çocuklara yer yok ki çevirsinler
Ama büyüklerin altında dört teker
Bir gidip bir geliyorlar!*

*İş mi yaptıkları sanki!
Belki iş... Kimbilir,
Belki de gösteriş...*

*Nerde bu hoyratça dönen tekerlekler
Gösteriş için...
Nerde o başımızı döndüren
Şıkır şıkır çemberin güzelliği!*

Sonuç olarak, hem Toplumcu Gerçekçi şiire, hem Kırk Kuşağı'na hem de sanata bakmak gerekiyor. Soyutlamanın verdiği gerçeklik insanları ikna etmiyorsa, sanat orada topallıyor demektir. Rıfat Ilgaz, Toplumcu Gerçekçi kimliğini sanatına aktarırken ana paydanın kimliğini koruyarak, sanatın bir amacı olduğunu aktarmaktadır. Bu amaç, yeni yaşamın gerçekçilik üzerine kurulmasına yardımcı olmaktan öte bir eylem değildir.

Sanat somuttan yeni somutlara giden yılmak bilmeyen bir yolculuktur.

Ustalara saygıyla.

Şair mekan değişimini ve sisteme bağlı büyümenin yeni yaşam biçimini vurguluyor bu ikinci bölümde. Çember, bir anda dört tekere dönüşüyor ve insanlar hızlı uzaklaşıyorlar eski kimliklerinden. Bu uzaklaşma aşamalı değil sıçramalı bir uzaklaşmadır. Şair sözcüklerin içinden aktarıyor bu değişimi bize.

*İş mi yaptıkları sanki!
Belki iş... Kimbilir,
Belki de gösteriş...*

Bir yandan tepkisini ortaya koyan şair, bir yandan da karşı tarafın düşüncesini aktarıyor. Bu aktarmayı yaparken, diğer bir kimliği de, gösteriş de ortaya koymaktan çekinmiyor. Bu bir anlamda yaşamın tüm çelişkilerini görmek adına bir dikkat çekiş olarak da değerlendirilmeli.

HABABAM SINIFI GERÇEKLERİ

Mehmet SAYDUR

Kastamonu gazetesi aracılığıyla başlayan tanışıklık mektuplarla dostluğa dönüşmüştü. Sorduğum sorulara bıkmadan yanıt veren Rifat Ilgaz, Kel Mahmut'un öğretmeni Nihat Dicle olduğunu ve Emek'te oturduğunu yazıyordu. Bir çırpıda Nihat Bey'in adresini bulmuş, gazete için söyleşi bile yapmıştım. Ilgaz ile 1930 yılından sonra bir daha görüşmediklerini belirtiyordu Nihat Bey. Birkaç ay sonra 1984'ün Mart'ında Rifat Ilgaz imza ve söyleşi için Ankara'ya geliyordu. Acaba görüşme işini başarabilir miydim?

Konuyu açtığımda Ilgaz coşku içinde bu işi başarmamı istiyordu. Koşup evine gittiğim Nihat Bey ölçülü davranıyordu. Çok istemesine karşın bunun son eşinden çekinmesi nedeniyle olduğu anlaşılıyordu. Şu durumda bu iş oldubittiye getirilmeliydi. Öyle de oldu; 11.03.1984 Pazar günü Rifat Ilgaz, oğlu, gelini, Mustafa Ekmekçi, arkadaşım Mehmet Yücel çat kapı yaptık. Eşi ve kızı komşuya gittiği için kapıyı Kel Mahmut açtı, Ilgaz kendini tanıtti:

"Efendim, Kastamonu Muallim Mektebinden 172 Mehmet Rifat..."

"Ne büyük saadet! Ne büyük... Buyurun, buyu-

run..."

Kel Mahmut'a elli dört yıl sonra bakarken kimbilir neler geçiyor Ilgaz'ın gözünün önünden... Kimbilir neler duyumsuyor... Bir türlü söze başlayamıyor. Nihat Dicle mırıldanıyor yine:

"Şükürler olsun! Benim için de sizin için de (bu görüşme) en büyük bir nimet..."

Ilgaz da kendini toparlıyor. Öğrencisi gibi konuşuyor. Hem saygılı hem anlayacağı sözcüklerle:

"Böyle mi oturayım? Nasıl münasip görürseniz..."

Ilgaz, Hocasının son durumunu süzüp çıkarmış olacak ki en az kendisi kadar coşku içinde izleyenlere dönüyor:

"Efendim, Hocamız buralarda demek ki mutlu yıllar yaşıyor. Mektuplardan öğreniyorum. Gelirken giderken gazeteci arkadaşlara anlatıyorum..."

Nihat Dicle coşkusunu tutamıyor:

"Ben de aynı şekilde! Ben de..."

"Hocam bu arada size hayranlığımı belirteyim. Kafanızın gayet net işlediğini... Yine sınıfta gibi..."

"Yaaa! Yaaa..."

Soldan: (Güyük Necmi) Rıfat Ilgaz, Mehmet Saydur, (Kel Mahmut) Nihat Dicle, Mehmet Yücel.

KEL MAHMUT, GÜYÜK...

Bu arada Ekmekçi soruyor:

"Eee, hani kel falan değil!"

Kahkahalar içinde Ilgaz yanıtıyor:

"Ben bir müdür yardımcısı tipi bulacağım.

Hocam (Nihat Dicle) olacak. Fakat bir de şekil bulalım, dedim. Kel Hamit'i düşündüm. Hamit, "Hâmit" diye okunur, kullanış değil diye düşündüm. Hamit'i "Mahmut" yapayım, dedim. İsim oradan geliyor. O dış kalıbı. İçi burada... (Gülüşmeler.) Esas Kel Mahmut (göstererek) burada..."

Dicle, bir an önce *Hababam Sınıfı*'na girmek istiyor:

"Sizin sınıfta Fehmi vardı. Safranbolulu... Ben onunla karşılaştım."

Fehmi için Ilgaz, "Bizim Tulum..." diye mınıldanınca gazeteci kurcalıyor:

"Fehmi, Tulum Hayri mi oldu?"

"Evet... Yüz yirmi kiloluk adam yani... Önüne bütün karavanayı çekerdi..."

Nihat Bey, Kel Mahmutluğunu anlatmak istiyor:

"Ben o zamanlar genç olduğum halde çocuklara bir anne, bir baba gibi davranırdım. Arkadaş gibi hareket ederdim. Benim o zamanki başarımları gören çok kıymetli öğ-

rencim Rıfat Bey dile getirdiğinden dolayı hem moralim düzeldi hem de dünyanın en büyük zevkini duydum."

Doğal olarak Ilgaz'a da bir şeyler söylemek düşüyor:

"Televizyonda izlediğinizi bana mektupla bildirdiniz. Ben utandığım, korktuğum için..."

Söyleşinin burasında dinleyenler yine kahkahalar atıyor... Kel Mahmut düzeltiyor:

"Esağfurullah! O mektubu hâlâ saklıyorum..."

"Hocamın mektubu da bende saklıdır. Hocam heyecanını, blok komşularından duyduğunu ve bir gün de televizyonda izlediğini (belirtiyor)... Şöyle diyor: 'Bana Kel Mahmut payesi verdiğin için minnettarım. Ben, Hocamın anlayışından dolayı o kadar övündüm ki... Çünkü bu eserin senaryosu geri döndü. Milli Eğitim Bakanlığının tayin ettiği sansür kurulu üyesi Melahat Hanım diye bir öğretmenmiş. 'Efendim, müdür yardımcısı ve bir öğretmene Kel Mahmut denmez. Bu eser oynamasın', diyerek muhalefet oyu veriyor. İki - üç sene sonra ancak benim oyunum oynuyor. Oynandıktan sonra artık

konuştum. 'Bakın, Kel Mahmut olan Hocam bile bunu nasıl olgunlukla karşılıyor... Böyle öğretmenlik anlayışı olmaz!' dedim. Ne öğretmene saygısızlık vardır ne de mizah yollu bir alay... Hocamızın olgunluğu, durmadan bizi bağışlaması... Bir de sert bir müdür tipi yaptım, tabii ki kontrast olsun diye... Öyle bir müdür kolay kolay Kastamonu'dan geçmedi. Fakat eserin oluşması için sıkı, sert bir müdüre ihtiyaç var ki müdür yardımcımızın yumuşaklığı anlaşılabilir. Birini yarattım, diğerini olduğu gibi aldım. İç görünüşüyle işte bizim Kel Mahmut'umuz! Görüyorsunuz ya saçları bile yerinde..."

Kahkahalar... Öyle ya Kel Mahmut ile Güyük Necmi'nin asılları buradalar. Ilgaz tamamlıyor:

"Hocam Kel Mahmut, ben de Güyük Necmi..."

Görüşmenin burasında konukların büyük çoğunluğu ayrıldılar. Konuk olarak geriye Ilgaz, gelini ve ben kaldım. Bu fırsattan yararlanarak Hababam Sınıfı gerçeklerine tam olarak dalıyoruz.

122 İNEK...

"Başka tipler anlatayım sana... 122 Safranbolulu Ahmet! Okuldaki bu numarasını hiçbir zaman unutmam. Eserlerimde de numarası 122'dir. Yalnız, Ahmet'i 'Şaban' yaptım. 'İnek Şaban' oldu... (Kel Mahmut'a dönerek) Arkadaşların ona verdiği isim belki sizin kulağınıza da gelmiştir, müdür yardımcısı olarak... Sınıfta ona takıldık... Bir de başka bir Ahmet var, İmam Hatipten gelme... Sonra liseye edebiyat hocası oldu. İlkimiz 'Güyük Necmi' rolünü benimseyecek küçüklükteyiz; yaş ve boy bakımından... Sonra okuldan mezun olurken biraz boyum uzadı. Ahmet uzamamış. Yaramazlıkta benden aşağı kalmazdı. Tatlı yaramazlık, yani önemli bir şeyimiz yoktu. Bir gün Ahmet ile bir olduk, İnek Ahmet'in Fransızca kitabının içine ot koyduk... Son sınıftayız ve Ahmet (İnek Şaban)'ın yanında oturuyorum... Sıralarımız masa gibi tek tek..."

Rıfat Ilgaz, öğrencileriyle. (Ortada papyonlu)

Fransızca Hocası gelecek... Dersin sayfasını biliyoruz, ona göre koyduk otu... İnek Ahmet açacak... Otu görünce ne yapacak? Yani kendisine 'inek' dendiğini anlayacak mı, anlamayacak mı? İnekte sureti intikal (algılama) dakikada yarım santim falan... Hoca Fransızca ile 'Açın şu sayfayı!' dedi. Ahmet hemen açtı, 'aferin' desin diye bekliyor... Bu arada düşünüp taşıyor. Ot ne geziyor bu sayfada? Şöyle bir bakıyor... Anladı ki bir kasıt var... Uslu (olan) arkadaşlara bakmıyor; gözü benim üzerinde... Arkamda Sıtkı ve Şakir oturuyorlar ki onlar da uslu... En sonunda ben güldüm. Benim gülmeme sevindi kendi kendine... 'Suçluyu buldum!' dedi. Şimdi ne yapacak? Ders bu... Hoca da Şakir Bey...

Kel Mahmut hemen anımsıyor ve "Lütfü Şakir!" diyerek Güdük'ü tamamlıyor:

"Evet Hocam. Şakir Bey beni ortaokuldan biliyor. Şimdi bir tehlike doğmasın diye İnek Ahmet'i kolluyorum. Durdu durdu, artık hazmedemedi, 'Açıkça bu inek demek!' dedi. Ancak... On beş, yirmi dakika sonra... Bu sonuca ancak vardı... Milim

milim... Kalktı, fazla sinirlenmeden bir tane vurdu bana... Şakir Bey 'Nereden anladın?' diye sordu. 'Kitabıma ot koymuş!' dedi. Şakir Bey de içinden gülmeye başladı. Kendisini zor tutuyordu..."

Ilgaz, İnekten konuşulduğu için anısını anlatma gereği duyuyor:

"İki - üç yıl önce Safranbolu'daydım. Karabükte imza vardı. 'Sınıf arkadaşlarını çağıralım mı?' dediler. Hocam biliyorsunuz orada epeyce arkadaşımız var. Şükrü... Çakır gözlü bir Şükrü vardı, o sağ... 'İnek Ahmet'e sakın sezdirmeyin!' dedim... Şükrü'yü de Ahmet'i de getirdiler... Gazeteciler fotoğraf çekmek istiyorlar. Bizimki yanıma yaklaşıyor. Adını verdiğimiz mahlûkat (canlı) gibi uzaktan bön bön bakıyor..."

TULUM HAYRİ, HAFİZE HANIM, REFÜZE EKREM...

Konuşma bitir bitmez hemen uç açıyorum:

"Tulum Hayri'ye azıcık değinmişsiniz..."

Kel Mahmut bir şeyler anımsamış, sözümü kesiyor:

"Ona iki porsiyon yemek çıkardı... Terbiyeli, kıbar ve boğazına düşkün biriydi..."

Sözü Ilgaz alıyor:

"Bravvo Hocam, öyleydi! Tulum Hayri tipi Safranbolulu Fehmi ile 110 Cemal... İkisinin özetidir. Cemal yatakhane gözcüsüdür. Ben onu Tulum Hayri yaptım ama Fehmi ile ikisini yoğurdum ve iri yapılı bir tip çıktı ortaya... İkisi de sporcudur. Benim de boyum uzadı, voleybol birinci takımına geçtim sonunda... Babam öldükten sonra biraz bakımsız kalmıştım. Fasulye, pilav ile boyum uzadı. Öğretmen okulu yemeklerinden şikâyetçi değilim yani... Ağrılığım ellerden yetmiş dörde çıktı. Liseyle voleybol maçı yaptık. Onlar yendiler ama Fehmi ile ben oyuncular arasındaydık yani..."

Pek söze katılmayan Tomris bu aşamada bir soru sormadan edemiyor:

"Ay Adile Naşit'in canlandırdığı bir hizmetli vardı. Okula vardığımızda bize çok yakın davranır, yardım ederdi..."

"Bizim Şerife Hanım... (Yazarken) hep Şerife Hanım gözümün önüne geldi... Sonra o Adile Naşit oldu kafamda... Üstelik oy-

nayan da Adile Naşit oldu. Hocalar beni iyi tanıyordu.”

Konu yine başka yöne kaydı, yeniden tiplere döndürmem gerekti:

“Özü değiştirmeden tiplere katkıda bulunduğunuz...”

“Fazla değiştirmedim. Bakın 111 Mahmut... Bunun da bir kardeşi vardı, Hikmet! Küçük sınıflardaydı o... 111 Mahmut bir gün redingot (ceket) giymiş. Bir kiracı vermiş. Dans etmeye de meraklıydı. Üst katta, bizim sınıfın yanında tiyatro odamız vardı. Orada bunlar kınla kınla dans ediyorlardı. O zaman öğretmen olacağız diye dansa falan merak sardı. Bunlar teneffüslerde falan giderler, orada dans ederler... Derken, Mahmut'un tipi 'Refüze Ekrem' oldu. Hatta bir yerde ben ona 'Efemine tipi' demişim, bu da duymuş. Uzaktan dargınlığını belirtti bana... Bu rolü de (tiyatrodaki) Metin Akpınar oynadı. Bir de Piyale İhsan tipi... Bu da biraz Sabri Cemil, biraz diğer edebiyatçılar... Bunlardan bir tip yaptım. Bunu da (tiyatrodaki) Ulvi Uraz oynadı. Ahmet Haşim hayranı bir tip... Vakvak Rıza, tarih hocası tipidir...”

Güldük Necmi (İlgaz) öğretmenin adını çıkaramıyor. Onu büyük bir ilgiyle izleyen Kel Mahmut yardımına koşuyor:

“Tahir Bey! Hafif sakallı...”

“Hah! Fakat sağır değil o... İşitmediği için arada sırada takılacağız; onu ben sağır yaptım...”

HABABAM SINIFI NEREDE VE NASIL YAŞANDI?

Bu kez ben bir soru soruyorum:

“Nihat Bey'i 'Kel Mahmut' olarak tiplleştir-diniz. Bu adı takarken Nihat Bey'in hakkınızda ne düşünebileceğini düşündünüz mü?”

“Çok yerde, röportajlarda 'Hangi lise? Galatasaray mı, Haydarpaşa mı, Kabataş mı?' diye soruyorlar. 'Hayır, hayır, hayır!' 'Hangi lisede okudun sen?' diyorlar. 'Ne lisesi yahu, öğretmen okulu mezunuyum ben!' Bu kez iyice sıkıştıyorlar, 'Öyleyse bu tipler...' Diyorum ki 'Hepsi de benim sınıf arkadaş-

larım...' Bir gün Kastamonu Gazetesi yazarlarından Siyami Özel benimle bir röportaj yaptı. 'Biz işitiyoruz ki Hababam Sınıfı Kastamonu Muallim Mektebi ile ilgili', dedi. Ben de 'Hocam duymaz,' diyerek yanıtladım. 'Öğretmen(ler) kimdi?' sorusunu da...”

Gülüştürüyor, İlgaz sürdürüyor:

“Görse bana müthiş kızar ama Hocam tutup da Ankaralarda bu gazeteyi mi okuyacak, dedim. Bir süre sonra Siyami demez mi ki 'Ben Nihat Bey'e gönderdim...' Ben Hocamdan bir tepki beklemeye başladım. 'Üzüldüm Rıfatçığım! Beni ne hale getirmişsin?' gibi... Böyle bir tepki beklerken bir gün bir mektup... (Okudum.) Hocam bu işten çok mutluydu... Ne kadar rahatladım... Yani bir türlü vicdan azabı (çektim yıllarca)... Halbuki hiçbir kötü niyetim yok... Hep Hocamı düşündüm. Ne olmuştu sınıfta? Hangi olay geçmişti? Kaçtığımız zaman ne oldu? Kaçmadığımız zaman ne oldu? Derste ne oldu? Aşağıdan yukarıya vurduruyorum. Üstte bizim derslik, altında müdür yardımcısı odası... Fazla dolaşınca kızar, gelir, kapıyı arkasına kadar vurur... 'Siz bu okulun yüz karasısınız' falan... Hiç de içinden gelemez söylemez... Biz etütte yerimizi alırsınız. En çok korktuğumuz müdür yardımcısı odasının üstünde oluşumuz... Bir iki ay sonra öğretmen olacağız üstelik... Elbisele-rimizin rengi bile başka... Siyah, koyu elbise... Derslere giriyoruz, hepimizin kravatı falan tamam... Bir de bakıyoruz, itişmekten dolayı Hoca gelip kapıya vuruyor. 'Otur yerine!' falan diyecek. En büyük cezası bu... Fakat Hocam haftada bir nöbetçi olarak kaldığında kapıda görünecek mi? Görünmesi bize yetiyor. En büyük ceza...”

Hababam'dan konuştuğu için büyük bir ilgiyle İlgaz'ı dinliyoruz. İlgaz sürdürüyor:

“Bu eserde usulsüz öğretmenlik yapanları eleştirdim. Çünkü öğretmenlerimizin hepsi başarılı değildi. Kopyacılık diye bir şey var mı, var! Nedenleri ne? Bunun nedenleri programdadır, şundadır, bundadır... Yani bir tür kişilerin eleştirisi değil, bir yöntemin

eleştirisi... Böylesi bir düzende öğrenci ezberci olur. Ezbercilik zaten ayıp bir şey. Hocamız bize her zaman 'Çocuklara bir şey ezberletmeyin, hoşlarına giderse şiir ezberletin!' dedi. Ben bile kendi şiirimi ezbere bilmem. Güzel bir şey bakarak da güzel okunur. Yani ezberciliğin karşısındayız. Hababam Sınıfı'nda ezbercilerle alay vardır. Oraya yazar, buraya yazar, şuraya yapıştırır... Eh! Biz de bunları bir toplumsal yergi, bir eğitim yergisi olarak belirttik. Öğretmenlere hakaret, küçükseme kesinlikle. Nasıl öğretmenlere hakaret ederim? Ben de öğretmenim. Hanımım öğretmen, kızım öğretmen... Neden yok bir kere.”

Kel Mahmut sevincini yine dışa vurup İlgaz'ı tamamlıyor:

“Piyes icabı...”

Görüşmeye ilişkin Kel Mahmut mutluluğunu kısaca söylüyor. İlgaz ise öğretmenin hayran...

“Özellikle Hocamı, yani bizleri yetiştiren kişiyi şu kadar sene sonra sağ görmek... Arkadaş (beni işaret ederek) dedi ki 'Ben Hoca'yı gördüm, iyi.' Rahatsız etmeyelim istedim. Çünkü benden on yaş daha büyüktür. Konuşamaz herhalde... Hafızası da biraz yorulmuştur, dedim. Şimdi sizi dinledikten sonra kendimden kuşkulanamaya başladım. Hocam kadar hafızam güçlü değil... Ta elli, altmış sene gerilere dönerek kişileri olayları yerli yerine koyması... Ancak övündüm... Demek böyle değerli hocalarda okumuşum... Yine de şu kadar yıl sonra olayları değerlendirebilen, bir sonuca bağlayabilen, senteze varılabilen değerli öğretmenlerde okuduğum için övündüm.”

Tarihsel görüşmeyi böylece bitirmiştik. Bir daha görüşme olasılıkları hemen hiç yoktu. Bunu kendileri de biliyordu. Ne var ki yapabilecekleri bir şey de yoktu. Hababam Sınıfı'nın Kel Mahmut'u ile Güldük Necmi'si bu bilinçle son kez kucaklaştılar... Ayrıldıkları için üzgün ama mutluydular...

RIFAT ILGAZ'IN ROMANCILIĞI

Öner YAĞCI

1926-1927 yıllarında Kastamonu Ortaokulu son sınıftayken yazmaya başladığı şiirleri Kastamonu'daki *Açıksöz* ve *Nazikter* adlı yerel gazetelerinde yayımlanan genç bir şairdir Rıfat Ilgaz. 1928'de parasız yatılı olarak Kastamonu Muallim Mektebi'nde *Hababam Sınıfı*'nda yazacağı olayları yaşarken çok kitap okuduğu için "Romancı" derler ona. Bu ad halk arasında "Ormancı"ya dönüşür.

Nâzım Hikmet'in 835 *Satır* adlı şiir kitabını okuyunca şiirinde yeni bir arayışa başlar. Toplumcu-gerçekçi çizgiye gelmesinde bir aşama olan şiirleri, dönemin *Serveti Fünun-Uyanış*, *Yücel*, *Varlık*, *Hamle*, *Yeni İnsanlık* gibi dergilerinde yayımlanır.

Uğur Mumcu'nun *40'ların Cadı Kazanı* adlı kitabında anlattığı dönemdir. Faşizme ve savaşa karşı her biri direniş odağı olan *Yurt ve Dünya*, *Görüşler*, *Adımlar*, *Marko Paşa*, *Hür*, *Ses*, *Gün*, *Yığın*, *Ant*, *Yürüyüş* gibi dergilerde şiir yazan toplumcu gerçekçi şairlerin arasına katılır. 1940'lı

yıllarda *Yürüyüş* dergisiyle başlayan serüven Rıfat Ilgaz'ın toplumcu gerçekçi sanatçı kimliğini belirler.

1943'te *Yarenlik*, ertesi yıl Bakanlar Kurulu kararıyla toplatılıp yasaklanan ama edebiyat çevrelerince övgülerle karşılanan *Sınıf* adlı şiir kitaplarını yayımlayan Rıfat Ilgaz, *Sınıf*'ın mimli ozanı olarak ünlenir.

Yönetimine de katıldığı *Marko Paşa*, *Hür Marko Paşa* dergilerinde yazılar, gülmece öyküleri de yazar.

Dönemin iktidarı baskısını sürdürerek (daha sonra "40 Kuşağı" adını alacak olan) bu şairlerin her birine hayatı zindan eder.

Rıfat Ilgaz'ın "Yaşıyoruz" şiirinde "Kapandı yüzümüze dergi kapakları/ Bir varmış bir yokmuş olduk sağlığımızda..." dizeleriyle ifade ettiği, (*40 Kuşağı Şairleri* adlı yapıtımda geniş olarak aktardığım) bu trajik gerçekliği Kemal Özer şöyle özetler:

"Adlarını 1940'larda duyurmaya başlayan

ve Nâzım Hikmet'i usta belleyen bu ozanlar, tıpkı ustaları gibi, o zamanın iktidarınca tutuklanmış, sürgün edilmiş, aç ve işsiz bırakılmışlardır. Çoğu kez yapıtlarını yayınlama olanağını bulamamışlar, tüm güçlüklerle karşı karşıya kaldıkları zaman da şiirleri sürekli hor görülmüş, kötülenmiş, okul kitapları dışına itilmiştir."

O, ileriki yıllarda "yaşamak bir yürek işçiliği" düşüncesiyle yaşamı sanatlaştırarak aynaya yansıtan bir edebiyatçı olarak Can Yücel'in dediği gibi, "Anadolu'nun yüce bir dağı" olur; "eteklerinde kitaplar."

Şiirleri, gülmece öyküleri, yazıları, anıları, oyunları dışında romanlara da imza atar.

Öğretmenliğinde çocuklarla arkadaşlık kuran, onların, beğenilerini, özentilerini, serüvenci yanlarını yakından izleyen Ilgaz, onların da dünyasına girme isteği ile 1970'lerden sonra çocuklar için romanlar yazar:

Halime Kaptan, Kumdan Betona, Bacaksız Kamyon Sürücüsü, Öksüz Cıvıv, Cankurtaran Yılmaz, Bacaksız Okulda, Bacaksız Tatil Köyünde, Bacaksız Sigara Kaçakçısı, Bacaksız Paralı Atlet, Küçükçekmece Okyanusu, Apartıman Çocukları, Hoca Nasrettin ve Çömezleri.

Hababam Sınıfı

1950'lerde "Stepne" imzasıyla Dolmuş dergisinde kısa öyküler (73 öykü) olarak yazdığı *Hababam Sınıfı*'nın bir kısmı 1957'de kitaplaşır, 1959'da tamamı roman olarak yayımlanır.

Rıfat Ilgaz'ın "eğitimde kopyanın, ezberin, uydurma saygının" yergisini yaptığını söylediği roman için İlhan Selçuk şunları yazar:

Hababam Sınıfı'nda hepimizin dirsek çürüttüğü sınıfların en sıcak, en

tatlı havası dalgalanır, Rıfat Ilgaz'ın kadife gibi Türkçesiyle... Bu kadar bizim içimizden, bu kadar bizden kitap yazılmadı sanırım. Batı edebiyatı örneklerine dikkatle özenen kalemlerimiz çoktur. Ama *Hababam Sınıfı*'nın korkunç bir sadelik içinde bizim çizgilerimizi rahatça yakalaması hepimizi düşündürmelidir. Bazen kolay gibi görünen edebiyatın en zor olduğunu anlamak için insanın çetin denemelerden geçmesi gerekiyor." (Cumhuriyet, 24 Mayıs 1965)

Oyunlaştırılan (1966) *Hababam Sınıfı*, ülkenin dört bir yanında birçok tiyatro topluluğunca sergilenir. Okur ve izleyici tarafından büyük ilgi ile karşılanarak *Hababam Sınıfı Baskında*, *Hababam Sınıfı Uyanıyor*, *Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı* adlı yeni oyunlarla çoğalır. Ardı ardına filmleri çekilir (ilki 1974) ve Rıfat Ilgaz, bu kez *Hababam Sınıfı*'nın yazarı olarak ünlenir.

Diğer gülmece romanları

Hababam Sınıfı ile başladığı gülmece romanlarını, verem hastaneleri

ekseninde sağlıksız sağlık hizmetlerini, çeşit çeşit sağlıkçıyı, çektiği acıya karşı gülmeyi sürdüren hastaları anlattığı *Bizim Koğuş* (1959, *Pijamalılar* adıyla 1973); kahvehanelerdeki muhabbetlerle ülkemizden insan manzaralarını aktardığı *Meşrutiyet Kiraathanesi* (*Geçmişe Mazi*, 1974) ve *Hababam Sınıfı*'nın yeni serüvenlerini aktardığı *Hababam Sınıfı İcraatın İçinde* (1987) ile sürdürür.

Hepsi de birbirinin içine geçen bağımsız gülmece öykülerinden oluşan bu romanların ortak özelliği, okul, hastane, kahvehane gibi tek bir mekânda geçmiş olmasıdır. Bu mekânlarda yaşayanların tümü de romanların kahramanlarıdır. Doğal olarak romanlarda bazı öncü kişilikler düşünceleri ve eylemleriyle öne çıkar.

Karadeniz'in Kıyıcığında

Bolu'nun kıyı bölgesindeki ilkokul öğretmenliği yaptığı Akçakoca kasabasından yaşam kesitleri sunduğu *Karadeniz'in Kıyıcığında* (1969), Rıfat Ilgaz'ın gülmece romanlarından sonra yazdığı Karadeniz romanlarının ilkidir.

Roman, evlerden çarşıya, kahvehanelerden lokantalara, fındık işleyen fabrikalarda çalışan ve sömürülenlerden, düğünlere, karakollardan mahkemelere, değirmenden tarla yapmak için orman yakmaya kadar kasabanın sıradan insanların yaşam kesitlerine odaklanır.

Fındık üreticilerinin yani küçük insanların ayakta kalma savaşımını, umut arayışını, toplumsal değişimi yaşam kesitleriyle biraz da gülmece öğeleri katarak ele alıp onların toplumsal ilişkilerini bir aşk serüveniyle birlikte anlatır.

Sarı Yazma

Rıfat Ilgaz'ın Karadeniz romanlarının ikincisi, adını Karadeniz'in emekçi, çalışkan kadınlarının simgesi olan sarı yazmadan alan *Sarı Yazma*'dır (1976).

Cideli kadınların çileli yaşamlarını da anlattığı bu romanında Rıfat Ilgaz, çocukluğunun geçtiği ve çok sevdiği memleketi Cide'deki yıllarından başlayarak öğrenciliğini, zorluklarla geçen öğretmenlik günlerini, aile yaşamını, her türlü baskıyla engellenmeye çalışılan cezaevi ve sanatoryum arasında sürdürdüğü yazarlığını anlatır.

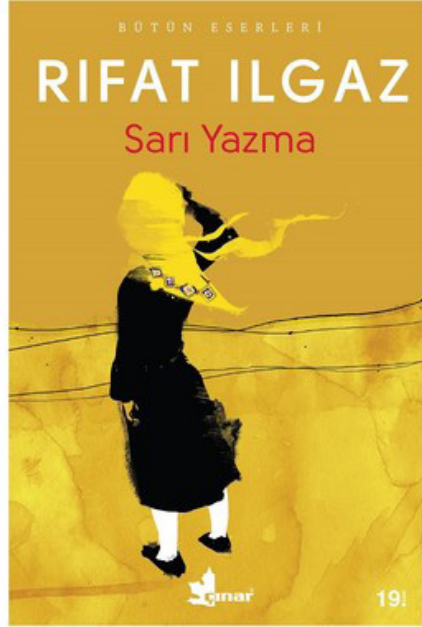
İkinci Dünya Savaşı yılları, "40 Karanlığı" ve 1940 yıllarının toplumcu gerçekçi aydınlarının mücadelesinin de aktarıldığı bu anlatımda aynı zamanda Kurtuluş Savaşı'ndan 1950'li yıllara kadarki politik yaşam ve edebiyat dünyası da vardır.

Yaşam öyküsel bir roman olan *Sarı Yazma*'da Rıfat Ilgaz, on iki yaşındayken ayrıldığı ama hiç unutamadığı ve çok sevdiği Cide'ye yıllar sonra, eski bir arkadaşının arabasıyla, iki bavul, biraz kitap, yorulmuş bir yürek ve yeniden başlamak isteğiyle gelmiştir.

"İnsandan, toplumdan yıldıgım, korktuğum, kaçtığım için değil. Belki de yeniden başlamak, yeniden doğup yaşamak, büyüyüp yaşlanmak için... Gerilere doğru daha bilinçle bakıp tadını çıkarabilmek için" der kendisi.

Çocukluk yıllarının geçtiği bu kıyı kasabasına gelince geçmişe yolculuk yapar ve *Sarı Yazma*'yı yazmaya başlar.

Çocukluğu Kurtuluş Savaşı yıllarına denk düşer. Öğretmenliği siyasi baskılar nedeniyle sıkıntılıdır, üstelik başına bela olan veremle de savaşmak zorundadır. Hastanelerde çektiği sıkıntılar, iyi hekimlerin yanı sıra has-

taları sömürüp morallerini bozanlar da vardır. İşsizlik yılları ve dergilerle, şiirlerle direnişin yükseldiği 40'lı yıllarda zorlu bir yaşam savaşında karşılaştığı savcılar, mahkemeler, toplatılan gazeteler, kapatılan dergiler, soruşturmalar, hapishaneleri anlatarak yaşadığı dönemi içtenlikle aktarır. Rıfat Ilgaz'ın geçmişiyile açık ve içten bir hesaplaşmasıdır aktardığı.

Atilla Özkırımlı'nın "Anıların üst üste yığılmasından oluşmuyor *Sarı Yazma*. Kendisini merkez alarak, bir romanın bütünlüğü içinde direnen insanın öyküsünü ustaca veriyor Rıfat Ilgaz," (Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, 1977) dediği roman için Muzaffer Buyrukçu şöyle yazar:

"*Sarı Yazma*'da nicedir yetenekleri, sanat güçleri edebiyatımızı zenginleştirip zenginleştirmedeği tartışılardan küçümsenen ve 1940 kuşağının olumlu olumsuz yanlarını hem de öğretmen, şair, gazeteci, hikâyeci, romancı, oyun yazarı ve mizahımızın büyük ustası Rıfat Ilgaz'ın toplumsal

dalgalarla, bireysel dalgalarla ve kötülük dalgalarıyla dövülen, dövüle dövüle yıpratılan ama hiçbir vakit yok edilemeyen hayat hikâyesini öğreneceklerdir." (*Günümüzde Kitaplar*, Mart 1985)

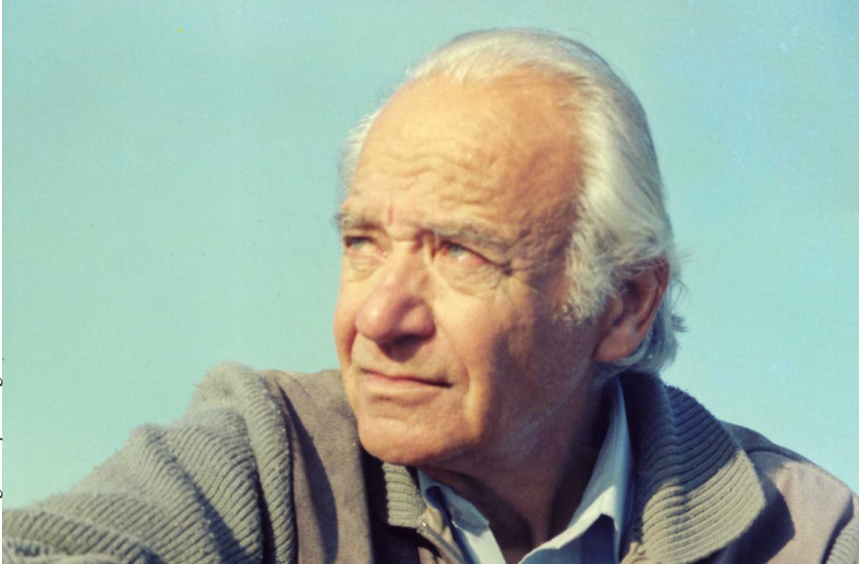
Geriye dönüşlerle yaşlılıktan çocukluğuna uzanan zaman dilimini kapsayan bu öz yaşam öyküsel romanın kahramanı Rıfat Ilgaz'dır.

Yıldız Karayel

"Bir Karadenizli olarak, bu kesimi ırmak roman yazılacak zenginlikte, kaynakları verimli bir yurt parçası olarak görmekteyim. Karadeniz, su ürünleri, balıkçıları, kıyı kesimin üreticileri olarak incelemeye değer niteliktedir. Birikimim birkaç roman yazmaya yeterlidir," diyen Rıfat Ilgaz'ın, Kastamonu kıyılarını, burarlarda yaşayan insanları, onların sıkıntılarını anlattığı, 1982 Orhan Kemal ve Madaralı Roman armağanlarını kazanan *Yıldız Karayel* (1981) Karadeniz romanlarının üçüncüsüdür.

Asım Bezirci'nin, Karadeniz bölgesinin bir kesimi doğal renkleri, insanları, töreleri, toplumsal ve siyasal ilişkileriyle iyi canlandırıldığını söylediği romanda, Cide önlerinde bir motorun kış ortasında batması, birkaç kişinin boğulması, batan motorun direğinde sabahlayan bir makinistin dalgalar ve soğukla savaşımı ve insanın denizle, doğayla mücadelesi ve güvenilmez denizin acımasız zafere de işlenir.

Rıfat Ilgaz, çocukluğunun ve son dönemlerinin geçtiği Batı Karadeniz yöresinde bir kasaba ve köydeki gündelik ilişkileri aktarırken yapılacak yolun nerelerden, kimleri tarlasından geçeceğinin yol açtığı tartışmalar ve bu konunun yol açtığı sıkıntıların ekseninde bölgede yaşayan insanların

yaşamını belirlemesini anlatıyor.

Bir yanda yoksul insanların günlük geçim sorunları, mısır ekimi, motorlarla gerçekleşen ulaşımın sıkıntıları, öte yanda bölgede teknelerle kereste, viski ve sigara kaçakçılığı yapan varlıklı ağalar vardır. Bir yandan da doğanın getirdikleriyle sellerle, yağmurlarla baş edebilme sorunu vardır insanların.

“Müthiş bir yıldız karayel hemen bu taşkına eklenmiş, dalgalar kıyılarına saldırmaya başlamıştı,” cümlesiyle anlatmaya başladığı ve romana ad olan amansız fırtına yıldız karayeli şöyle tanımlar:

“Deniz sanki zift karasıydı. Ay göründüğü halde, yıldızlar yoktu ortada... Ne rüzgâr ya! Karayel! Hem de yıldız karayel!.. Sen bilmezsin bu deli rüzgârı! Adı üstünde karayel! Rengi olur mu rüzgârın? Karadeniz’de her gördüğün şeyin her işittiğin, kokladığın şeyin bir rengi vardır. Güneyden esen yel sarıdır, nasıl sarı?..”

Cumhuriyet sonrası dönemdir ve para hırsıyla gözleri kararan varlıklı ağaların sahilden geçmesi gereken

yol yapılırsa kaçakçılıkları tehlikeye düşeceği için siyasi ilişkiler, rüşvet ve entrikalarla yolun güzergâhını değiştirmek ve dağdan geçmesini sağlamak isterler. Yolun, proje değiştirilerek ektiği birkaç dönümlük küçük tarlasından geçmesi planlanınca hayati kararın Şadıman adlı bir yoksul köylü buna karşı mücadele etmeye başlar.

Bu mücadeleyi, gülmece öğeleriyle besleyerek duru bir dille anlatır Rıfat Ilgaz.

Karartma Geceleri

Rıfat Ilgaz, “1944’ün İstanbul’unda, Alman faşizminin azgınlaştığı, dünyayı ateşe verdiği ve savaş tehlikesinin her an kapımızı çaldığı ağır koşullarda karartılmış İstanbul sokaklarında, hakkında iki tutuklama kararı bulunan bir devrimcinin yani benim yaşamımdan kesitler veren bir anı romanıdır,” dediği *Karartma Geceleri*’nde (1974), İkinci Dünya Savaşı’nda ve tek parti yönetiminde, 1939’da başlayan ve 1946’ya kadar süren sıkıyönetim döneminin baskı-

ları azgınlaştırdığı günlerden kesitler okuruz.

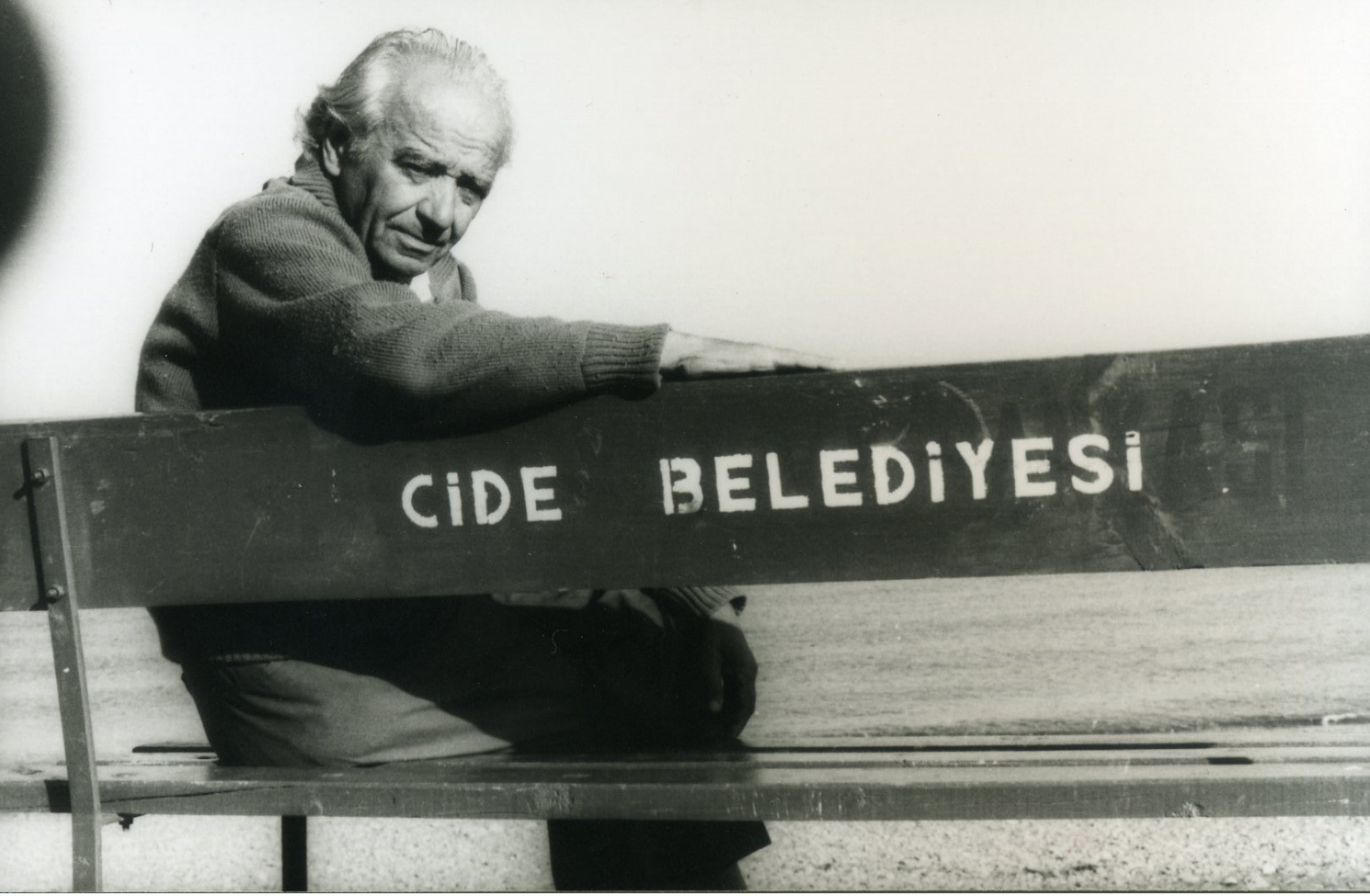
Karartma Geceleri, sıkıyönetim koşullarında güvenlik güçlerince aranan bir insanın soğuk kış günlerinde kaçışının romanıdır.

İkinci Dünya Savaşı olanca acımasızlığıyla sürmektedir. Almanların da müttefiklerin de yanında yer almayan Türkiye’de, saldırıya uğrama korkusuyla geceleri karartma yapılmaktadır.

Adını bu karartmanın yanı sıra, aydınlığın, özgürlüğün, insanın karartılmasını da kapsayan “karartma”dan alan romanda, o günler anlatılırken yayımladığı şiir kitabı toplatılan, yasaklanan ve sorguya çekilmek, tutuklanmak için polisçe aranan tüberkülozlu öğretmen şair Mustafa Ural ekseninde siyasal ve toplumsal olarak 1940’lı yılların gerçekliği anlatılır.

Her şeye karşın umutla dolu olan roman için B. Sadık Albayrak şu değerlendirmeyi yapar:

“Rıfat Ilgaz’ın *Karartma Geceleri* romanında anlattığı kısa zaman kesiti, katı gerçekliğin bilinciyle, bunu aşmayı sağlayacak yeni dünyanın umudunun üst üste düştüğü bir dönüm noktasını ele alıyor. Savaşa girmediği halde yoksulluğuna, korkusuna alabildiğine boğulan bir ülkenin gecelerini karanlığa gömen karartma, bir yazarlar ve aydınlar kuşağının öyküsüyle birlikte simgesel bir anlam kazanıyor. Baskı, sömürü, yoksulluk, özgürlüğün ortadan kaldırılışı ve adaletsizlikle nitelenebileceğimiz bir tarihsel dönemin adı bu iki sözcükle yazılıyor: Karartma geceleri. Geceler çoğunlukla olumsuz gerçekliğin metaforu olmuştur, buna eklenen karartma ise bu olumsuzluğun savaşa aldığı acımasızlığı duyuruyor.” (*Rıfat Ilgaz Sempozyumu*, Kastamonu, 2006, s.208)

Karartma Geceleri'nin baş kişisi olan Mustafa Ural, İkinci Dünya Savaşı yıllarında ve ülkemizde yaşanan aydınlığa, barışa, özgürlüğe düşman baskıcı yönetim koşullarında o dönem aydınlarının yaşadıklarından, yaşanan "solcu avı"ndan kesitler sunarken bir dönemin canlı, içten tanıklığını yapar. "40 Kuşağı" adı verilen bir aydın ve edebiyat kuşağını anlamamızın ipuçlarını verir.

Romanın girişinde hücredeki Mustafa öteki mahkûmlara zincirlenerek sığınağa, sorgulanmaya götürülmektedir. Oraya gelişinden önceki günleri düşünür ve anlatır. Karlı ve soğuk bir gün eve gelince kapısında polislerin onu beklediğini anlar ve evine giremez, hasta ciğerleriyle sokakta kalmıştır. Arandığını gazeteler yazmıştır. Gittiği bazı dostları sıcak karşılamasa da güvenebileceği dostları da vardır. Yoksulluk ve yokluğun yanı sıra hükümetin özgürlük kısıtlamaları da baskılar da çoğalmıştır. Mustafa Ural'la güvenlik güçleri arasında İstanbul'da bir kaçma-kovalamaca yaşanmaktadır. Daha önce tutuklanan

arkadaşlarının işkence gördüğünü bildiği için, en azından havalara ısınma kadar polisten kaçmaya çalışır.

Ekmekler küçülmüş, karneye bağlanmıştır, kömür, sabun, ilaç, çay, şeker bulunamamaktadır, pahalılık, karaborsa ile baskılar ve ırkçılık günlük yaşamın vazgeçilmez parçası olmuştur. Semtleriyle, mahalleleriyle İstanbul ve sıcak dost ev evlerinde içilen çay, roman boyunca kullanılan imgelerdendir.

Yusuf Kurçenli'nin yönettiği, Tarık Akan'ın Mustafa Ural'ı canlandırdığı filmi de çekilen roman boyunca siyasal tarihimize tanıklık ve katkının yanında edebiyat tarihimize de ışık tutulur. Somut olaylarla Nâzım Hikmet, Hasan Âli Yücel, Sabahattin Ali, Ömer Faruk Toprak, Fethi Giray, Yürüyüş dergisi, Tan gazetesine karşı çıkar. Sıkça Namık Kemal, Ziya Paşa, Tevfik Fikret'ten söz edilir.

40 Kuşağının şairlerinden Arif Damar'ın "Bir de 46'da böyle alandı ağaçlar/ Çiçekler yandı soğuktan cız etti içim" dizeleriyle tanımlandığı o dönemi benzer durumda (hapiste,

sürgünde, sorguda, firari) yaşayan Hasan İzzettin Dinamo şöyle yazar:

"İkinci Dünya Savaşı'nın İstanbul'unda yaşayan bir Türk sanatçısının dört bir yanı zengin, bol sayfalı romanlara konu olabilecek olaylarla dopdoludur. Yazarın şu sırada böyle büyük romanlarla uğraşacak vakti olmayabilir. Ya da kahramanı aracılığıyla düşün adamı denen avın o dönemde ne acılar çektiğini daha yoğun bir biçimde, daha derli toplu anlatmak uğruna kahramanını, dört bir yanındaki pek çok olaydan soymak zorunda kalmıştır. Romanı, o günlerin acısını duyarak sonsuz bir heyecan içinde okudum. Şundan ki, ben de o dönemde Rıfat Ilgaz gibi uzun boylu kaçak yaşamıştım. Arkamda çok acı bir serüven sürükleyerek o yıllardan çıkmıştım, kurtuluşum bile unutulur gibi değildir..." (Yeni Ortam, 24 Ağustos 1974)

“BEN OKURKEN KİTAPLAR YASAK OLMASIN!”

Anıl ILGAZ

“Kötü veli yoktur, kötü öğrenci yoktur, kötü öğretmen yoktur. Ama kötü eğitim sistemi vardır.” *Hababam Sınıfı* romanı ve tiyatro eserlerinde Rıfat Ilgaz bu konuyu işlemiştir. Bunu *Dolmuş* dergisinde de işlemiştir. Kendi yazdığı tiyatro eserleri Ulvi Uraz tarafından oynanmıştır. Eserin bütünlüğüne zarar vermemek üzere anlaşma yapılan *Hababam Sınıfı* film serisi eserin bütünlüğüne uymadan ticari amaçla çevrilmiştir. Oysa *Hababam Sınıfı* bir öğretmen gözüyle, eğitim sisteminin ne kadar çarpık olduğunu 1950’lerden bu yana yazarak anlatmaya çalışmıştır.

“Sınıfın ozanım mimli,
Hababam Sınıfı’nın yazarım ünlü,
Kim ne derse desin
Çocuklar için yazdım hep”

diyen dedem Rıfat Ilgaz ezberciliği, kopya çekmeyi ve sahte saygıyı eleştirmiştir.

12 Eylül 1982’den sonra başlayan kitap fuarları yazarlarımızla okurları buluşturmaya başla-

Rıfat Ilgaz ve torunu Anıl Ilgaz

mıştır. Bu işi başlatan TÜYAP Fuarcılık Şirketine teşekkürü bir borç biliriz. Dileriz, pandemiden sonra aynı fuar coşkusu yaşarız. Ben de ya-

yıncılıktan gelen bir ailenin bireyi olarak kitap tozunu iki yaşımdan beri soluyorum. Okulumu ve mesleğimi de bu yönde seçtim. Her kitap fuarında aynı heyecanı yaşıyorum.

Yayıncılıkta sık sık kullandığımız, dedem Rifat Ilgaz ile birlikte "Ben okurken kitaplar yasak olmasın" sloganı ile bastırdığımız poster, birçok kişinin evinde, odasında, sınıfında, duvarında asılı bulunmaktadır.

Ben de bunca yıldır, sanırım bu atmosferin içinde bulunmaktan mutluyum. Benim de *Kedi Gözü* adlı bir çocuk kitabım bu hafta satışa çıktı.

Dedemin bizlere bırakmış olduğu bu mirası, ben de kendi çocuklarıma, torunlarıma bırakmak için ufak bir adım atmış bulunmaktayım...

Dedem, hep *Hababam Sınıfı* ile anılmıştır. Oysa daha *Karartma Geceleri*, *Halime Kaptan*, *Sarı Yazma*, *Bacaksız* serisi gibi 70'ten fazla eseri olan bir yazardır. *SINIF* adlı kitabıyla "sınıflar"dan söz ettiği için şiir yazmanın bedelini yıllarca hapis yatarak ödemiştir.

Hababam Sınıfı gibi bir eserin film-leri; hele ki son zamanlarda çekilen filmleri reyting uğruna harcanmıştır.

Buna çok üzülüyorum. Eserin bütünlüğünden uzaklaşmadan keşke aslına uygun bir *Hababam Sınıfı* olabilse!

"İlgaz" soyadını taşımaktan gurur duyuyorum ve az da olsa bu çorbada tuzum olduğu için mutluyum.

Dedemin bir sözüyle bitireyim yazımı:

"Ben çöken eğitim sistemini anlattım.

Hepimiz ölen bu sisteme bakarak güldük."

Rıfat Ilgaz, Ballıdağ Sanatoryumu'nda Tutukluyken....

28 Mayıs 1981 gecesi Rıfat Ilgaz, *Yıldız Karayel* romanını yazmaktayken gözaltına alındı. Gözleri bağlanarak ve zincirlenerek merkeze kadar yürütülen yazar, Kastamonu, Et Balık Kurumu mezbahasından bozma hapishaneye kondu. Doktor muayenesi isteyerek hastalığını kanıtlayınca jandarma tarafından Ballıdağ Sanatoryumuna yatırıldı.*

* https://tr.wikipedia.org/wiki/R%C4%B1fat_Ilgaz

“Cide, doğduğum eşsiz, benzersiz memleket... Ne iyi etmiş de anam beni bu cana yakın memlekette doğurmuş! Her şeyimi yitirdiğim günlerde Cide’nin, belleğimin duvarlarına yansıyan görünümüleriyle dirilir, yaşama gücümü tazelerdim...”

Sarı Yazma
Rıfat ILGAZ

ŞÜKÛFE NİHAL'İN MÜCADELELER İÇİNDEKİ YAŞAMI

Melih YILDIZ

Miralay Ahmet Bey, kültürlü, entelektüel ve aydın bir kişidir. Kızı Şükûfe Nihal'in de kendisi gibi aydın bir kişi olarak yetişmesini ister. Bu sebeple kızının eğitimi için elinden ne geliyorsa en iyisini yapar. İstanbul dışındaki memuriyetlerinde kızını özel okullarda okutur, evde özel dersler almasını sağlar. Bunların dışında belki de en önemlisi evinde yapmış olduğu fikir toplantılara kızının da katılmasını sağlar. Şükûfe Nihal bu toplantılarda kendini entelektüel anlamda çok geliştirir. Rıza Tevfik'in, Tevfik Fikret'in, Namık Kemal'in şiirleriyle tanışır; dönemin politik sorunlarını yakından takip eder.

Babasının etkisiyle kendini entelektüel anlamda geliştiren Şükûfe Nihal bir yandan da okuldaki eğitimine devam eder. İlk ve orta öğrenimini kısmen okula giderek kısmen de özel hocalar aracılığı ile tamamlar. Şükûfe Nihal, dönemindeki birçok kız çocuğu gibi, eğitim hayatını bu kadarla sınırlandırmayacaktır. Sa-

dece kız öğrencilerin kabul edildiği İnas Darülfünununa devam edecek, en büyük ideali olan sanat havası içinde yaşayıp kültürünü geliştirerek bir sanatkâr olacaktır. Ancak Şükûfe Nihal'in hayallerine ulaşması hiç de kolay olmayacaktır!

Şükûfe Nihal'in babasının tayini İstanbul'dan Şam'a çıkar. Ancak Miralay Ahmet Bey ailesini Şam'a götürmek istemez. Entelektüel bir kişilik olmasına ve kızının belli bir düzeyde eğitim almasını sağlamasına rağmen görüşleri bir anda değişir ve kızının daha fazla eğitim almasına karşı çıkarak onu evlendirmek ister. Bu Şükûfe Nihal için beklenmeyen bir durumdur! Çünkü Şükûfe Nihal, Darülfununa girip eğitimine devam etmek ister. Ancak babasının istediğini geri çevirmeye gücü yetmez ve mutsuz olacağını bile bile, henüz on altı yaşında, Mithat Sadullah Bey ile evlenmek zorunda kalır.

Kıyılan nikâhla birlikte Şükûfe Nihal'in de İnas Darülfünununa girme hayalleri suya düşer. Çünkü Darülfünun, evliliğin derslerini engelleyeceği gerekçesiyle Şükûfe Nihal'in müracaatını kabul etmez.

Bunun üzerine eğitim hayatına devam edebilmek, ailesine karşı bir uyarıda bulunmak ve ideallerine rağmen kendisine dayatılan evliliğe karşı çıkmak için jiletle kol bileklerini keserek intihar girişiminde bulunur. Ancak bu olay bile evliliğinin önüne geçemez! Gönülünde Darülfünun öğrencisi olma hayali yatan Şükûfe Nihal'in, istemeyerek yaptığı bu evlilikten Necdet adında bir de oğlu dünyaya gelir.

Mutsuzdur Şükûfe Nihal. Çocukluğundan itibaren tutkuyla bağlı olduğu sanat ve edebiyat çevresinden uzak kalmak onu günden günde daha da mutsuz eder. Şükûfe Nihal artık etrafında sanat ve edebiyat muhabbetleri edebileceği, fikri tartışmalar yapabileceği hiç kimseyi bulamaz. Sadece bebeğinin bakımı ile ilgilenmek, eşinin isteklerini yerine getirmekle zamanını geçirir. Ancak onun geniş dünyasında bunların hiçbirine yer yoktur. Bu sebeple evliliğinin hiçbir günü huzurlu geçmez ve nikâhının üzerinden dört yıl geçtikten sonra kadınlara tanınan boşanma hakkıyla birlikte eşi Mithat Sadullah Bey'den ayrılır.

Boşandıktan sonra Şükûfe Nihal

için artık yeni bir hayatın kapısı aralanmış olur. Hayalini kurduğu İnas Darülfünunun edebiyat şubesine kabul edilir. Burada sadece bir öğrenci olarak günlerini geçirmez. Kendini kadın hareketlerinin, memleket meselelerinin içinde öncü kadınlar arasında bulur. Öyle ki üniversitelerdeki karma eğitime geçiş konusunda mücadele veren kadınlar arasında yine o vardır. Hatta Ali Kemal Bey'in Milli Eğitim Nâzırı olduğu sırada nâzırı ziyaret eden ve karma eğitimin ilk olarak fen ve edebiyat şubelerinde yapılmasını kabul ettiren heyetin başkanı da Şükûfe Nihal olur.

Şükûfe Nihal eğitim süresi üç yıl olan Darülfünunun edebiyat şubesine devam eder. Ancak son senesinde edebiyat şubesinin sınavlarına girmeyip coğrafya bölümüne geçer. Şükûfe Nihal böylece üniversiteden mezun olan ilk kadın olarak diplomasını alır. İlk kadın üniversite öğrencisi olduğu gibi artık ilk kadın lise öğretmenidir de Şükûfe Nihal. Birçok lisede tarih, edebiyat ve coğrafya gibi derslere girerek çok sayıda öğrenci yetiştirir. Tabii ki aynı zamanda sanata meyilli olan öğrenci-

cilerinin de yol göstericisi olur.

Darülfünundan mezun olduktan sonra ikinci evliliğini de politikacı Ahmet Hamdi Başar ile yapar. Bir süre sonra da kızı Günay dünyaya gelir. Şükûfe Nihal, bu evliliğinde de mutluluğu bulamaz. Eşi ailesinden çok memleket meseleleri ile ilgilenir, ailesini genellikle ihmâl eder. Şükûfe Nihal ise öğretmenlikten soğumuş, hiçbir şeyden zevk alamamaya başlamıştır. Ruhsal ve bedensel olarak çok yorgundur. En küçük düşünceler kendisinde baş ağrıları yapar. Hayatındaki hiçbir şeye karşı heyecan duymaz. Eski enerjisini ise mumla arar olmuştur. Ancak karşısında kendisi ile ilgile-necek, dertlerine ortak olabilecek bir hayat arkadaşı bulamaz. Hayatındaki bu zor günlerine daha fazla dayanamayan Şükûfe Nihal, ilk önce büyük mücadelelerle başladığı öğretmenlik hayatına emekliliğine sekiz yıl kala veda eder. Sonrasında ise eşi Ahmet Başar Bey'den otuz dört sene sonra boşanır.

Şükûfe Nihal'i depresyona sürükleyen yaşamı bu hadiselerle sona ermeyecektir. Kadıköy Selâmiçeşme'de karşıdan karşıya geçmek isterken kaza geçirir. Henüz atmış altı yaşındadır ve o kazanın yaşandığı yıllarda gayet dinçtir. Ancak kazadan sonra bir daha eski sağlığına kavuşamayacaktır! Aralıklı olarak dört ameliyat geçirir. Doktorların iyileşeceksin demelerine rağmen sol bacağı dört santim kısa ve çarpık kalır. Yaşanan olaydan sonra uzunca bir süre hastanelerde kalan Şükûfe Nihal, yaşamına koltuk değnekleri ile devam edecektir. Ancak bu durumdan hiç hoşlanmaz... Hiç kimsenin karşısına koltuk değnekleri ile çıkmak istemediğinden ken-

dini eve kapatır. Hatta evin içinde dolaşmaktan bile kaçınır. Ve yavaş yavaş yatağa mahkûm olmaktan kurtulamaz.

Kalabalıklar içinde yalnızdır Şükûfe Nihal... Kendine bakacak, dertlerine ortak olacak kimsesi yoktur. Artık hayatını devam ettirebilmesi için Bakırköy'de bir huzurevine yerleştirilir. Bir an olsun odasından, hatta yatağından dışarı çıkmaz. Hiç kimseyle de konuşmak istemez. Huzurevinde kalmaya başladığı andan itibaren adeta hayata küser. Kısa bir süre ziyaretine gelen dostları da artık kapısını çalmaz Şükûfe Nihal'in. Bir kâğıda içini de dökemez olur. Çünkü sağlık sorunları okuma yazmasını engeller. Kızı Günay'ın ölümü ve oğlunun annesini çökmüş bir halde görmek istemesi nedeniyle bir gün olsun ziyaretine gelmemesi tutunacak hiçbir dal bırakmaz Şükûfe Nihal'e. Bunca acının üst üste gelmesi sonunda konuşamaz hale getirir usta şairi.

Şükûfe Nihal'in artık ölümünü beklemekten başka bir uğraşı yoktur. Huzurevi çalışanları onun bu karanlık ruhsal dünyasını anlamazlar. Sanki hiç duymuyor, işitmiyor ve söylenenleri algılamıyormuş gibi davranırlar ona. Aslında söylenen her şeyi algılıyordur Şükûfe Nihal. Sadece ruhsal yaraları çok derindir ve iyileşemeyecek durumdadır. Hiç kimseyle konuşacak bir şeye tepki verecek durumda değildir. Ve takvimler 26 Eylül 1976 gününü gösterdiğinde acılarını da yanına alarak hayata veda eder Şükûfe Nihal.

Oysaki ölümünden önceki yıllarda vasiyet gibi olan şu dizeleri kaleme almıştır:

Başucumda papatyalar gülümsesin, her sabah;

Bir kuş cıvılasın, desin, ah!..

Lâkin, siz, ey benim candan dostlarım, Çok çektiniz elimden...

Ne karalar bağlayın, ne de matem, yas tutun!..

Şükûfe Nihal'in beklediği gibi başucunda papatyalar gülümsemez! Sadece dostum sandığı kişiler vasiyetini yerine getirir. Hiç kimse karalar bağlayıp, ne matem ne de yas tutar ölümünden sonra... Cenazesine huzurevi görevlilerinden başka hiç kimse katılmaz. Öyle ki Aşıyan'a defnedildiği bilinse bile bugün mezarının yerini dahi bilen yoktur. Tıpkı onun sevgisinden dolayı yaşamına son veren Osman Fahri'nin mezarının yerinin bilinmediği gibi...

Kaynakça:

Argunşah, H. (2002). *Bir Cumhuriyet Kadını Şükufe Nihal* (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Özdeş, O. (2021). *Bizim Caddeden Portreler*. (1.Baskı).

İstanbul: Ötügen Neşriyat.

MESAFENİN BOYUTLARI

Veysel KOBYA

Pazartesi

“Ne oldu yine? Uzun uzun çekiyorsun, sigaranın canı çıktı.”

“Ne olsun abi. Aynı şeyler. Hep aynı şeyler. Çocuk hasta biraz, kayınvalide bizde. Gerçi kadın en azından akşamları yemek yapıyor, çay demliyor. Bizde biliyorsun. Soran yok, eden yok. ‘Ne yaptın bugün? Hmmm tamam.’ Okulda öğretmen arkadaşı kocasıyla bozuşmuş. Çok kavga ediyorlar, diyor bana. Biz etmiyoruz, afe-rin bize. Öyle geçiyor günler, yani böyle düşünmeden edemiyorum, olmasam ne olur, hiç. Yok gibiyiz ya, ona sorsan her şey yolunda. Hep yolunda.”

“Çocuğun nesi var?”

“Çocuk işte abi, mühim bir şey değil de. Biraz ilgi istiyor. Babasına çekmiş de ilgiyi kim verecek?”

“Sen ver kardeşim.”

“Veriyorum abi vermem mi? Birinin vermesi lazım. Ben hep veriyorum zaten, almadan veri-

yorum. Cebimden veriyorum, zamanımdan, canımdan veriyorum da işte...”

“Düzelir inşallah, ne diyeyim.”

“Sende ne var ne yok? Birer tane daha yakalım mı? Ben yakacağım.”

“Olur, yakalım. Aynı, kızgınım.”

“Yazmadın mı hâlâ?”

“Yazamıyorum. Yazarsam kalbini kıracağım. İstiyorum ama.”

“Yaz abi sen yine de. Bekliyordur. Hata etmiş, tamam ama sen yazmasan kim yazacak? Kızgınsın ama kanın senin. Kızginken de ondan vazgeçmediğini bilsin.”

“Haklısın. İyi olur yazsam. Şimdi birileri de okuyacak benden önce, ondan da çekiniyorum.”

“Olsun ya, bin tane şey okuyorlardır, birinin okumasında sakınca olmayacağı kadarıyla yaz.”

“Haklısın. Sana göndersem önce. Hani bunu yazma, falan dersin belki. İpin ucunu kaçırmayayım. Öfkem yokmuş gibi yapamam biliyorsun.”

“Bilmem mi? Olur olur, ben yönlendiririm seni.”

“Sağ ol. Geçelim hadi, yavşak müdür bik bik etmesin.”

“Sevgili Can,

Neresinden başlasam bilmiyorum. Sana çok kızgınım. Ama bunu senden başka kime desem beni anlar? İşte bu da başka bir sıkıntı. Şimdi sen içerdeyken bunları yazmak zalimlik belki ama işte, kime söyleyeyim? Seni tutamadığım için kendime de kızgınım. Halamın intikamını aldın ne oldu şimdi? Bunu da sormadan edemiyorum. Ne işe yaradı bu adalet? Sen de yoksun. Özledim seni. O yolları geçip gelmek zor geliyor. Xray cihazları, göz muayenesi, üst baş kontrol, demir kapılar, gri, boktan, soğuk. Senin orda olduğun her yerime çarpıyor. Kardeşim orda yatıyor. İtle kopukla birlikte. Belki başkalarının it kopuk dediği tayfada da sen varsın. Yatak arkadaşının kardeşi de senin için böyle düşünüyordur belki. Canın yandı mı okuyunca? Yansın. Benim de canım yanıyor kime getireyim yarayı. Şermin seni sorup duruyor, git, der gibi olup iç çekiyor. Ürkek. Anlıyor beni, üzülüyor. Hep anlıyor. Boğuldum anlayıştan. Oysa benim kavga edesim var, senle kavga edesim var, kimse yerini tutmuyor...”

Salı

“Çayını iç de çıkalım abi.”

“Tamam.”

“Eee nasılsın abi?”

“Daha iyi gibiyim, dün başladım mektuba. Sana da yolladım görmüşsündür.”

“Gördüm de sakın kafayla okumak istedim. Ev hareketli biliyorsun. Canım da sıkkın.”

“Bir şey mi oldu?”

“Ya işte. Geçen gece biraz yanaştım. ‘Yok annem duyar.’ İyi de annen kaç

hafta bizde kalacak. Her şeyi yığdın kadına zaten çocuk hasta diye. Yemeği, bulaşığı. Soğuyorum ya. Bir erkek için bu çok zor abi, anlarsın beni.”

“Anlıyorum da ne diyebilirim ki. Böyle şeyler sıkıntı. Bitmemiş her sevişme paslı bir iğne gibi doğrudan kalbe yürür, diyor şair.”

“Neresinden tutsan elinde kahr, yapacak bir şey yok. Görmüyor ki. Ondan başka hiçbir şey yok. Her şey onun istemesiyle. E ben niye varım? Benim ihtiyaçlarım ne olacak?”

“Beklentin karşılanmadıkça onun için yaptıkların sana batıyor. Öyleyse yapma, en azından sen de kendi tarafını tutmuş olursun.”

“Olur mu öyle şey? Karım o benim. Geçen sınav kâğıtları okuyor, ben topluyorum notları. 52 tane kâğıt hepitopu. Topla, yaz. Ona bıraksan ama bir haftada bitmez. Uuuuu gözünde büyür büyür, sanırsın dünyanın yükü sırtında. Şerefsiz müdürü görüyorsun nasıl tepemde. Her şeyden üstüme geliyor. Ona deyince, onun müdürü de böyleymiş. Aynı zorluklarmış. Deliriyorum böyle dediğinde. Sonra bir nefes alıp susuyorum. N’apayım? Yok yere kavga çıkacak. Bir yere varmayacak, anlamayacak. Kendinden başka bir şeyi görmüyor ki.”

“Yani bunca zamandır konuşuyoruz. Bu kadın, kendi meselesinin dışına çıkamıyor belli ki. Bunu ya kabulleneceksin ya kendine göre bir boşluk bırakacaksın, diye düşünüyorum. Bilemiyorum ama kardeşim. Evlilikler zordur, benimki de mükemmel değil. Ve kusurları benden geliyordur daha çok eminim. Bir terapiste gidin artık. Dışardan işin ehli biri belki başka bir yerden baktırır. Belki görürsünüz birbirinizi.”

“Gidelim de gelen var mı? Tek başıma mı gideceğim?”

“Yok canım olur mu öyle? İstemese bile senin için gelsin. Her yaptığımızı istekli mi yapıyoruz sanki?”

“Bu istemeden yaptığı şeylerde daha çok canımdan bezdiriyor abi. Neyse ya boş ver. Hayırlısı.”

“Çok yorgunum Can,

Bu yorgunluğu sırtımdan alıp yere koyabilsem keşke. Hep yorgunum, yorulduğum yorgunluktan. Vurur kırarım diye ağzımı da açmaz oldum. Sessiz, ruhsuz. Şermin benim sessizliğimi doldurmak için konuşup duruyor. Saçıma okşuyor bazen. Kaan bana seni sordukça mesela, hastalandı amcan gelemiyor, dedikçe, boğazım düğümlenince. Annem de ağlayamazdı ya sesi çatallanırdı, boğazında yumru. Gitti gideli bana yerleşti o yumru. Senden sorulunca boğazımda bağılıyor, buradayım, diye. Hepsinin üstünü öfkeyle örtüyorum ben de. Alabildiğine kızıyorum sana. O adama gidip hesap sordun diye. Duramadın kendini tutamadın, zaten bir sıkım canı vardı o da avuçlarının arasında kaldı diye. Halamın yanlış kararını kabullenmedin diye. Gittin diye sana kızıyorum. Ufak bir sevinç ihtimalini buna kurban ediyorum. Kendime sevinme hakkı bırakmıyorum. Alışmamışım. Sevmeye de alışmamışım. Şermin öyle şefkatli ki özellikle bu zamanlarda, öyle anlıyor ki beni, öyle yanımda ki. Bu sevgiyi koyacak yer bulamıyorum, karşılayamıyorum, boğuluyorum. Kayboluyorum içinde. Arzunun varlığını unuttum. Bugün arkadaş bir şey anlattı oradan aklıma geldi. Kocalık vazifemde bile duygusuzum. Palazlanıp büyüyünce, biteviye gidip gelen, sonra içindekini boşaltınca gevşeyen bir uzuv olmanın ötesine geçemedim. Ne hazin.”

Çarşamba

“Abi delireceğim ya, delirtiyor beni

bu şerefsiz artık.”

“Haklısın da işte aslında senle alakası yok biliyorsun.”

“Sigarayı almayı unutmuşum, verse-ne bir tane.”

“Buyur.”

“Yok raporda sekizinci satırdaki cümle öyle mi yazılırmış, aynı hatayı kaç kere yapacaktım. Beş dakikalık işi bitiremiyordum onu da yanlış yapıyordum. Delirdim ya.”

“Kardeşim. Mesele hata değil. Kendi değersizlik hissiyatını sana yüklemeye çalışıyor. Alma üstüne. Müdür diye ağzına geleni diyebileceğini sanıyor. İtaat bekliyor. Onun saygı bildiği bu. Sende olan bir şey onda olmadığı için yapıyor bunu bak. Yüklenme kendine.”

“Abi iş yerinde müdür, evde hanım. Nerede nefes alacağım ben, ne zaman, nerede huzur bulacağım ya. Allah aşkına, nasıl olacak böyle? O yok, bu yok.”

“İş ilanı vardı bir şirkette, onu ne yaptın? Başvur kardeşim. Bir adım at, eşin çalışıyor zaten. Daha az kazansan ne olacak?”

“Onun maaşına güvenip risk alamam abi. Çocuk büyütüyoruz. Hiçbir şeye karışmıyor. Ne kazandığımı biliyor, borca giriyorum, şunu da ben ödeyeyim demiyor. Bir kere söylersin, iki kere söylersin. Böyle şeyleri söylemek gerekmez, anlaması lazım.”

“Haklısın. Ne diyeyim, zor işler.”

“Boş ver ya, sen nasılsın, mektup nasıl gidiyor?”

“Biraz daha yazdım. Yolladım sana da hepsini birden okursun, bu hafta göndermek istiyorum, zaten uzun sürüyor.”

“Olur olur abi, okurum ben”

“Tamam, sağol.”

“Bugün sana yazdığımı söyledim Şermin’e. Üstüne gitmiyorsun değil mi, ne yazdın, diye sordu. Merak etme, kötü şeyler yazmadım, hem arkadaşına da da-

nıştım o da bir bakacak yazdıklarına, dedim. Alındı ama ses etmedi. İş arkadaşına okutuyor da bana okutmuyor, diye düşündü kesin, haklı. Hoş, henüz arkadaş da okumadı sağ olsun. Herkesin derdi kendi boynunu aşmış. Herkes kendi derdinin içinde dönüyor. Herkes kendisi ile meşgul. Beni de dinleyen kimse kalmadı senden sonra. Kabullendim ben de. Dinleyici oldum. Hem kendimden uzaklaşıyorum dinlerken. Sen kimleri dinliyorsun orada? Nasılsın? Olduğu haliyle yaz bana. Hiçbir şeyi eksiltme. Sen benim kardeşimsin, bana kırılabilir, beni kırabilirsin.”

Perşembe

“Bugün keyfi yerinde seninkinin.”

“Sorma abi öyle. Aman öyle olsun. Başarı belgesi almış şerefsiz, duvarına asıyordu. Herkesi de çağırdı sabah sabah. Gösteriş yapacak ya.”

“Yazık ama ya. Nasıl bir boşluk varsa içinde. Her sene daha fazlasını yaparak kapamaya çalışıyor. Başka hayatı yok.”

“Bize yazık be abi. Durmadan koşturuyoruz. At gibiyiz. Kırbaçlayıp duruyor.”

“Haklısın valla. Bu arada dün biraz senden bahsettim Can’a. Mektupta yani.”

“Aaaa öyle mi? Görmedim orasını. Yollamış mıydın?”

“Evet.”

“Bugün okuyayım onu ya.”

“Olur, ne zaman istersen.”

“Bir sigara daha yakalım da öğlene kadar inmeyelim buraya.”

“Yakalım.”

“Can, kardeşim, sırdaşım.

Bir yerde durmalı kalem. Sözü karşıya vermeli. Seni kendimden esirgediğim bir sevgiyle seviyorum.

Abin”

Cuma

“N’aber abi, hafta sonu var mı bir plan?”

“Bilmem. Oğlanı parka götürürüz, biraz gezeriz yeşillik falan. Öyle özel bir plan yok. Sizde var mı?”

“Bizimkiler gelecek yarın. Evde temizlik, hazırlık falan var. Benimki bugün yarım gün ya okul dönüşü annesine yardım edecek. Yemekleri falan zaten kaynanam yapar kesin. Bizimkini biliyorsun, misafir gelmeden önceki gün anasını çağırır hazırlıklar için.”

“Çok var öyle kardeşim. İnsanın elinden gelmeyebilir. Olabilir böyle şeyler.”

“Elinden gelmez de az heves edersin. Bir çaba gösterirsin. Kocam ne istiyor diye bir bakırırsın. Ben söylüyorum ama duvar duyuyor. Söylemiyorum artık zaten.”

“Söylemiyorsun ama içinde duruyor. Soğutuyor seni, asabi yapıyor içten içe. Yani yemek yapmakla ilgisi yok ki meselenin. Seni görsün, sana dokunsun istiyorsun ama bilmeden nasıl yapacak ki? Sanki kendim çok iyi gibi ahkâm kesiyor olmayayım şimdi. Ama ben bazı şeyleri kabullendim gibi. Ya da ben de ölüyüm belki, senin eşinden şikâyet ettiğin gibiyim belki.”

“Neyse ya, hayırlısı. Boş ver beni hep aynı mevzular zaten. Sen ne yaptın? Gönderiyor musun mektubu?”

“Gönderdim. Sabah gelirken verdim postaya.”

“Hadi ya. Öyle mi?”

“Evet. Haydi çıkalım, şimdi bunlar yine nerede, diye arkamızdan laf etmesin müdür.”

Üç Karanfil Haiku'su

Bahri ÖMEROĞLU

bir dal karanfil
ne çok sevda anlatır
kör karanlığa

bir dal karanfil
elden ele yürüdü
dünden bugüne

bir dal karanfil
gidenlerin ardından
sol yakamızda

Diş İzi

Güzzin Y. ŞAHİNLER

Ey canımın pasesi, derin kederim
Elmadaki diş izinden hatırlarım seni
Dilek tut, uzatsın sarı güneş kollarını
Sarsın bizi dağları ardı sıra sürüsün

Çılgılığımı duyuyorum uzak kuşların
Armudun sapı, üzümün çöpü ayrışınca
Bana kalsın hatırlamak çilesi
Zaman bende saklı kalan kalp ağrısı

Kurulan saatin akrebinde iz sürerim
Göstermiyor yelkovan belki seni
Günaşırı talanı unutmanın öncesini
Ve al bir elmadaki diş izini...

SAHİ, SİZ KİMSİNİZ?

Kader MENTEŞ BOLAT

Odanın basıklığı içerinin kasvetini artırıyor. Perdeleri sonuna kadar açtığım halde salon hâlâ loş. Annem oturduğu yerde buruşmuş ellerine bakıyor. Yüzü asık, gözleri kısık uzunca bir zaman daldığı yerde kalıyor. Sanki kendiyle karşılaşmak isteyip de bulamıyor. Ellerini saçlarına götürüyor, bir iki karıştırıp bırakıyor. Günlerdir süren bu dilsiz gösteri canımızı acıtıyor. Annem orada, kanepenin kenarında köşe yastığı gibi bizden habersiz oturuyor. Kim olduğumuza dair bilgisi olmadan. Bakışlarımız karşılaştığında gözlerini çekerek yabancılığımızı tescilliyor bir nevi. Böyle anlarda ablamla birbirimize bakıyoruz. Çekinik, gücenmiş, çaresiz... Çayıra bırakılmış yıldırlar sanki. Annemin nazarında herhangi bir işlevimiz yok! Duvardaki kırmızı halıda gözü. Halıdaki geyik figüründe. Sınırsınız, onunla hasbihâl ediyor. Ablamla endişe içinde mutfakla salon arasında mekik dokuyoruz. Beğendiği yemeği yaparsak ya da çok sevdiği yabanmersini çayının kokusu zihnini berraklaştırırsa diye diye, adımıyoruz evi. Annemin iki oda, bir sa-

londan ibaret yüz metre karelik evi nasibini alıyor ayaklarımızdan. Annem, köşesinden gidiş gelişlerimizi manasız izliyor. Ne düşünüyor, ne hissediyor? Yüzündeki ifadesizliği anlama kılavuzu olsa keşke!

Dalgın, düşünceli, mutfağın yolunu tutuyorum. Tepsinin elimden kayıp düşmesiyle annem odasında çılgılığı basıyor. İçeriye koşup sakinleştirmeye çalışıyorum, boşuna. Çek ellerini üzerimden! diye bağırıyor. Ablam sakın ol, bunlar beklenen tepkiler bakışını yoğuruyor yüzümde. Darmaduman, olduğum yere çöküyorum. Annesizlik vuruyor başıma, göğsüme. Karşımda sfenks gibi öylece... Kendisine dokunmama izin vermiyor, çılgık çılgına karşı koyuyor. Ellerimin arasından kayıp... Kayıp gidiyor.

Ablama doktoruyla konuşacağımı söylüyorum.

“Konuşsan ne değişecek ki. Sabırlı olmamız, zamana ihtiyacı olduğu dışında ne söyleyecek.”

“Haklısın ama dayanamıyorum. Kızı olduğumuzu bile hatırlamıyor. Buna tahammül edemiyorum.”

“Yaşadığı kaybı düşünsene.”

Dalıp gidiyoruz mayısın ilk günlerine -ömrümün en uzun gününe. Annemin telefonun öbür ucunda can hıraş... Ba-ba-nız, ba- ba- nız, kollarımda...

Mutfak masasının üstündeki paketten bir dal alıyorum. Ablama da uzatıyorum, istemiyor. Pencere kenarına geçip derin bir nefes alıp bırakıyorum. Havanın ayazı çarpıyor yüzüme. Keskin, dondurucu hava, beni kısa süreliğine soluksuz bırakıyor. Tüm gücümle yeniden nefesleniyorum. “Çabuk ol, üşüteceksin,” diyor ablam. Evdeki kasveti dağıtmak istercesine, pence-reyi hızlıca kapatırken perdeyi ardına kadar açıyorum.

“Hatırlıyor musun? Küçükken de sen böyleydin.”

“Nasıl?”

“Asi, hareketli, aykırı. Sanırım beş-altı yaşlarındaydın. Makası kapıp saçlarını kırpık kırpık yapmıştın da annem senin yüzünden beni de cezalandırmıştı.”

“Hatırlıyorum, günlerce konuşmamıştın benimle. Değişen pek bir şey yok desene.”

“Çok değiştik çok. Ölüm, karasularımıza girdiğinden beri...”

Sıkıca sarılıyoruz. Yaş almanın karşı konulamaz ağırlığı çöküyor omuzlarımıza. Duvardaki çocukluk fotoğrafımıza bakıp acı acı gülümsüyoruz. Annem içeriden ayağını iki kere yere vuruyor. Tuvalet girmek istemesinin göstergesi bu. Son bir aydır konuşmayı da bıraktı. Biz yanındayken el-kol hareketleriyle, mutfaktaysak vurmaların sayısına göre ne istediği anlaşılıyor. Sanki bizimle bilinçli olarak konuşmak istemiyor. Nedenini bilmediğim bir konudan ötürü cezalandırılmış gibi. Belki bana öyle geliyor, emin değilim. Tembih ettiğimiz gibi tuvaletin

kapısını hafiften açık bırakıyor. İlk zamanlar karşı çıkmıştı bu isteğimize. Lavaboda iki kez düşüp bayılınca kendiliğinden ikna oldu. İçeride kalış süresi uzayınca bir iki tıklatıyorum kapıyı, yanıt mahiyetinde ayağıyla yere vuruyor. Bu sözsüz diyalog bile iyi geliyor o an. İşaret fişegi misali!

Salona girince masanın üstündeki bardağı gösteriyor. Ablam göz kırptırıyor, ballı yap da keyfi yerine gelsin, der gibi. Uçarak gidiyorum mutfaka, annemi mutlu edecek olmanın sevinçiyile. Bir bardak yabanimersini çayının içine, bir çay kaşığı bal koyup dönüyorum odaya. Annem çayını içip bitirdikten sonra göz kapakları ağırlaşıyor. Yatağını açıp gövdesini yerleştirmesine yardım ediyoruz. Belli belirsiz gülümsüyor mu ne?

“Biz de yatalım mı, günlerdir çok yorulduk.”

“Sen yat, ben biraz daha oturacağım.”

Telefon çalıyor. Arayan Nezih. Ne zaman döneceğimi soruyor ısrarla. Boğazımı temizleyip zaman kazanmak istiyorum. Sessizlik katlanılmaz olunca “Ablamı yalnız bırakamam onunla, yaşananları biliyorsun,” diyorum. Önce kızıyor, sonra da sitem etmeye başlıyor. “Ya bizim ilişkimiz ne olacak?” İlişki mi kaldı ortada, diyemiyorum, onun yerine susmayı yeğliyorum. “Annem sayıklamaya başladı,” diyerek kapatıyorum telefonu. Uzun zamandır anlatmaya çalışsam da anlamıyor. Ona karşı hissizleştiğimi, duygularına karşılık veremediğimi. Az sonra annemden sesler gelmeye başlıyor. Ayaklarının ucuna basarak odasına seğirtiyorum. Anlam veremediğim cümleler dökülüyor ağzından. Kırık dökük birkaç söz...

“Arif, be- bek, be- bek... Bebeğim nerede? Onu bana geri verin.”

Uyandırmaya çalışıyorum, zorlukla açıyor gözlerini. Bir bardak su getiriyorum hemen. Suyu içip uykuya dalıyor yine. Sabah olmak bilmiyor. Ablamın uyanmasını sabırsızlıkla bekleyerek... Nihayet gözlerini ovuştura ovuştura çıkıyor odasından. Telaşla, sözcükleri öğütürken annemin dün geceki sayıklamalarını anlatıp “Çok garıptı, çok. Babamın adını sayıklarken bir yandan da be- bek, be- bek diye heceliyordu. Neden bahsediyor olabilir, bir fikrin var mı?” diyorum.

“Hani ikimizin arasında düşük yapmış ya. Sakın ondan bahsediyor olmasın!”

“Belki de onu hatırladı, bilmiyorum. Öyle içten soruyordu ki bebeğim nerede, diye. Çok etkilendim, uyuyamadım.”

“Keşke ona sorma şansımız olsaydı. Yüzümüze sevgi ve şaşkınlıkla bakıp ‘Ah, deli kızlar! Neler de geliyor aklınıza,’ deseydi.”

“O günler de gelecek, biraz sabır...”

Az sonra annem uyanıyor. Yatağında doğrulmak üzereyken buluyoruz onu. Kollarına doğru uzandığımda yatağın içindekini fark ediyorum. Benim çocukken oynadığım bez bebeğim değil mi o? Ne çok severdim küçükken. Yanımdan hiç ayırmazdım. Annem bebeği bana uzatırken ağzı aralanıyor. Yeni konuşmaya başlayan çocuklar gibi hevesle art arda “Bebeğimi buldum, bebeğimi buldum,” diye sayıklıyor.

O an şaşıp kalıyoruz. Gözlerimiz ıslanıyor. Ablamla sessizliğini bozmasından hoşnut birbirimize bakarken “Sahi, siz kimsiniz?” dediğini duyuyoruz.

TAHSİN TİMURBOĞA İLE SÖYLEŞİ

Havva YILMAZ

Birkaç cümleyle kitapçılığı anlatmanızı istesek... Nedir, sizin için nedir?

Hastaydım, iyileşmek istedim. Hayatımın çoğunu anlamsız şeylere harcıyordum. Belki de bir çıkış arıyordum. Scilus'un "Kitaplıklar aklın tedavi yerleridir" cümlesi sanırım kitapçılığa bakış açımı özetliyor.

Piraye Kitabevi'ni biraz anlatır mısınız? Nasıl başladınız?

Üniversiteyi bitirir bitirmez Tekirdağ'a yerleştim, tabii o sıralar çok tatlı bir kadınla birliktiydim. Ben bitirdiğimde onun daha iki yılı kalmıştı. Bir gün çıkıp Tekirdağ'a geldi. Valizimi, eşyalarımı hazırlayıp: "Gidiyoruz, ben okulumu bitirene kadar benim yanımda olacaksın, kafede çalışıp geçimini sağlarsın," deyince apar topar Ağrı'ya döndüm. İkimiz de yarını düşünmeyen insanlardık. Dönüşümüzün ikinci gününde üniversite yıllarımızda sürekli gittiğimiz bir kitabevi vardı. Oraya gittiğimizde karşılaştığımız man-

zara geçmişimizi silip süpürmüştü. Bomboş bir dükkânla pardon bomboş bir geçmişle karşılaşmıştık. Üzıldük açıkçası çünkü geçmiş ne kadar geçerse geçsin içinde yaşadığınız geçmişiniz hep yaralayıcı olmuştur. Çok üzüldüğümü görünce "Neden sen açmıyorsun burayı?" dediğinde birbirimize bakıp gülümsedik. Çünkü hiç paramızın olmadığını ikimiz de biliyorduk. O an benim hayatımı değiştiren cümlesiyle bu işe başladık. Yani benim ve Berfin'in kütüphanesiyle başlayan maceramızın sonunda bu noktaya kadar geldik. İyi ki de kitapları olan kadınlar var. :)

Bağımsız bir kitabevi olarak ayakta durmanın zorlukları ve güzellikleri nelerdir?

Yaşadığımız yer Türkiye'nin en yoksul yerlerinden biri. Bu yüzden kitaplara bütçe ayırma konusunda sıkıntılar çekiyor okur. Son dönemlerde yaygınlaşan kitabevi ve kafe kültürüne maalesef biz de ayak uydurmak zorunda kaldık. Maalesef diyorum çünkü kitaplar eskiye nazaran

varlığını devam ettirdiği sürece kitabevleri de varlığını devam ettirecektir. Ben bu güzelliğe inanıyorum.

Gün içinde birçok okurla muhatap oluyorsunuz. Sıkı bir edebiyat okuru, popüler kültür okurları, best-seller takipçileri, kuramsal okumalar yapanlar, direkt bir kitap için gelenler... Ama bazen de bir okur gelir sizden öneri ister. Bu şimdi olsa hangi kitapları önerirdiniz?

Benden kitap önerisi istediklerinde ilk önce en son okudukları kitabı mutlaka sorarım. Aldığım cevaba göre kitap önerisinde bulunuyorum. Çünkü vereceğim yanlış kitap yüzünden onu tamamen kaybedebiliriz. İnanın bazen çok ağır kitaplar alan okuyucuya bile müdahale ediyorum.

Yeni başlayanlar için önerdiklerim: Antoine de Saint- Exupery Küçük Prens, Samed Bahrengi Küçük Kara Balık, Oscar Wilde Mutlu Prens, Nazım Hikmet Sevdalı Bulut, Hasan Ali Toptaş Ben Bir Gürge Dalıyım, Dostoyevski Beyaz Geceler, Charles Dickens Bir Noel Şarkısı, Ahmet Altan Bir Hayat Bir Hayata Değer, Vasconcelos Şeker Portakalı.

İyi bir okur içinse önerdiklerim: Necib Mahfuz'un Hırsız ve Köpekler, Clarissa Pinkola Estes Kurtlarla Koşan Kadınlar, Frantz Fanon Yeryüzü Lanetlileri, Carl Gustav Jung Dört Arketip, Ehmede Xani Mem ü Zin, Ngugi Wa Thiong'o Aradaki Nehir ve Kan Çiçekleri.

arka planda kaldı ve bununla birlikte kâğıt sektöründeki aşırı pahalılık da eklenince bu durum okurumuzu fazlasıyla etkiledi. İşin güzel kısmına gelince çok daha fazla artılarımız oluyor zorluklara rağmen. Örneğin maddi durumu çok iyi olan dostlarımız

her ay düzenli kitap alıp bize destek oluyorlar. Bu şekilde samimi ilişkiler kuruyoruz. Aslında bakarsanız kitabevleri var oldukları günden bu yana hep zorluklarla mücadele etmiş ama hiçbir zaman da kendi cazibelerini ve güzelliklerini yitirmemiştir. Dünya

İyi bir sahafın/kitapçının aynı zamanda iyi bir okur olduğunu düşünüyoruz. Siz kimleri okursunuz?

Dünya klasiklerini mutlaka dönüp okuyorum. Orhan Pamuk, İhsan Oktay Anar, Antoni Casas Ros, Eduardo Galeano, Kemal Varol, Barış Bıçakçı,

Milan Kundera, Ercan y Yılmaz, Sema Kaygusuz, Metin Eloğlu, Murathan Mungan, Haydar Ergülen, Burhan Sönmez, Kobo Abe, Kierkegaard, Fernando Pessoa, Peyami Safa, Mehtap Ceyran, Ahmet Büke, Berfin Ökmen, Rênas Jiyan, Selim Temo, Yaşar Kemal, Sennur Sezer, Mo Yan, Cioran... O kadar çok ki aslında, hepsini söylemeye kalkarsam galiba sabaha kadar oturup yazmam gerekecek.

Sahaf ve kitabevleri şehrin ruhunu oluşturan mekânlardandır. İçerisi huzur verir, sakinleştiricidir. Şehirlerine çok şey katarlar. Sizin kitap temini haricinde de etkinlikleriniz var. Bize onlardan bahseder misiniz?

Ayda bir mutlaka şiir gecesi düzenliyoruz. Şiirini iyileştirici taraflarını kullanıp yeni şiirler ve şairleri tanıtmaya ve tanıtmaya çalışıyoruz. Yazar ve şair söyleşilerini sık sık yapmaya çalışıyoruz fakat şehrin uzaklığı bazen dezavantaj olduğu için yazar ve şairleri getirmekte zorlanıyoruz. Sanki burası başka bir dünyamış gibi bakıyorlar. Yani çok nazlanıyor-

lar gelmemek için. Haydar Ergülen'i ağırladık. Rênas Jiyan'ı Lal Laleşi ve Serkan Türk'ü ağırladık. Kapımız gelmek isteyen herkese ardına kadar açıktır. Yavuz Ekinci'yi de yakın bir zaman da ağırlayıp yolumuza devam edeceğiz. Sinema günlerini yapmak için hazırlıklarımızı yapmaya başladık. İnsanlar Bergman'ı, Abbas'ı Tarkovski'yi, Bresson'u, Asgar'ı, Theo'yu, Zeki'yi, Nuri'yi tanımadan, izlemeden ölmesinler. Son olarak tiyatro ekibini kurduk. Burayı bir kitabevi olmaktan ziyade sanat atölyesine dönüştürmeyi hedefliyoruz.

Bize kitabevinizle ilgili unutmadığınız, umudunuzu sağaltan bir anınızı paylaşır mısınız?

İnsan, yaşamı boyunca yaşadıklarının çok azını hatırlar. Zaten iyi ya da kötü anıları fazlaca biriktirmek sorumluluktur. Bu sorumlulukları saklayıp biriktirmek beni çok yoruyor. Kısacası; biz burayı açarken herkes imdadımıza koştu. Yolda geçen mısırcının, kestanecinin ve kömür top-
layan çocuğun bile dokunuşu oldu.

Son olarak Haydar Ergülen'in bize karşı aşırı derecede insani yaklaşımı umudumuzu artırdı. (Yazar ve şairler umudumuzu kırmadığı müddetçe, umudumuz hep olacaktır.)

Bu işi yapmak isteyenlere tavsiyeleriniz var mı?

Bakış açısı geniş olmalı. Dil, din, ırk ayrımını yapmamalı. Raskolnikov'u, Bozacı Mevlut'u, Martin Eden'i, Anna Karenina'yı, İnce Memed'i, Gregor Samsa'yı, Kaptan Ahab'ı, Zebercet'i, Turgut Özen'i bilmeli. Dünya ve Türkiye edebiyatına hâkim olmalı. Yani iğne deliğinden bakarken gökyüzünü görebilmeli.

PİYANO

Doğu KAŞKA

1.
Artık bir yerden başlaması gerekiyordu.
Bileğinden başladı. Piyanonun bütün beyaz tuşları, kırmızıya bürünene kadar çalmak istiyordu.

Çaykovski - Old French Song, Op. 39

2.
Vücudu ağırlaşırken, kulakları daha net duyuyor gibiydi.

Parmak uçları sızlıyor, damla damla dökülürken kan parmaklarından tuşlara, tane tane yine parmağından emiyordu notaları.

3.
Beyaza kesmiş yüzü, kolları ve parmakları müziğin rengiyle direniyordu. Saçlarındaki beyazlıklar, bu birkaç dakika içerisinde daha da artmış gibiydi. Kan saçlarındaki siyahları da alıp akıtiyordu bileğinden.

Parmakları daha fazla dayanamazdı.

Kolları uyuşuyordu.

Gözlerini sıkıca kapayıp başını geriye doğru yasladı. Son birkaç nota. Ve 16. dakikada kolları geriye düştü. Piyanonun bütün beyaz tuşları, kırmızıydı.

“Parmaklarımdaki bu şeytani zehir, bileğimdeki güçsüzlüğü doyuruyor bu gece.”

İlyas TUNÇ

Oyun yazarı, tiyatro yönetmeni ve şair Bole Butake, 1946 yılında Kamerun'un Kuzey Batı Bölgesi'ndeki Nkor'da doğdu. Kamerun Sanat, Bilim ve Teknoloji Koleji'ni bitirdikten sonra Yaounde Üniversitesi Modern İngiliz Edebiyatı Bölümü'ne kaydoldu. Leeds Üniversitesi'nde master derecesi yaptı. İngiltere'den dönüşünde yine Yaounde Üniversitesi'nin Edebiyat ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde doktorasını tamamladı. 2012 yılında Afrika Edebiyatı ve Performans Sanatları profesörü olarak emekliye ayrıldı. Çok sayıda oyun yazdı ve yayımladı. Ulusal ve uluslararası çapta önemli ödüller kazandı. 1992'de sahnelediği *Beast of No Nation* adlı oyun nedeniyle hükümeti devirmekle suçlandı. Oyunun yazarı Bate Besong, işkence görerek tutuklandı; uluslararası baskı sonucu serbest bırakıldı. Bole Butake ise, on yıl boyunca oyunlarının yasaklanmasıyla cezalandırılacaktı. 2016 yılında vefat eden Bukate, atalarının köyü Nkor-Ni-ni'ye defnedildi. Eserlerinden bazıları:

The Rape of Michelle (1984)

The Survivors (1989)

Shoes and Four Men in Arms (1993)

Betrothal Without Libation (2005)

Cameroon Anthology of Poetry (2010)

Kadınım Bir Kaplandır

Kadınım
Bir kaplandır o.

Gördünüz mü kadınımı benim
Haberiniz var mı evimin annesinden:
Uzun boyluydu
Nsai Ormanı'nın bambu ağacı kadar uzun boylu;
Bileği taşı kadar pürüzsüzdü teni
Temizdi Kifiang Nehri'nin kumu kadar.
Yuvarlak ve düzdü yüzü
Ağzıydı en büyüleyici tarafı.
Dolu taneleri gibi ışıldardı gözleri
Baktığı sürece size
Dinerdi acılarınız eşit ölçüde.

Bir su samuruydu
Kadınım.

Kimseye onur vermez su perisi
Ama kendi kulundan başka
Taburesindeki hizmetçiden başka,
Tapınağındaki rahipten başka.

Hizmetçisi oldum aylarca;
Rahip oldum tapınağında
Pazar kurulan nice günler.

Tapındım ve lanetledim
İşığa sıçradığım âni.
Özledim ve gözyaşı döktüm
Gördüğüm anda karanlığı.

Duymaz mıydı duamı hiç
Çağrımı hiç duymaz mıydı
Hiç fark etmez miydi kölesi olduğumu
Sahte kibrim mi takıldı sadece?

Ah! Keşke yaşamasam
Sarhoş olsam ama hatırlamak için.
Güzel biçimleri ve gölgeleri tüm ay ışıklarının
Yutuldu bu yalnız yıldız tarafından;
Ve şaşırdı insanlar.

Kadınım,
Bir kaplandı o.

Harmattan ateşi yaktı Bia'yı
Wanti'yle bir zekâ yarışında
Onun avcı arkadaşıyla.
Süpürüp götüren sel
Süpürüp götürdü bütün mısır hasadını
Sonra Nkasai aldı ipi eline.
Öldüren hastalık
Öldürdü bütün tavukları
Kurban edilecek tavuk kalmadı artık.

Kadınım
Oydu.

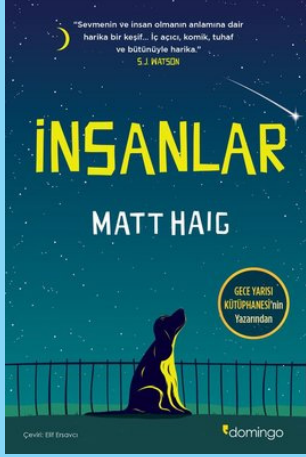
Beni yakan ateş
Yaktı her şeyi; soğuk, etkisiz külden başka.
Beni alıp götüren nehir
Alıp götürdü her şeyi; solmuş saplardan başka.
Beni öldüren hastalık
Hiçbir şey bırakmadı; hayırsız *Shell* şirketinden başka.

Mademki külüm ben
Mademki iktidarsız külüm
Mademki soğuk, sönmüş külüm;
Kadınım bir kaplandır:
Hanımefendi Kaplumbağa.

Çev. İlyas Tunç

Ç.N: Butake, mensubu olduğu Noni kabilesinin imgelerine sürekli atıfta bulunur; bu şiirde de, tıpkı Kifiang nehri gibi, Bia (kaplan) ve Wanti (kaplumbağa) hikâyesine atıfta bulunuyor.

KİTAPLAR ARASINDA

İnsanlar
Matt Haig
Çeviren: Elif Ersavcı
Domingo, 2022

"Bu satırları okuyanlarınızın büyük çoğunluğunun, insanların bir mittin ibaret olduğuna inandığını biliyorum ama ben size onların gerçekten var olduklarını bildirmek üzere buradayım. Bilmeyenler için söyleyeyim, insan dediğimiz şey orta zekâlı ve iki ayaklı bir yaşam formu; evrenin çok ıssız bir köşesinde yer alan küçük ve sulu bir gezegende, büyük öl-

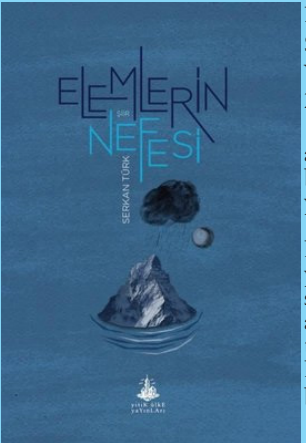
çüde yanlısamarlarla dolu bir varoluş sürdürüyor."

Yağmurlu bir akşamda Profesör Andrew Martin, önce dünyanın en büyük matematik bilmecesini çözmeyi başarıyor, ardından sırta kadem basıyor. Nihayet bir yol kenarında çırpıçlak halde bulunduğu anda, kıyafetsizlikten daha ciddi bir meselesi olduğu ortaya çıkıyor: Andrew Martin artık insanlardan tiksiniyor; görünüşlerinden de yiyip içtiklerinden de bitmeyen şiddet ve savaş arzularından da... Yabancı bir tür arasında kaybolmuş hissediyor kendini. Sevgi ve aile kavramları onda şaşırtıcı bir ilgi uyandırsa da tüm sakinlerinden nefret ediyor bu gezegenin. Newton hariç... Ama o da bir köpek işte...

Sahi, kim bu adam? Onun –ya da herhangi birinin– insanlık hakkındaki tüm fikrini değiştiren şey ne olabilir?

Son yılların en önemli romancılarından Matt Haig, onca karmaşıklığına rağmen hayatın içindeki mutluluğa ve insan doğasına dair alışılmadık bir hikâye sunuyor. İnsanlar, neşeli ve etkileyici bir üslupla "bizi" bize anlatıyor.

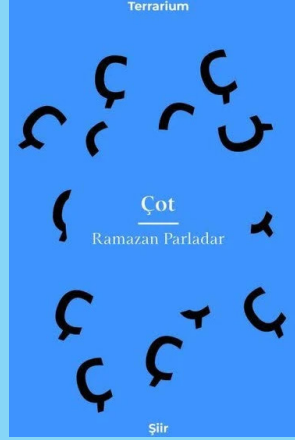
EDGAR ALLAN POE ÖDÜLÜ EN İYİ ROMAN ADAYI
GOODREADS OKUR ÖDÜLLERİ EN İYİ BİLİMKURGU ADAYI
IMPAC DUBLIN EDEBİYAT ÖDÜLÜ ADAYI

Elemelerin Nefesi
Serkan Türk
Yitik Ülke Yayınları
2022

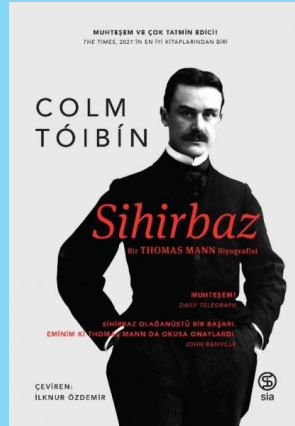
adını koymaya karar vermeden önce babanla saatlerce bir ada'da yürüdük yüz yıldır aynı yerde duruyordu zeytin ağaçları

kokusu unutulmuş taş evlerin arasından yabancı bir mezarın içinden geçtik sönmüş mumlar vardı başlıklarında arandıkları cenneti bulmuş gibi toprağın huzurlu koynunda uyuyordu kaderi yazgısı tarih olan insanlar belki de sürgündü her ölüm

Çot
Ramazan Parlador
Epona, 2022

gece gelir
oturur aramıza
yapraklı bir ilkyaz
dalı budaklı bir
kırılmalı yuva
parmaklarındaki tütsü
parmaklarıma bakar

Sihirbaz
Colm Tóibín
Çeviren: İlknur Özdemir
Sia Kitap
2022

Sadece Alman edebiyatının değil, dünya edebiyatının da en önemli yazarlarından Thomas Mann'ın ve kendisi kadar ünlü ailesinin hayatı anlatılıyor Sihirbaz'da. Tóibín, yazarın yaşamını olduğu kadar edebiyata bakışını, siyasi duruşunu, Almanya'da Nasyonal Sosyalizm'in yükselişiyle birlikte ülkesinden kopmasını, mültecilik yıllarındaki duygu dünyasını, kimi inancından

vazgeçişini akıcı bir dille, gerçeklerden sapmadan, usta işi dokunuşlarla sunuyor. Thomas Mann, başarılı bir romancıken, 20. yüzyıl tarihinin çarklarında savaşları, devrimleri, faşizmi, soykırımları, mülteciliği yaşamak zorunda kalan, dünyanın gözlerini diktiği, sözlerini dinlediği bir fikir liderine dönüşen biri olarak beliriyor. Çocukluğundan başlayarak ölümüne kadar bütün hayatı, özel merakları, evliliği, sıra dışı ailesi, birine yakından birine uzaktan tanık olduğu iki dünya savaşının yazarda yarattığı çelişkiler ve çalkantılar geniş açıyla seriliyor okurun önüne. Sihirbaz çok önemli bir edebiyatının dünyasının aynası olduğu kadar değişimin yüzyılıyla duygusal bir hesaplaşma da, merkezinde de dik durmaya çalışan ama bu değişimin rüzgârlarıyla sallanan bir adam yer alıyor. Sihirbaz, Mann'ın hayatıyla birlikte yirminci yüzyılın da geniş bir panoraması.

Muhteşem ve çok tatmin edici!
The Times, 2021'in En İyi Kitaplarından Biri

Muhteşem!
Daily Telegraph

Sihirbaz olağanüstü bir başarı.
Eminim ki Thomas Mann da okusa onaylardı.
John Banville

“KE ÇOCUK” ARAMIZDA

Kartal Belediyesi tarafından iki aylık periyotlar halinde çıkarılacak “KE Çocuk”, çocuk edebiyatında nitelikli bir ses olmanın tüm özelliklerini ilk sayısında ortaya koymuş durumda.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün “Çocuklar geleceğindir. Çocuklar geleceği yapacak insanlardır.” sözünün anlam ve derinliğinden yola çıktıklarını ifade eden Kartal Belediye Başkanı Gökhan Yüksel, “Başlarken” başlıklı “sunum” yazısında, derginin içeriğine dair çocuklara içtenlikli bilgiler sunuyor:

“İki ayda bir çıkacak olan “KE Çocuk” eğlendirirken düşündürecek, düşündürürken eğlendirecek, okuma alışkanlığımızın gelişmesine edebiyatın ve sanatın penceresinden katkı sunacaktır. Bu dergi, sizlerin olduğu kadar ailelerinizin ve öğretmenlerinizin de dergisi olacaktır.

“KE Çocuk”, çok değerli yazarlarımız tarafından hazırlanıyor. Bu değerli yazarlarımızla, dergide ürünleri çıkacak yazarlarımızı sizlerle buluşturarak güzel sohbetler etmenizi de sağlayacağız. Şiirlerinizi, hikâyelerinizi, yazılarınızı ve yapmış olduğunuz resimleri yayımlamak üzere mutlaka bekliyoruz. Çünkü sizler, aynı zamanda bu derginin yazarları da olacaksınız.

“KE Çocuk”, beğeneceğiniz, elinizden bırakmayacağınız, okuma alışkanlığınıza renk katacak bir dergi olacaktır; buna inanıyoruz.”

İlk sayısında “Kedi” temasıyla dikkat çeken “KE Çocuk” Gülten Dayıoğlu, Gökhan Akçiçek, Özlem Açar, Utku Haser, Çiğdem Sezer, Ramazan Teknikel, Defne Ela Eryorgun, Nuran Turan, Şeniz Baş, Funda Bahçeci, Mirjen Aşıl Oral, Turgut Yüksel, Demet Ekmekçioglu, Ayşe Yazar, Melih Yıldız, Koray Avcı Çakman, Aslı Pınar Zorba Yıldız’ın yazı, şiir, öykü; Mekin Gani Pehlivan’ın hazırladığı “Bulmaca Sayfası”, Deniz Avcıer’in hazırladığı “Boyama Sayfası” ve “Kitap Önerileri” sayfasından oluşuyor.

Derginin “Nasıl Karikatür Çizilir” ve “Haydi çocuklar, Van Gogh’un ‘Öğle Molası’ adlı tablosunun öyküsünü yazalım. Öykünüzü bekliyoruz!” sayfaları ise, çocukların yaratıcılıklarını ortaya çıkarmaları açısından oldukça dikkat çekici ve önemli.

İlk sayının görselleri Hakan Sümer ve Özlem Açar’a ait.

